

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

JAN VÁŇA

IV. ročník

HYNEK Z DUBÉ, DVOŘAN VÁCLAVA II.

Hynek from Dube, the Courtier of Wenceslas the Second

Vedoucí práce: prof. PhDr. Kateřina Charvátová, CSc.

PRAHA 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Souhlasím se zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 2. 4. 2011

Jméno autora: Jan Váňa

Poděkování

Chtěl bych poděkovat prof. PhDr. Kateřině Charvátové CSc. za odborné vedení, cenné rady a pomoc při zpracování bakalářské práce.

Anotace v českém jazyce:

Bakalářská práce *Hynek z Dubé, dvořan Václava II.* je prosopografickou studií, zabývající se pobytem tohoto českého šlechtice na dvoře posledních Přemyslovců – Přemysla Otakara II., Václava II. a Václava III. Práce na základě studia kronik a listin, zejména jejich svědečných řad, se snaží objasnit jeho dvorskou titulaturu a Hynkovo působení na dvoře zasadit do vnitřní i zahraniční politiky Českého království v letech 1276 až 1309.

Klíčová slova: 13. století, dvůr, Přemysl Otakar II., Ronovci, šlechta, Václav II., Václav III., Závíš z Falkeštejna,

Anotace v anglickém jazyce:

This Bachelor Thesis *Hynek from Dubé, the courtier of Wenceslas the Second* is a prosopographical study dealing with the being of this Czech nobleman at the court of the last Premyslid kings – Premysl Otakar the Second, Wenceslas the Second and Wenceslas the Third. The research is based on the study of chronicles and deeds, especially the lists of witnesses belonging to the deeds. This tries to clarify the titles he reached throughout his court career, but also put this into the general context of the foreign and home politics of the Czech kingdom in years 1276 and 1309.

Key words: 13th century, royal court, nobility, Premysl Otakar the Second, the Ronovec family, Wenceslas the Second, Wenceslas the Third, Zavis from Falkenstein

Obsah

I. Úvod.....	5
II. Prameny a literatura.....	7
II. 1. Metodika.....	7
II. 2. Literatura.....	10
III. Počátky Ronovců.....	12
III. 1. Původ české pozemkové šlechty	12
III. 2. Ronovci	14
IV. Hynek z Dubé.....	19
IV. 1. Hynek jako dvořan	19
IV. 2. Hynek jako účastník politiky českého státu	25
IV. 2. 1. Od Přemysla II. k Otovi Braniborskému.....	28
IV. 2.2. Zlá léta po smrti Přemysla II.	39
IV. 2. 3. Počátky vlády Václava II.	51
IV. 2.4. Záviš z Falkenštejna.....	53
IV. 2. 5. Hynkova diplomacie po Závišově pádu	63
V. Polské tažení.....	67
VI. Konec vlády Václava II., vláda Václava III.	76
VII. Závěr Hynkovy dvorské kariéry	86
VIII. Vztah Hynka z Dubé k ostatním Ronovcům ve dvorském prostředí.....	88
IX. Závěr	90
X. Prameny a literatura.....	93

I. Úvod

Hynek z Dubé pocházel z rodu pánů z Dubé, což byla jedna z větví, náležící k linii rodu Ronovců.¹ Postava Hynka se ještě přičítá k přímé linii rodu, tedy přímým potomkům Smila z Tuháně. Hynek je ovšem považován za zakladatele pobočné linie Ronovců, pánů Berků z Dubé.

Hynek z Dubé je velmi zajímavou postavou české historie období posledních Přemyslovců, je historikům známý, objevuje se v každé historické práci, pojednávající o 2. polovině 13. století a počátku 14. století. Tento pozoruhodný muž vstupuje na českou politickou scénu již za vlády krále železného a zlatého, Přemysla Otakara II, kde si ho na svědečných řadách listin povšimneme v úřadu stolníka. Ve vrcholných kruzích se drží přes celý zbytek 13. století, vystupuje po boku českých předáků v období tzv. Zlých let 1278 až 1283, působí na panovnickém dvoře v období vlády předposledního Přemyslovce Václava II. od roku 1283 až do jeho smrti roku 1305. Najdeme ho ovšem také ve službách Václavova syna, posledního Přemyslovce na českém trůně, Václava III., po Václavově smrti si drží své postavení i v období vlády Jindřicha Korutanského a Rudolfa Habsburského, v období let 1306 až 1309, kdy poslední zpráva spojená s Hynkem z Dubé je datována k 29. červenci 1309.

Kdy se tento český šlechtic a předák přesně narodil, je zahaleno tajemstvím, tato zpráva se nám, jak již to se středověkými prameny bývá, bohužel nedochovala. Můžeme zde pouze usuzovat, teoretizovat. První zprávy o Hynkovi nám prameny odtajňují až 6. února roku 1276, kdy se Hynek objevuje ve svědečné řadě listiny za vlády Přemysla Otakara II.

¹ Pojmenování českých šlechtických rodů: ta jsou ve velké většině novodobá, tedy vytvořila je moderní historiografie pro snadnější orientaci – rody tedy nesou většinou pojmenování podle svého nejstaršího známého či slavného předka, nebo podle rodového znaku. Pokud se jedná o Ronovce, tak toto pojmenování jim přisoudil František Palacký jako Hronovce. Předpokládal u nich totiž blízkou příbuznost s východočeským rodem Načeradců, u nichž se velmi často vyskytovalo jméno Hron. Ale jak nazývali oni sami sebe, bohužel netušíme. Více: URBAN, Jan. *Lichtemburkové. Vzestupy a pády jednoho panského rodu.*, Praha 2003, s. 14

Pokud tedy přihlídneme k tomu, že Hynek zde vystupuje ve dvorské hodnosti „dapifer noster“, tedy „náš stolník“, myšleno stolník Království českého, můžeme usuzovat, že byl dostatečně starý, aby mohl tuto dvorskou hodnost zastávat. Proto je záhodno datum jeho narození položit někdy okolo roku 1260.

Jak již bylo řečeno, zprávy o Hynkovi mizí k datu 29. července roku 1309, jeho jméno se objevuje na listině, ve které Vítek ze Švábenic dává klášteru na Zderaze vesnice „Zalsie a Slupecz“.² Datum jeho úmrtí lze předpokládat někdy po tomto datu.

Otevírá se zde mnoho otázek. Jak se Hynek z Dubé dostal do vrcholné politiky českého státu? Jak je možné, že ve vrcholných pozicích české politiky přečkal tolik mocenských zvrátů? A nejen to, Hynek neustále své pozice posiloval. Během své třiatřicetileté dvorské kariéry působil jako diplomat, politik, šlechtic. Mnohdy byl jedním z několika, kteří rozhodovali o budoucím směřování politiky Českého království.

Jaké k tomu využíval prostředky? S jakými lidmi přicházel ve své politické rutině do kontaktu? Jaké používal páky, aby si obhajoval své pozice znovu a znovu? Kdo mu pomáhal, zda mu vůbec někdo pomáhal?

Nad osobou Hynka z Dubé visí mnoho otazníků, na které se tato práce snaží najít odpovědi a zasadit Hynkovu postavu do české politiky (jak vnitřní, tak vnější) a určit jeho přínos pro český vrcholný středověk.

² „...prout hec in littera sigillorum Henrici de Rosenberc camerarii, Henrici de Lippi subcamerarii, Ulrici de Ryczano, iudicis terre, **Heynemanni de Duba, prurcravii Prag.**, Johannis de Warthenberc, Ulrici de Luthenburc, Alberti de Fridland, Benesii de Michelsberch (sic) et aliorum plurium dominorum terre nobilium munita plenius continentur...“ RBM II., č. 2190, s. 952

II. Prameny a literatura

II. 1. Metodika

Seminární práce *Hynek z Dubé, dvořan Václava II.* je prosopografickou studií³, zachycující postavení osobnosti Hynka z Dubé v rámci dějinného kontextu Českého království a celoevropské politiky konce 13. a počátku 14. století, jeho setrvání a chování v síti politických a sociálních vztahů.

Historická prosopografie nevytvořila doposud žádný unifikovaný postup bádání. Tato metodika výzkumu se neustále pozměňuje, vyvíjí. Její počátky sahají do 16. století, kdy v této době představovala postupnou kolekci informací, vztahující se na „soupis všech osob, které žily a působily v ohraničeném prostoru a čase a tvořily jakási více či méně uzavřená společenství.“⁴

Pro ozřejmení dnešního pohledu se nabízí definice Martina Nodla: „Prosopografie není historická metoda, která by nějak výrazně nastolovala nové otázky. Její přínos spočívá v tom, že se snaží zcela nově odpovědět na otázky, které byly již dávno položeny. Kontinuita a diskontinuita, politická a sociální struktura určitých společenství, vzestup nebo úpadek institucí (klášterů, měst, velkostatků) a systémů, sociální mobilita, sociální změny chování a jednání skupin osob v rámci specifických společenských struktur jsou ovšem fenomény, které prosopografie podrobuje zkoumání skrze osudy konkrétních jedinců, resp. vždy prostřednictvím skupin těchto jedinců.“⁵

³ k metodice více: NODL, Martin. *Středověká prosopografie jako metodická inovace*. in: VIII sjezd českých historiků, Hradec Králové 10. – 12. září 1999, Jiří Pešek (edd.), Praha 2000, s. 146-149

⁴ Tamtéž, s. 146

⁵ Tamtéž, s. 149. Dále je nutné také upozornit, že tato metodika má rovněž značně komparativní charakter. „Prosopografie se snaží studiem obecných, typických a dominantních skutečností postihnout odchylnosti,

Základním cílem středověké prosopografie je tzv. studium jednotlivostí se zřetelem k celku.⁶ Pro další vysvětlení se jedná o to, že tato metodika se zabývá tím, jak jednatel ovlivňuje dění celého společenství při svém vstupování do sociálních interakcí a jaký dopad tyto kontakty vyvolávají. Výskyt jednatelce v určitém společenství rovněž tuto osobu určitým způsobem ovlivňuje a determinuje, určuje její jednání.

Tím pádem se ve středověké prosopografii z pohledu složení středověké společnosti rozlišují dva přístupy – jednak **Eliten-Schule**, která za celek bere pouze vládnoucí vrstvu či politicky a společensky důležité osoby,⁷ což se pokouší i tato bakalářská práce. Druhým přístupem je tzv. **Massen-Schulle**, který se zaměřuje na postihnutí všech vrstev středověké společnosti - sleduje svět elit a mas v jejich vzájemné souvztáznosti.⁸

K úskalí této historické metody patří to, že mnohdy prosopografická analýza se zaměřuje jen na popisování jednotlivin, bez jakéhokoli zasazení do kontextu. Tedy dochází pouze k deskripci jednotlivin, ale už nedojde k jejich interpretaci vzhledem k celku. Jedinec totiž vstupuje do kontaktů se svým okolím, které díky svým interakcím modifikuje, ovlivňuje. Na druhou stranu ovšem nelze pominout, že okolí též ovlivňuje jedince a ten se tlakem okolí profiluje. Toto je na Hynkovi, ale nejen na něm, velmi patrné. V historické prosopografii je nutno uzebírat jednotliviny do celku a interpretovat je kontextově.

souvztáznosti a atypické formy jednání skupin osob. Zároveň však prosopografii jde o poznání celku v jeho funkci pro jednotliviny... Prosopografie tak má i svůj makro- a mikrodějinný aspekt. Na jedné straně umožňuje poznání společenských změn, které se konkretizují v individuálních a kolektivních osudech, na straně druhé dokáže zachytit i individuální změny, které se vztahují ke společenskému kontextu.“ Tamtéž, s. 149

⁶ Tamtéž, s. 147

⁷ Tamtéž, s. 147

⁸ Tamtéž, s. 147

Důvodem pro toto počínání je sám charakter středověké společnosti. U ní, jak hovoří Martin Nodl, byl silně rozvinut korporativní způsob života, což je jasně patrné ze sňatkové politiky a jiných rodinných vazeb mezi středověkými lidmi.

Velmi často je prosopografická práce ovšem také chápána pouze jako biografická analýza. Ta opět není plnou prosopografickou studií. Jedná se jen o jeden aspekt, o deskripci jednotliviny. Dle Martina Nodla je nutné ji rozšířit o kolektivní obraz chování a jednání skupiny konkrétních osob, díky čemuž se pochopí individuální jednání více do hloubky⁹ a tím se dle mého soudu rovněž snižuje možnost dezinterpretace příčin jednotlivcovy chování. Celek nám pomůže toto ozřejmit v kontextu, protože z celku vychází ta nejdůležitější pohnutka jednání, vychází z bytí dané doby, z kořenů, které se projevovaly u každého jednotlivce v jeho činech.

V rámci chování a jednání uvnitř dvorské společnosti se na panovnických dvorech etablojí různé skupiny. Metodicky se zkoumají ve třech rovinách. Jedná se o rovinu **strukturálně-personálního popisu**, kdy se identifikuje domácnost panovníka a jeho rodiny, zde se rovněž pohybují vykonavatelé úřadů. Dalším postupem je hodnocení dějového hlediska – **společensko-reprezentativní role** dvora. Zde se popisuje chování panovníka a dvořanů při reprezentaci dvorské společnosti. Třetím a posledním postupem je sledování prostoru, kde se dvůr nacházel – hledání hlavní rezidence, reprezentativního sídla či je dvůr sledován na cestě.¹⁰ V rámci metodiky se tato bakalářská práce zaměřuje pouze na první dvě hlediska dvorské metodiky – strukturálně-personální popis líčení Hynkových dvorských pozic a dále dějové hledisko společensko-reprezentativní role dvora, jak Hynek vstupuje do interakcí s dalšími postavami dvorské politiky a jak se v těchto situacích chová.

⁹ Tamtéž, s. 149

¹⁰ DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana. *Dvorská kultura přemyslovského období. Nástin problematiky a možnosti výzkumu*. in: *Mediaevalia Historica Bohemica* 12/1, 2009, s. 9-10.

Dvorská společnost podléhala svému vlastnímu řádu a hierarchii. Toto ovšem metodika reflektuje ve svém přístupu. Zkoumá dvorskou společnost jako sociální systém – roli zde hrají dvě základní roviny zkoumání: **interakce** a **struktura**. „Interakce je sledováním komunikace mezi jednotlivci a skupinami ve smyslu zvyklostí, tedy řádu / uspořádání dvora...a struktura jako stabilizující prvek odhalí opakovaný chod takového řádu – uspořádání dvora.“¹¹

II. 2. Literatura

Při zpracovávání bakalářské práce vycházím primárně z pramenů. Prameny narativní povahy jsou dávány do kontrastu s prameny diplomatickými.

Z narativních pramenů využívám latinsky psanou *Zbraslavskou kroniku* (*Chronicon Aulae Regiae*) v českém překladu v edici Františka Heřmanského a Zdeňka Fialy. Jedná se o zásadní kronikářské dílo pro poznání českých dějin konce 13. a počátku 14. století.

Dále nejstarší česky psanou veršovanou *Dalimilovu kroniku* v novodobém přebásnění v edici Marie Krčmové a Marie Bláhové. Bakalářská práce rovněž odkazuje na letopisy *Příběhy krále Přemysla Otakara II.* a *Vypravování o zlých letech po smrti krále Přemysla Otakara II.*, jejichž český překlad vypracoval Josef Emler v edici *Fontes Rerum Bohemicarum* svazek č. 2.

Z diplomatických pramenů se jedná o listiny vydané v *Codex diplomaticus et Epistolarius Regni Bohemiae* svazek č. 2 vydaný Gustavem Fridrichem a *Codex diplomaticus et Epistolarius Regni Bohemiae* svazek č. 5, díl č. 2 vydaný Jindřichem Šebánkem a Sášou Duškovou. Dále pro studium jsem využíval *Regesta Diplomatica Nec Non Epistolaria*

¹¹ DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana. *K modelu středověkého panovnického dvora jako sociálního systému*. in: ČČH 107/2009, s. 313

Bohemiae et Moraviae vydané Josefem Emlerem, díl č. 2. Rovněž jsem čerpal z formulářové sbírky *Das St. Pauler Formular Briefe und Urkunden aus der Zeit koenig Wenzels II*, vydané v edici Johannem Loserthem.

Poznatky výtěžené z primární literatury jsou dávány do kontrastu s výkladem sekundární literatury. Pro výzkum dvorské problematiky z obecného hlediska vycházím z prací Dany Dvořáčkové-Malé, Jana Zelenky a Ivana Hlaváčka, z hlediska metodiky jsem využil článku Martina Nodla *Středověká prosopografie jako metodická inovace*.

Jako historické příručky komplexně popisující 13. a počátky 14. století jsem používal *České dějiny II/1* Josefa Šusty a *Velké dějiny zemí Koruny české III*. Vratislava Vaníčka, dále rovněž knihu Kateřiny Charvátové *Václav II, král český a polský* podrobně popisující vládu Václava II a *Dějiny správy v Českých zemích od počátku státu až po současnost* autorského kolektivu Zdeňka Hledíkové, Jan Janák a Jan Dobeš.

Pro hlubší poznání politické situace druhé poloviny 13. století jsem čerpal z odborných studií Libora Jana, Karla Maráze, Josefa Šusty, Roberta Antonína a Dany Dvořáčkové-Malé. Pro obšírné obeznámení se s ronovskou politikou mi posloužila kniha *Lichtemburkové, vzestupy a pády jednoho panského rodu* autora Jana Urbana a dále odborné články Miroslava Sovadiny.

III. Počátky Ronovců

III. 1. Původ české pozemkové šlechty

Původ české pozemkové šlechty je nutno hledat v družinách přemyslovských vládců, jednalo se o model, který je možné doložit již na Velké Moravě.¹² Tento původně vojenský sbor zajišťoval nejprve v 10. století vnější expanzi za obou Boleslavů. Postupem času se ale tento sbor vnitřně diferencoval a jeho příslušníci, kteří stáli nejbližše osobě panovníka, začali přejímat i úřední a správní úkoly.

Ve střední Evropě se v průběhu 10. až 12. století vytvořil tzv. přechodný feudální systém, který se zakládal právě na družině, či lépe řečeno na velkodružině.¹³ Právě velkodružina se postupnou feudalizací svých členů přetvářela během 12. století ve šlechtu. Členové družiny byli odměňováni půdou, což narušovalo její soudržnost, a už od druhé poloviny 12. století z velkodružiny užším výběrem vznikala feudální knížecí dvůr i všechny specializované správní úřady.¹⁴

„Ve druhé polovině 12. století dosáhla česká společnost již značně pokročilého stupně faktické diferenciaci sociální, ke které přispěly i správní mechanismy a jež se ve správě státu

¹² „Počátky české šlechty tak jako v celé střední Evropě (Česko, Polsko, Uhry) lze vysledovat v družině či státní velkodružině panovníků 9. -10. století. Podle tohoto tzv. střeoevropského modelu nejen vzniku šlechty, ale vzniku a utváření feudalismu a státu, lze hledat jeho kořeny ve státu Velké Moravy. Odtud se pravděpodobně rozšířilo jak pojetí panovníkovi družiny či velkodružiny, tak počátky tzv. hradské a služebné organizace.“
JUROK, Jiří. *Česká šlechta a feudalita ve středověku a raném novověku. Majetková a sociální struktura, politická moc a kulturní reprezentace šlechty a feudalit v českém státě ve 13 – první polovině 17. století*, Nový Jičín 2000, s. 10

¹³ Už při přijetí knížete a jeho uchopení se vlády se projevila nutnost opory knížecí moci o svobodné bojovníky, kteří byli současně nástrojem jeho výkonné moci. Družina jako dobrovolné sdružení bojovníků knížete...Jejím jednotícím pojítkem byl prospěch knížete, na němž závisela výživa i odměňování družiníků (ve formě kořisti). Z malých bojovníckých skupin kolem každého knížete získala v 10. století prvořadý význam velkodružina, státní družina vládnoucího knížete. HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v Českých zemích od počátku státu až po současnost.*, Praha 2007

¹⁴ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v Českých zemích od počátku státu až po současnost.*, Praha 2007, s.33

začala zpětně odrážet.“¹⁵ Právě hlavní postavou celého státu byl stále kníže, majitel téměř veškeré půdy, jenž měl po svém boku **velmože**, v latinských pramenech označované jako **barones**. Byli drobnými vlastníky půdy, kterou právě získali jako výsluhy, nebo půdu drží díky spojení s nějakým úřadem. Půda spojená s úřady většinou dědičná nebyla, ale snaha leníků přirozeně vedla k tomu, aby se dědičnou stala, i když leníci ještě toto neměli knížetem právně potvrzeno. Ovšem veledůležitým počinem pro formování šlechty byla tzv. Statuta Konráda Oty, vydaná na sněmu v Sadské roku 1189. Jedná se o první psaný český zákoník, kdy Konrád Ota uznává práva, kterých šlechta dosáhla v uplynulém období a potvrzuje jí dědičnou držbu pozemkového majetku.¹⁶

Ve třináctém století dochází k završení **procesu konstituování rodové šlechty**, kterou tvoří zcela samostatní, nezávislí vlastníci půdy, kde vlastnictví jak půdy, tak poddaných se vydělilo z dozoru knížete právě díky Statutům a tak vzniká šlechta. Od této chvíle můžeme hovořit o velmožích jako o šlechtě, protože již šlechtici byli svobodnými osobami „vedle knížete (krále), na kterém nezáviseli a kterého uznávali jako představitele státu jimi samými do čestné hodnosti povýšeného. Toto vyhraněné pojetí z přelomu 13. a 14. století

¹⁵ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v Českých zemích od počátku státu až po současnost.*, Praha 2007, s. 39

¹⁶ Po návratu z Míšeňska se Konrád Ota věnoval opět domácím záležitostem. Na shromáždění v Sadské, jehož se účastnili církevní i světské hodnostáři a přední velmoži z Čech a z Moravy, vyhlásil Konrád Ota zákonná ustanovení, která upravovala poměry v českém státě, známá jako Statuta Konráda Oty. V tomto prvním psaném českém zákoníku Konrád Ota uznal práva, kterých dosáhla šlechta v předchozím období, především jí potvrdil dědičnou držbu pozemkového majetku, který si během 12. století přivlastnila. Současně statuta Konráda Oty obsahují ustanovení, která měla posílit panovnickou moc v oblasti soudní a správní. BLÁHOVÁ, Marie – FROLÍK, Jan – PROFANTOVÁ, Nad'a. *Velké dějiny země Koruny české I.* Praha 1999, s. 662

...tzv. statuty Konráda Oty, které ve svém prvním ustanovení uznávají trvalou držbu šlechtických nemovitostí v rozsahu z doby knížete Konráda (omnes hereditates, quas viri nobiles...tempore ducis Conradi sine querella iuste et pacifice possederunt, in bona tranquillitate pacis ammodo possideant). Ustanovení sice nedovoluje jednoznačný výklad, statky jakého původu mají šlechtici nadále držet, nesporný je však jeho zásadní charakter uznání dědičného vlastnictví šlechty. Vedle knížete-krále jako vrchního vlastníka vši půdy, a tedy pána všech svobodných a nesvobodných lidí na ní usedlých, který půdu i lidmi propůjčoval do přechodné držby, aniž by tím své vlastnictví rušil, tu vzniká šlechta, která už nedrží propůjčenou knížecí půdu, ale tuto půdu už skutečně vlastní jako svůj soukromý majetek. Bývalé vrchní knížecí vlastnictví této půdy (a lidí na ní usedlých) fakticky zaniklo a projevilo se, respektive uplatnilo jen v královském právu odúmrti na šlechtické statky. HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v Českých zemích od počátku státu až po současnost.*, Praha 2007, s. 44

předpokládalo, že král do vnitřních záležitostí šlechty...již nebude zasahovat a že všechny úpravy vztahů s tím spojených jsou už jen její záležitostí. Šlechta se v tu dobu konstituovala v obec svobodných zemských pánů, která se spravovala sama.¹⁷

III. 2. Ronovci

Již zde byla řeč o tom, že v průběhu 13. věku dochází k završení procesu konstituce rodové šlechty. Ronovci¹⁸ ovšem byli rodem, který byl velmi významný, svého významu začíná nabývat již od vlády Přemysla I. Nebyly ovšem rodem, který by působil na české politické scéně tak dlouho jako například Benešovici, Markvartici, Hroznatovci. Objevili se poměrně pozdě a to až v poslední čtvrtině 12. století, kdy nám prameny uvádějí prvního známého Ronovce.

Jako prapředka, zakladatele rodu, prameny zmiňují Smila Světlického, neboli Světlíka, šlechtického předáka a druha Přemysla Otakara I. Připomíná ho i Dalimilova kronika. A to konkrétně z doby řezenského exilu Přemysla Otakara I. někdy v letech 1193-1197, kdy Přemysl, sesazen z trůnu císařem Jindřichem VI., byl nucen opustit Čechy, spravované pražským biskupem Jindřichem Břetislavem, který dostal od císaře Jindřicha Čechy v léno. Později na trůn nastoupil bratr Přemysla Otakara I. Vladislav Jindřich, který se ale trůnu vzdal v Přemyslův prospěch.

Při zkoumání diplomatického materiálu první zmínku nalezneme na listině z roku 1188,¹⁹ kde Smil figuruje jako brat Načeradův, ale toto není jisté. V této době se na české politické scéně vyskytuje mnoho osob nesoucí jméno Smil.

¹⁷ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v Českých zemích od počátku státu až po současnost.*, Praha 2007, s. 44

¹⁸ Oblíbená ronovská jména – Smil, Častoslov, Jindřich - URBAN, Jan. *Lichtemburkové. Vzestupy a pády jednoho panského rodu.*, Praha 2003, s. 13

¹⁹ CDB I.č. 320, s. 294

Druhá jistější zmínka pochází z roku 1192²⁰, tj. z doby první vlády Přemysla Otakara I. Roku 1205 je Smil navíc obdařen přízviskem z Tuháně. Svou kariéru Smil završil úřadem kladského kastelána, který obdržel někdy po roce 1210. Zemřel nejspíše v ne moc pokročilém věku, někdy před rokem 1213, kdy byl tento úřad obsazen jinými předáky. Měl celkem dva syny (ti známi) – Častoslov a Jindřich. Zajímavostí je, že Smil měl ještě dceru, která je známa pod jménem Scholastika, stala se jeptiškou v doksanském klášteře. Tedy zanechal po sobě celkem tři potomky – dva syny a dceru.

V době Smilovy smrti byl Častoslov již plnoletý a od 20. let 12. stol a začíná se projevovat u dvora Přemysla I., což je patrné ze svědečných řad listin od roku 1219, působí také i ve dvorských úřadech – získal titul nejvyššího maršálka. V Jindřichově případě dokázat jeho funkce v diplomatických pramenech je velmi obtížné, protože v této době se vyskytuje více osob tohoto jména, hlavně Jindřich z Hradce. Odlišit v pramenech diplomatické povahy od sebe tyto dva muže je dosti problematické.

V období vlády Přemysla I. máme k Jindřichovi málo informací, v podobě svědečných aktů, ale za Václava I. toto velmi narůstá. Ve 30. letech 12. století je potom nejčastěji se vyskytujícím svědkem na listinách.

Nabízí se zajímavá otázka, jak je vůbec možné, že se Ronovci takto dostali do popředí české politiky, aniž by patřili k oněm starým předáckým rodinám. Pravdou je, že Ronovci jsou rodem na české politické scéně poměrně novým, ale přesto významným. Tuto skutečnost je možné vysvětlit tak, že Smil si u Přemysla I. vytvořil velmi dobré jméno a mezi oběma muži vzniklo poměrně silné pouto.

„V Řezně dřel se [Přemysl I.] u rumpálu,

Po celé dny tahal skálu.

Jen Smil Světlík byl s ním dál

²⁰ CDB I.č. 336, s. 307

*A v práci mu pomáhal
... Když zas jednou o neděli,
Se Smilem hlad velký měli,
zhléd kníže správce Bořka,
jak radostně k němu chvátá...²¹*

Jak jasně plyne z úryvku z Dalimilovy kroniky, tak Smil a Přemysl společně prožili mnoho strastí, ne tedy snad, že by přímo lámali skálu a trpěli hlady, ale tento text můžeme brát jako metaforu něčeho těžkého, co spolu tito dva prožili. Mohlo je pojit dobré přátelství. Tím pádem Smilovi synové měli na dvůr Přemysla jako politici dosti volnou cestu, jelikož již v přemyslovském prostředí měli vytvořené poměrně dobré zázemí. A navíc jejich styky s Přemyslovým synem Václavem zajisté byly také těsné.

Musíme brát v úvahu dvorskou výchovu té doby. Přemysl jako panovník musí zasvětit svého syna Václava do politiky, do organizace armády, která se činila velmi dobře při lovu.²² A při těchto příležitostech nechyběla panovnická družina, tedy ani Smil se svými mužskými potomky, kteří byly zajisté touto metodou vyučovani také. A právě je dosti možné, že při těchto příležitostech se Jindřich a Častoslov jako děti seznámili s Václavem,²³ spřátelili se, a

²¹ *Kronika tak řečeného Dalimila*, Marie Krčmová – Marie Bláhová (edd.), Praha 2005

²² „Účast na honitbách se pro aristokratickou společnost vrcholného středověku stávala ve stále větší míře náhražkou vojenských aktivit a představovala svého druhu vojenskou zábavu, jejímž prostřednictvím bylo možné demonstrovat aktivní spoluúčast na rytířské-dvorské kultuře s jejím, postupně se tříbícím, systémem sociálně distinktivních znaků... Podobně se i souboj člověka a zvířete stával příležitostí k demonstraci fyzické síly, obratnosti a také osvojených praktických znalostí, které se vesměs předávaly verbální cestou v době šlechtické výchovy. Už proto si aristokratické prostřední mohlo na tomto poli dlouhodobě udržovat svůj předstih před světem zpoza dvorů a lovecké výjevy s motivy od antiky až po soudobé lovecké scény tvořily jeden z nejdůležitějších legitimizačních mechanismů šlechty jako sociální vrstvy... Lov nebyl pouhou zábavou, ale pomáhal rovněž vytvářet komunikační příležitosti pro setkávání, politická jednání a také reprezentaci.“ ČAPSKÝ, Martin. *Lov a jeho role na dvoře slezských knížat*. in: *Dvory a rezidence ve středověku III.*, Všední a sváteční život na středověkých dvorech, *Mediaevalia Historica Bohemica, Supplementum 3*, Dvořáčková-Malá Dana – Zelenka Jan – Doležalová, Eva (edd.), Praha 2009, s. 207-222

K otázce lovu ve středověku též podrobněji: LE GOFF, Jacques – SCHMITT, Jean-Claude. *Encyklopedie středověku*, Praha 2008, s. 368-377

²³ Zdá se zvláštní, že český princ by se blíže seznamoval s dětmi šlechty. Ovšem při lovu se do jisté míry stíraly sociální rozdíly mezi účastníky: „Ve společenství mužů na lovu se navíc stírala část sociálních nerovností, a bylo

jejich chlapecké přátelství je pojilo celý život. Oba bratři se pohybovali v dětství a v době dospívání v bezprostředním okolí Václava I., kde vzniklo zajisté velké přátelství. Tak tomu naznačuje i velká věrnost, kterou Václavovi oba zachovávali po celou svou dvorskou kariéru.

Nutné je také zmínit, že oba zachovávali poměrně rezervovaný postoj k zastávání dvorských úřadů, pohybovali se přímo na panovnickém dvoře, nezařazeni do žádného dvorského uskupení. Spoléhalo se prostě na osobu panovníka a na dobré vztahy, které je s jeho osobou pojily. Nepotřebovali pro přízeň panovníka zastávat několik úřadů. Pro toto svědčí fakt, že oba pánové zastávali během svého života jen velmi malý počet dvorských úřadů. Ovšem za působení Hynka z Dubé na přemyslovském dvoře se setkáme s úplně jiným fenoménem – viz níže.

Počátkem 30. let 13. století byl Jindřich jmenován královským purkrabím na Budyšíně. To se stalo základem pro zrození ronovského majetku v severních Čechách. Podle starší generace historiků – např. Šimáka – díky tomuto úřadu Ronovci obsadili žitavskou kastelánii, kterou zprivatizoval, a tuto privatizaci pak následně legalizovali při povstání v Čechách v letech 1248-1249, kdy zachovali věrnost Václavovi a ten jim její držbu potvrdil. A poté od ní se šířilo jejich panství dál – a to jednak panovnickými výsluhami a jednak také kolonizací až k Mělníku. Miroslav Sovadina ale nabízí zcela jiné vysvětlení. Podle něj ale Ronovci, Častoslov a Jindřich, logicky zabrali území do přímého a nedělitelného vlastnictví na jihovýchod od Budyšína, tedy území, jehož ohniskem byla Žitava, z titulu purkrabího na Budyšíně a to za přímého souhlasu krále Václava, tedy žádná anexie, která byla později zlegalizována, ale mělo se jednat o naprosto legální akci již od samého počátku. Žitava byla totiž velmi výhodně položená, nacházela se na obchodní cestě, spojující Lužici s Čechami. A

tak možné zvýraznit vazby přátelství posilované prožívaným dobrodružstvím, společnou účastí na hostinách či pouhým opékáním zvěřiny a společným popíjením vína, piva či medoviny... Lov a s ním spojené aktivity sehrávají... prostředí do určité míry oslabující sociální hierarchii, která je daleko lépe udržovaná v sálech a komnatách šlechtického sídla či kláštera – tedy v civilizaci. Les se stává důležitou kulisou, místem mimo civilizaci, ve kterém je mnohé možné.“ ČAPSKÝ, Martin. *Lov a jeho role na dvoře slezských knížat*. in: *Dvory a residence ve středověku III., Všední a sváteční život na středověkých dvorech, Mediaevalia Historica Bohemica, Supplementum 3, Dvořáčková-Malá Dana – Zelenka Jan – Doležalová, Eva (edd.), Praha 2009, s. 207-222*

právě odtud se poté šíří ronovský vliv do Podluží Lužických hor a k toku Labe a poté na dnešní Českolipsko. Tento rod získal poměrně důležité území na tzv. česko-míšeňském pomezí, kde Ronovci měli hájit zájmy Čech proti expanzi míšeňských Wettinů.²⁴

Oba bratři měli lví podíl na potlačení povstání královice Přemysla v letech 1248-1249. Právě zde na politickou scénu nastupuje další generace rodu Ronovců. Václav na konci svého období ztrácí zájem o vládu a Jindřich s Častoslovem jsou zaměstnáni budováním své severočeské domény. Ale opět na druhou stranu si nemohou dovolit ztratit vliv u dvora, zde se objevuje syn Jindřichův Smil, který byl na dvoře poměrně úspěšný a dokonce v letech 1249-1251 zastával funkci purkrabího Pražského hradu, což byl jeden z nejvýznamnějších dvorských úřadů. Přímo bojů těchto dvou uskupení, skupiny okolo Václava I. a skupiny předáků v čele s mladým Přemyslem, se aktivně účastní Častoslov se svým synem Jindřichem, tedy Jindřichem Mladším ze Žitavy, otcem Hynka z Dubé. Porážkou protiváclavské skupiny byla pozice Ronovců na dvoře poměrně posílena.

Jindřich Mladší ze Žitavy byl významným předákem pouze za bojů Přemysla s Václavem, do své držby zakoupil Dubé a od té doby je titulován jako Jindřich Mladší ze Žitavy a z Dubé.

²⁴ URBAN, Jan. *Lichtemburkové. Vzestupy a pády jednoho panského rodu.*, Praha 2003, s. 29

IV. Hynek z Dubé

Tento český šlechtic vstupuje na scénu dějin poprvé v roce 1276, kdy je zmíněn na listině č. 804 z 8. února 1276, kde Hynek podává svědectví o tom, že Přemysl Otakar II. potvrzuje práva klášteru v Teplé.²⁵ V této listině vystupuje ve funkci stolníka, neboli dapifer.

Z tohoto jasně plyne, že již v této době je Hynek z Dubé právoplatným členem panovnického dvora, zastávajícím dvorský úřad. Zastavme se nyní vůbec u postavení Hynka na panovnickém dvoře a pokusme se nastínit jeho dvorskou mobilitu.

IV. 1. Hynek jako dvořan

Dříve než přistoupíme přímo k otázce, jak a proč se Hynek z Dubé na panovnický dvůr dostal a v jakých funkcích a pozicích zde působil, nastiňme si nejdříve vůbec toto prostředí. Co vůbec panovnický dvůr představoval?

Panovnický dvůr bývá v literatuře považován za jednu z nejvýznamnějších institucí středověku.²⁶ „Dvůr tvořil jeviště pro politické rozhodování, moc a reprezentaci, byl společenskou a existenční křižovatkou sociálních vrstev, místem, které vyvolávalo směnu a spotřebu, a zároveň bylo zdrojem svébytné produkce – dvorské kultury.“²⁷

²⁵ „Přemysl Otakar, rex Bohemiae etc, usque ad titulum dominus Portus Naonis, monasterio in Teplá privilegium patris sui Vecleslai I., regis Bohemiae, confirmat, tenorem eius inseri faciens...Actum Pragae coram Andrea summo camerario regni nostri, Gregorio camerario domine regine, Nezasmilone purgravio Olomucensi, Smilone purgravio de Wetow, **Hincone dapifero nostro** et Chunrado magistro conique... „, CDB V/II, č. 804, s. 492-493

²⁶ literatura k panovnickému dvoru a bližší nastínění problematiky viz: DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana. *K modelu středověkého panovnického dvora jako sociálního systému*. in: ČČH 107/2009, s. 309-334.; TÁŽ. *Panovnický dvůr ve středověku. Struktura, prostor a reprezentace*. in: Dvory a rezidence ve středověku II., Skladba a kultura dvorské společnosti, Mediaevalia Historica Bohemica, Supplementum 2, Dvořáčková-Malá Dana – Zelenka Jan (edd.), Praha 2008, s. 11-37.; TÁŽ. *Dvorská kultura přemyslovského období. Nástin problematiky a možnosti výzkumu*. in: Mediaevalia Historica Bohemica 12/1, 2009, s. 9-41.

²⁷ DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana. *K modelu středověkého panovnického dvora jako sociálního systému*. in: ČČH 107/2009, s. 309

Na dvoře se okolo panovníka a jeho rodiny vyskytují tři okruhy osob. Jedná se o světskou nobilitu, ke které počítáme rovněž Hynka z Dubé, nobilitu duchovní a služebnictvo. Tyto skupiny se na dvoře střetávají, žijí zde podle určitých daných norem a vzorců chování, které jsou vyžadované a ostatní od každého člena dvora takové chování, které bude v souladu s platnými normami, očekávají. Tím pádem panovnický dvůr funguje jako sociální systém.²⁸

Základem pro fungování dvorského systému je komunikace. Ta se odehrává mezi jednotlivci, ať jednotlivě, či ve skupině, tak mezi skupinami samotnými.²⁹ Osoby, které zde vstupují do interakcí, si jednak osvojují hodnoty a normy dvorského systému – internalizují si je, a následně se osoby ve dvorském prostředí socializují – naplňují očekávání tak, že si osvojí normy jednání, zvnitřní si je a začnou se podle nich chovat.³⁰

Pro charakteristiku dvora je výstižná definice Ivana Hlaváčka: „Za dvůr...je třeba považovat strukturu, kterou si sice tvůrce a garant vytváří z důvodů politicko-správních a reprezentačních jako nástroj dobře přiměřeného přímého panování, správy v nejširším slova smyslu včetně výkonu moci soudní i nezbytného vladařského lesku – splendoru. Tato struktura je zaplňována osobami jejímu tvůrci blízkými buď z objektivních, či ze subjektivních důvodů, osobami, které se více či méně pravidelně zdržují v jeho bezprostředním okolí a které na určitém stupni vývoje svou osobní přítomnost různě institucionalizují. Zaručují totiž fungování všech základních předpokladů více či méně nerušené aktivity dvora.“³¹

²⁸ Tamtéž, s. 309-311

²⁹ právě období působnosti Hynka z Dubé na panovnickém dvoře výborně vykresluje dvorskou komunikaci.

³⁰ DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana. *K modelu středověkého panovnického dvora jako sociálního systému*. in: ČČH 107/2009, s. 328

³¹ HLAVÁČEK, Ivan. Dvořan – diplomat. in: NODL, Martin – ŠMAHEL, František (edd.). *Člověk českého středověku*, Praha 2002, s. 120

Jak je patrné z citace, panovnický dvůr se chápe jako uskupení lidí, kteří mají svému představiteli³² zajišťovat jednak hladký průběh jeho vlády, mají dbát o jeho potřeby, aby mohl zajištěně vládnout, a s vládou mu pomoci – tak se chápe ona politicko-správní funkce. Na dvoře se právě z těchto důvodů etablovaly různé dvorské hodnosti, do nichž byli jmenováni úředníci, osoby z panovníkova okolí, kteří mají za úkol jednak pečovat o panovníka a jednak ulehčit panovníkovi při správě území.

Dvorské úřady, v latinských pramenech zvané **dignitates**, začínají vznikat v okolo poloviny 11. století a „mají do konce 11. století povahu milosti knížete a služby ze strany vykovávajícího vůči osobě knížete.“³³

Původní náplň úřadů byla taková, že tyto dvorské hodnosti byly zaměřeny na zabezpečení hospodářství a chodu dvora, případně i na přímou obsluhu knížete. Postupem času se ale tyto úřady staly více méně reprezentativní záležitostí a spíše poukazovaly na váženost osoby, která toto zastává, a výkon praktických činností, jako obsluha panovníka byla delegována na podúředníky. Ale původně samozřejmě myšlenka dvorských úřadů vychází ze zajištění primárních potřeb dvora.

Prvními dvorskými úřady, se kterými se můžeme setkat v českém dvorském knížecím prostředí do konce 11. století, byl úřad nejvyššího lovčího (venator), mistr kuchyně (magister super pistoris atque cocos), dále lovčí, mečník (ensifer) a palácový hrabě (comes palatinus, comes palatii).

Ve dvanáctém století přibývají jednak tzv. vlastní hodnosti jako stolník (dapifer), číšník (pincerna) a maršálek (marschalcus, agazo), kteří se starají o zajištění potřeb dvora jako

³² „Každá curia, ať ta panovnická, církevní či níže stojící jakákoliv světská curia jako hospodářská jednotka, sdružuje osoby náležící k nějakému vládci, či osobě stojící v čele.“ DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana. *K modelu středověkého panovnického dvora jako sociálního systému*. in: ČČH 107/2009, s. 321

³³ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v Českých zemích od počátku státu až po současnost*. Praha 2007, s. 35

takových, což plyne přímo z jejich označení. A poté jsou to i úřady správní jako komorník (camerarius), sudí (summus iudex, iudex curie), kancléř (cancellarius ducis).

Postupem času, tedy koncem 12. století, již držba těchto úřadů přestává souviset s jejich vlastním výkonem. Číšník již nenalévá pití, stolník nepřináší pokrmy, ale obsazení úřadu je spíše již záležitostí prestiže a důvěry panovníka v danou osobu. Proto v této době vznikají tzv. podúřady, což jsou vlastně osoby nižšího postavení, což jsou zástupci vlastních úředníků, kteří fakticky onu činnost vykonávají.

Třinácté století ovšem přináší další změny, kdy dvorských hodností opět přibývá, „úměrně ke svému významu se staly předmětem zájmu předních velmožských rodů, především maršálek, lovčí...trvají i hodnost stolníka, číšníka, znovu se objevuje kuchař...zvaný i mistr kuchyně..., také krejčí, lékař, vychovatel atd. Tyto mladší úřady spočívaly ve výkonu skutečné činnosti, i když byly čestnými vyznamenáními pro své nositele, stejně jako zprvu dvorské hodnosti 11-12. století. Protože však tato skupina předních dvořanů, podle potřeb rozmnožovaná a měněná, vznikala v pozdější době, už se v nositele skutečných dvorských úřadů neproměnila.“³⁴

Jasně zde vidíme, že zastávání dvorského úřadu se stalo otázkou prestiže daného dvořana a panovník ovšem svěřoval zcela logicky tyto úřady těm, kterým mohl důvěřovat, či těm, kteří si úřad nějakým způsobem zasloužili – udělali na panovníka dojem, prokázali hrdinství, oddanost atd.

S nárůstem dvora jsou zřizovány také nové hodnosti jako hofmistr (magister curie), zemský sudí (iudex terre), nejvyšší komorník (summus camerarius), purkrabí Pražského hradu (castellanus, burgravius Pragensis).

³⁴ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v Českých zemích od počátku státu až po současnost.*, Praha 2007, s. 47

Hynek z Dubé během své kariéry na panovnickém dvoře zastával celkem tři úřady. Jedná se konkrétně o úřad stolníka,³⁵ poté zastával úřad komořího³⁶ a v závěru své kariéry Hynka v listinách nalezneme jako purkrabího Pražského hradu.³⁷

Jak již bylo výše zmíněno, Hynek zastával na dvoře různé úřady, byl tedy dvořanem. Zamysleme se tedy nyní nad tím, kdo vůbec dvořan byl a co tato skutečnost Hynkovi přinesla.

Kdo je to dvořan? „Ne každý, kdo byl na dvoře, mohl být považován za dvořana v plném smyslu slova. I když se tento pojem postupně a dlouhodobě vyhraňoval, lze říci, že z původního všeobecného služebního, byť strukturovaného poměru se členové dvora začali postupně rozrůžňovat, až došlo k relativně striktnímu oddělení dvořanů od osob služebných, níže postavených, do skupiny osob vyšších, které často za komplikovaných okolností postupně získávaly větší míru – byť výrazně podmiňovanou objektivními i subjektivními okolnostmi – osobní samostatnosti a zodpovědnosti při nejrůznějších aktivitách. Tím na druhé straně také narůstala jejich zranitelnost.“³⁸ Dvořan je tedy vyšší člen dvora, ne služebný, který má důvod na dvoře pobývat. Prohlédneme-li tedy dvorskou titulaturu Hynka z Dubé, zjistíme,

³⁵ Tato funkce vycházela z obsluhy panovníka při podávání pokrmů na panovnický stůl. Postupně dohlížel nad dodáváním potravin na panovnický dvůr, výběr dávek i nákup potravin

³⁶ Tento úředník původně spravoval panovníkovi věci – spravoval knížecí šaty, skvosty, ale také i hotové peníze. A právě odtud se posléze stal správcem knížecí komory, tedy veškerých finančních důchodů panovníka. Dostí podstatnou složkou příjmů komory byly soudní pokuty, tím pádem patřili komorníkovi také soudní funkce. Koncem 12. století se setkáváme v pramenech ještě s jedním titulem. A to byl nejvyšší komorník. „Komorník zřejmě zvolna ztrácel své postavení prvořadého hospodářského a finančního úředníka a do popředí vystupovala jeho funkce úředníka působícího ve finančním smyslu u stabilizovaného centrálního dvorského soudu. Zesílením moci a postavení krále rostla i jeho váha jako jednoho z předních důvěrníků a osob blízkých panovníkovi.“ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v Českých zemích od počátku státu až po současnost.*, Praha 2007, s. 49

³⁷ Tento úředník „byl vojenským velitelem Hradu, který měl ve správě, a k tomu patřila i správa a soudnictví v obvodu Hradu. Rezidenční funkcí byla ale obvodem Hradu v jistém smyslu celá země: pražský purkrabí se postupně stával zástupcem krále pro ty záležitosti, které patřili každému purkrabímu, totiž vojenské (byl nakonec velitelem vojenské zemské hotovosti), a zástupcem v základním správním úkolu ochrany veřejného míru a pořádku v zemi. Převzal i výkonnou moc spojenou s dvorským, pak zemským soudem, na Hradě působícím. Od sklonku 13. století jeho význam neustále stoupal až k nakonec nejdůležitějšímu zemskému úředníku.“ HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v Českých zemích od počátku státu až po současnost.*, Praha 2007, s. 51

³⁸ HLAVÁČEK, Ivan. Dvořan – diplomat. in: NODL, Martin – ŠMAHEL, František (edd.). *Člověk českého středověku*, Praha 2002, s. 123

že dvořanem opravdu byl. Jednak u dvora je zmiňován, není služebným a zastává vysoké úřady království.

Pokud hovoříme o přítomnosti dvořanů na dvoře, je nutné si uvědomit, že jejich výskyt zde závisí ovšem také na jejich vážnosti, důležitosti a ovšem že také na frekvenci jejich pobytu. Proto také odlišujeme od sebe dva důležité pojmy, a to je **curia maior**³⁹, tzv. velký dvůr, širší dvůr a **curia minor**⁴⁰, tzv. malý dvůr, užší dvůr. V případě malého dvora se hovoří o jakémsi konstantním, neměnném jádře osob, které jsou s panovníkem v každodenním kontaktu a zajišťují primární chod dvora a správy. V případě dvora širšího se jedná o jednotlivce, kteří pobývají na dvoře příležitostně, mají úkol, který vyžaduje působnost mimo dvůr, či osoby jako například cizí diplomati, kteří jsou u dvora pouze dočasně.⁴¹ Běžný dvůr panovníka, tedy jeho domácnost, se příležitostně zvětšuje na dvůr širší.

Z titulatury a také politické působnosti lze s jistotou předpokládat, že Hynek zajisté patřil k úzkému dvoru Václava II. a jeho nástupců. Pokud prohlédneme Hynkovu kariéru, tak zjistíme, že Hynek na českém královském dvoře politicky a kariérně přežil celou řadu vyostřených situací a zvrátů a právě tato myšlenka nás navádí k tomu, že musel být do jisté míry oblíbencem panovníka, měl zajisté silné rodové zázemí, byl určitě velmi schopným

³⁹ v pramenech též uváděn jako *universa curia*

⁴⁰ Jako synonymní výrazy se v pramenech uvádějí: *familia, cottidiana familia, curia cottidiana*. Význam slova *familia* se v českém prostředí uvádí jako dvůr či družina, a to ve smyslu těch, kteří tzv. žijí v domě, tedy každodenně, nebo na něj pravidelně docházejí a panovníka doprovázejí. DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana. *K modelu středověkého panovnického dvora jako sociálního systému*. in: ČČH 107/2009, s. 321

⁴¹ Středověké dvory se všeobecně vyznačují velkou propustností těchto dvorů, a tudíž i migrací nejen jednotlivých osob, ale i celých jejich skupin. Nadto lze hovořit o dvoru užším a dvoru širším, což znamená, že v prvním případě jde o konstantní jádro osob, v druhém pak o skupiny či jednotlivce, kteří se do dvora integrovali jen příležitostně, resp. krátkodobě, nebo jinak působili buď zcela mimo něj, nebo byli pověřováni posty v regionech. I tato hierarchičnost hrála svou roli, byť kolísavou, při výběru osob pro konkrétní účely reprezentace i prezentace. Zejména to platí v souvislosti s výraznějším pohybem dvora, kdy na jeho cestách...se k osobám bezprostředního doprovodu různě připojovaly a zase jej opouštěly osoby regionálních správních struktur. Na druhé straně naopak řada hodnostářů porůznu zůstávala v centru, i když se panovník vydával na cesty.“ HLAVÁČEK, Ivan. *Dvořan – diplomat*. in: NODL, Martin – ŠMAHEL, František (edd.). *Člověk českého středověku*, Praha 2002, s. 124

úředníkem. Zaměříme se tedy proto nyní více na Hynkovu politickou působnost, abychom se pokusili rozkrýt vazby tohoto dvořana na dvůr a panovníka.

IV. 2. Hynek jako účastník politiky českého státu

Jak již bylo uvedeno, první zprávy o Hynkovi pochází z roku 1276, kdy je zmiňován jako stolník Království českého, tedy **dapifer noster**. Jedná se o počátek Hynkovy politické kariéry. Tento úřad Hynek zastával až do roku 1288 – listina 1430 je posledním pramenem, kde je Hynek zmiňován jako stolník.⁴² Poté nastává v jeho tituluře pauza v letech 1289 – 1290. Pro lepší zpřehlednění se podíváme na prosopografickou tabulku, sledující Hynkův kariérní růst na základě zmínek v listinách uvedených.

číslo regesta / listina CDB	strana RBMII / CDB V/II	datace listiny	dvorská hodnost	funkce na listině	kolikátý svědek	kolik svědků celkem
CDB V/II 804	492	08/02/1276	dapifer noster	svědek	5	6
RBMII 1005 CDB V/II 806,807	421 496-499	13/03/1276	dapifer noster	svědek	4	6
RBMII 1068	447	08/02/1277	dapifer noster	svědek	5	6
RBMII 1073 CDB V/II 834	449 536-538	01/05/1277	dapifer noster	svědek	15 16	21 22
RBM II 1092 CDB V/II 850	460-461 565-567	16/10/1277	dapifer noster	svědek	9 9	20 16
RBMII 2516	1082-1083	??1277??	Baron	svědek	2	2
RBM II 1111	470-471	07/02/1278	dapifer noster	svědek	6	11

⁴² „Wenceslaus, rex Boh. et marchio Mor. ecclesiae Prag. Privilegium Premislai, marchionis Moraviae, dat. a.d. 1233, 2 Dec confirmat. – Testes: d. Inzelerius, Buduensis episc...**Hynco dapifer regni Boh...**“ RBM II. č. 1430, s. 617

CDB V/II 860	580-581				9	11
CDB VI/I 56	101-102	03/07/1279	dapifer noster	vydavatel společně se svými bratry Zdeňkem a Alberten		
RBMII 1180	507	14/07/1279	dapifer noster	svědek	6	14
RBMII 1275	548	16/05/1282	regni Bohemiae dapifer	svědek	2	27
RBMII 1335	576	1284		příjemce		
RBMII 1311	565-566	04/1284	dapifer noster	zmíněn účastník		
RBMII 1316	569-570	24/05/1284	dapifer	zmíněn účastník		
RBMII 1317	570	24/05/1284	dapifer	zmíněn účastník		
RBMII 1358	586-587	23/10/1285	dapifer regni nostri	svědek	8	21
RBMII 1430	617	27/01/1288	dapifer regni Boh.	svědek	10	12
RBMII 1466	628-630	10/01/1289		svědek	13	20
RBMII 1467??	630-633	06/02/1289				
RBMII 1474	636-637	23/05/1289				
RBMII 1478	638-639	23/08/1289		svědek	2	17
RBMII 1492	643	17/02/1290		svědek	2	13
RBMII 1517	653	13/10/1290		zmíněn vzhledem k potvrzení statků Sedlci		
RBMIV 1880	743	09/11/1290			7	8
RBMII 2734	1195- 1197	17/7/1291	summus camerarius regni nostri			
RBMII 1634	701	29/12/1293	camerarius regni nostri	zmíněn vzhledem k potvrzení statků ecclesiae s. Aegidii in Bezdez		

RBMII 1653	708	20/06/1294	necnon strenuis viris dd. Hyncone de Duba in Thust ⁴³		1	8
RBMII 1692	726-727	11/08/1295	camerarius	zmíněn vzhledem k potvrzení statků Pražskému biskupství		
RBMII 1750	751	28/04/1297		svědek	6	15
RBMII 2026	877	15/04/1305	Prag. purcravius	zmíněn v rámci oprav Břevnovského kláštera		
RBMII 2069	893	04/01/1306		zmíněn – příjemce, ves obdržel		
RBMII 2085	900	26/03/1306	Prag. purcravius	zmíněn – získává on a jeho syn Hynek, canonicus Prag. ves Holešovice		
RBMII 2094	904	23/06/1306				
RBMII 2112	910	23/10/1306		zmíněn společně s pražským biskupem a dalšími šlechtici jsko představitel země, zaručení práv Č. král. od Albrechta		
RBMII 2120	913	1307	Pragensis purgravius			
RBMII 2189	951	27/07/1309	burcravius Pragensis			
RBMII 2190	952	29/07/1309	purcravius Prag.			

⁴³ domažlický purkrabí

IV. 2. 1. Od Přemysla II. k Otovi Braniborskému

Nyní se zaměříme na politický vývoj českého státu od konce vlády Přemysla Otakara II. do plného osamostatnění vlastní politiky Václava II. – na léta 1276-1288.

Hynek vstupuje do české historie v únoru roku 1276. Toto byla v českých dějinách velmi pohnutá doba. Jedná se o konec vlády krále železného a zlatého Přemysla II. Otakara. Ovšem, že se můžeme domnívat, že Hynek dvorské prostředí již znal před tímto datem. Zajisté si na panovnickém dvoře prožil všechny zlomové události konce vlády svého krále.

Všechny problémy konce 70. let 13. století vznikají nástupem habsburského hraběte Rudolfa na císařský trůn v říši.⁴⁴ V říši byla tou dobou silná partikularizace a říšská nobilita očekávala od svého nového císaře obnovení pořádku po interregnu a pacifikaci říše. To byl obrovský úkol a pro ten nový císař, pocházející z málo významného říšského rodu, potřeboval masivnější základnu, o kterou by se mohl opřít. Proto se ve své politice zaměřil na to, aby získal od Přemysla alpské země a vytvořil zde pevnou základnu pro svůj rod.⁴⁵ Toto je podle Vratislava Vaníčka jasně patrné „v arogantní nedočkavosti, s níž ihned po volbě v roce 1273 nařídil Přemyslovi, aby mu odevzdal Rakousko, Štýrsko, Korutany, Kraňsko a Chebsko. A tím také naznačil nemožnost mírového vypořádání...“⁴⁶

Již v listopadu roku 1273 se konal sjezd knížat v Norimberku, kde byl vyhlášen tzv. revindikační program. Toto znamenalo, že všechna léna nabytá od roku 1245 je nutné znovu potvrdit císařem. Období let 1245 až 1273 bylo nazváno interregnem. Tento program se poté od ledna 1275 obrací pouze proti Přemyslu II. Pod tlakem této říšské politiky Přemysl odjíždí

⁴⁴ Rudolf byl zvolen 1. října 1273, papež Řehoř X. ho potvrdil v úřadu v září 1274

⁴⁵ VANÍČEK, Vratislav. *Velké dějiny země koruny české III*. Praha 2002. s. 150-151

⁴⁶ Tamtéž s. 154

v dubnu roku 1274 do Rakouska a Štýrska, aby zde upevnil své postavení obsazením nejvyšších úřadů.⁴⁷

Aktivní kroky obou soků evropské politické scény počínají na jaře roku 1275. V květnu tohoto roku Rudolf zbavil Přemysla II. trůnu ve všech zemích, které ovládal, tzn. i v Čechách a na Moravě. Koncem června 1275 následoval další Rudolfův krok proti Přemyslovi. Uvalil ho do říšské klatby. Ovšem Přemysl se nemínil z klatby vymaňovat. O tom svědčí dobový kronikář, autor narativního pramene, letopisu, známého pod označením *Příběhy Přemysla Otakara II.*⁴⁸

Termín, do kterého se mohl Přemysl vzdát dle revindikačního programu svých zemí, vypršel. V červnu 1276 byla nad Přemyslem vyhlášena konečná říšská klatba – aberacht.⁴⁹ Tehdy dne 7. července 1276 vyzval mohučský arcibiskup biskupa pražského a olomouckého, aby buď Přemyslovi domluvili, aby se Rudolfovi poddal, anebo aby uvalili na české země interdikt. Na setkání v červenci roku 1276 konaného v Ulmu se Rudolf dohodl se svými spojenci na datu útoku proti Přemyslovi. Přemysl se rovněž připravuje na vojenský střet a hledá spojence. Ovšem je zvláštní, že právě u Přemyslova dvora, který je momentálně na cestách,⁵⁰ nenalezneme Ronovce, tedy ani Hynka z Dubé.

Přemysla rychle opouští mnoho spojenců – štýrská, rakouská, kraňská šlechta. Tu ovšem přichází další rána, rána do zad. V Čechách se začíná bouřit šlechta – ponejvíce Vítkovci. Přemysl v tu chvíli pochopil, že nemá cenu bojovat s Rudolfem o cizí území, je

⁴⁷ k obsazení zemských hejtmanství: tamtéž s. 156-157

⁴⁸ ...poslán arcibiskup kolínský a jiných s ním šlechticů více ku králi Otakarovi, žádajíce jeho od volenců, kteří měli moc a právo voliti na císařské důstojenství, aby ráčil přijmati vrchol důstojenství císařského... [Přemysl] poslal je zpět k volencům s velkým díků činěním. Přišli jsau i vícekrát poslové s podobným vzkázáním, kteréž král laskavě přijímaje k žádostem jejich přistoupiti nechtěl žádným způsobem... „Zemí, kterých Rudolf žádá zpátky, nikdy jest neměl, aniž bude míti...Pročež nechať panuje v zemích svého císařství; ale zemím, kterých ode mne žádá zpět, nebude nikdy panovati. in: EMLER, Josef. FRB II. Praha 1874, s. 326-327

⁴⁹ KRIEGER, Karl-Friedrich. *Habsburkové ve středověku. Od Rudolfa I. do Fridricha III.*, Praha 2003, s. 42

⁵⁰ počátkem července 1276 se totiž Přemysl společně se svým dvorem přemísťuje do hornorakouského Freistadtu, Ronovci zde zmíněni nejsou. Též CDB V., č. 1682

nutné hájit svůj domov – Čechy, a proto se rozhodl dojednat s Rudolfem příměří. Podle kronikáře se jednání uskutečnila ve vojenském ležení poblíž Drosendorfu.⁵¹ Tento narativní pramen ovšem uvádí za příčinu příměří fakt, že oba panovníci trpí kvůli boji nedostatkem a hladu.⁵²

Proto se 21. listopad roku 1276 stal dnem, kdy byla mezi Přemyslem a Rudolfem uzavřena smlouva,⁵³ kdy se oba zaručují udržovat pevný mír, obnovit právní řád, má být zaručeno postavení poddaných, navrácení hradů pevností a statků. Přemysl se dále touto smlouvou vzdal vlády v Rakousech, Korutanech, Štýrsku, Kraňsku, Vindické marce, Chebsku a Pordenone. Přemysl se rovněž musel zavázat k tomu, že zachová veškeré držby předáků a nobility své země – a to jak světské, tak duchovní, propustí zajatce a rukojmí. Dále Přemysl přijme od Rudolfa Čechy a Moravu v léno, odevzdá Rudolfovi všechny své držby a zakoupená území v Rakousku atd.⁵⁴ Celý tento akt měl být zpečetěn dvojitou svatbou: „...v takovou úmluvu jsou vešli v způsobu smluv svatebních, totiž aby Václav, syn krále českého, vzal sobě za manželku dceru Rudolfa zvolence, a naproti tomu syn Rudolfův aby vzal sobě za manželku dceru Otakarovu. Tato smlouva stvrzena jest učiněním přísahy obou knížat u přítomnosti mnohých biskupů a jiných více urozených osob duchovních i světských...“⁵⁵

Tato smlouva s Rudolfem jistě znamenala pro Přemysla značné ponížení. Přišel o svou legitimní vládu v alpských zemích a v Chebsku. Tak ovšem i uznal vládu Rudolfa Habsburského v říši, ten z Přemysla sňal klatbu a též 25. listopadu udělil Přemyslovi Čechy a

⁵¹ „a tam si stany roztáhli a ležení rozbili, a král Otakar již přebýval mezi nimi, a král Rudolf byl na druhé straně Dunaje s vojsk svými u Klínce“ in: EMLER, Josef. FRB II. Praha 1874, s. 328

⁵² „...viděli [Přemysl a Rudolf], kterak lidé mdli a hynou pro přílišnou nouzi a nedostatek potravy a přílišný nedostatek píce pro koně, učiněno jest příměří po poslích od obou knížat navzájem vypravených a dána bezpečnost pod přísahou na to učiněnou; i zvolili si místo, jistý ostrov řečený Kamberk, k jednání o přátelském narovnání a obnovení míru prostředkem kojné svornosti.“ in: Emler, Josef. FRB II. Praha 1874, s. 328

⁵³ CDB V/II., č. 822, s. 518-520

⁵⁴ k tomuto podrobněji: VANÍČEK, Vratislav. *Velké dějiny země koruny české III.*, Praha 2002. s. 169-170

⁵⁵ EMLER, Josef. FRB II. Praha 1874, s. 329

Moravu v léno.⁵⁶ Dne 26. listopadu byla uzavřena ještě jedna smlouva, kterou historiografie označuje jako tzv. druhý vídeňský mír.⁵⁷ Ze svědečných řad obou listin zjistíme složení svědků těchto veledůležitých událostí pro budoucí vývoj českého státu. Bohužel ani v jedné svědečné řadě listin č. 822,⁵⁸ 824,⁵⁹ 825⁶⁰ nenalezneme Hynka z Dubé. To by vypovídalo o tom, že jeho postavení nebylo až tak významné u dvora, aby svědčil takto významným právním aktům. Byly zde daleko významnější osobnosti. Je také možno, že Hynek nebyl součástí Přemyslova doprovodu na jednání s Rudolfem Habsburským a zdržoval se v rodných Čechách, kde se situace také rapidně mění.

Léta 1276 – 1277 jsou pro českou historiografii známa jako léta tzv. vnitřní války. Jednalo se o odboj české šlechty – Vítkovců a Hrabišiců proti Přemyslu II. Proč to? Jedno vysvětlení nabízí historička Blažena Rynešová ve svém článku: *Proč povstali Vítkovci proti králi Přemyslu Otokaru II.*⁶¹ Tito byli vyprovokováni k boji na základě politických důvodů. Vítkovci totiž navázali velmi pevné styky již s mladým Přemyslem Otakarem – chtěli si ho získat pro svůj plán porazit Václava I. a dosadit Přemysla na český trůn, v čemž hledali vlastní prospěch, což bylo dle Rynešové vyprovokováno závistí, kterou pociťovali vůči druhé

⁵⁶ CDB V/II., č. 824, s. 523

Letopisec k tomuto dodává: „...[Rudolf] navrátil jest králi Otakarovi toliko dvě korouhve se zeměmi českou a moravskou, dávaje jemu naději v navrácení také druhých zemí, právě jako že jest obtížen nutnostmi a potřebami i nedostatkem věcí.“ EMLER, Josef. FRB II. Praha 1874, s. 329

⁵⁷ CDB V/II., č. 825, s. 524-525

⁵⁸ „Nos Bertholdus Herbipolensis, Bruno Olomumzensis episcopi, Ludwicus, comes palatinus Reni, dux Bawarie, marchio Brandenburgensis, arbitri dominorum Romanorum et Bohemie regum super questionibus...“ CDB V/II., č. 822, s. 518-520

⁵⁹ „In cuius rei testimonium presens scriptum magestatis nostre sigillo iussimus communiri“ CDB V/II., č. 822, s. 518-520

⁶⁰ „In cuius emologationis expresse evidens argumentum sigilla nostra una cum predictorum arbitratorum, arbitratorum seu amicabilium compositorum et illustris H., lantgravii Hassie, qui premissis interfuit, sigillis presentibus sunt appensa.“ CDB V/II., č. 825, s. 524-525

⁶¹ RYNEŠOVÁ, Blažena: *Proč povstali Vítkovci proti králi Přemyslu Otokaru II.* in: Sborník prací k šedesátým narozeninám J.B. Nováka. Praha 1932, s. 45-60

skupině šlechty, která bývala Václavem velmi štědře obdarována. Jako důkazy Rynešová předkládá vítkovské působení na Moravě za Přemyslova markrabství. Zde poté hledá Rynešová paralelu pro vítkovské povstání v letech 1276 – 1278. Přemysl v sedmdesátých letech se ve vnitřní politice orientuje na oddaná města a kláštery, a tak zatlačuje do pozadí šlechtu, tím jí brzdí a omezuje její moc.

Přemyslova hospodářská expanze se stala trnem ve vítkovském oku, protože tím se omezila jejich vlastní hospodářská expanze v rámci kolonizace. Paralela s povstáním šlechty proti Václavovi a Přemyslovi je v tom, že šlechta žárlí. V případě Václava I. Vítkovci žárlí na druhou šlechtickou skupinu při Václavově dvoře, v případě povstání proti Přemyslovi se jednalo o žárlivost na to, že se Přemysl orientuje ve své politice na města.⁶² Dalším důležitým faktorem je podle Rynešové skutečnost, že Vítkovci navazovali styky se sousední zahraniční nobilitou, přes kterou se dostali až k Rudolfu Habsburskému.

Podle historika Josefa Žemličky problém mezi Přemyslem II. a českou šlechtou bylo toto: „Bylo osudnou chybou krále železného a zlatého že nepochopil hlavní vývojové trendy. Houževnatě se navracel k raně středověkému pojetí vládní moci, kdy kníže soustřeďoval ve svých rukách všechny příjmové zdroje svého státu a jejich užitky jen propůjčoval hodnostářům a předákům, žijícím ze svěřovaných beneficií a úradů. Přemysl žádal navrácení někdejších panovnických majetků, které si šlechta přivlastnila během rozkladu hradské soustavy a v procesu upevňování pozemkově vrchnostenských práv. Stupňované rozpory nejen s domácími panskými rody, ale zčásti i s nižšími složkami šlechtické obce přispěly významnou měrou k zhroucení celé Přemyslovy říše a králově osobní tragédii.“⁶³

Další teorii vzniku této situace přináší historik Libor Jan, který argumentuje proti Josefu Žemličkovi tím, že jeho názor vychází s nedostatečného studia a interpretace pramenů.

⁶² RYNEŠOVÁ, Blažena. *Proč povstali Vítkovci proti králi Přemyslu Otakarovi II.* in: Sborník prací k šedesátým narozeninám J.B.Nováka, Praha 1932, s. 45-60

⁶³ JAN, Libor. *Domáci šlechtická opozice a přemyslovští králové 13. věku.* in: Rituál smíření. Konflikt a jeho řešení ve středověku. Brno 2008. s. 85-100

Libor Jan tvrdí, že vládní praxe jak Václava I., tak Přemysla II a dokonce i Přemyslova syna Václava II. vycházejí ze stejného základu, ze stejných zvyklostí.

Na české politické scéně ovšem dochází k tomu, že zemřeli hlavní vedoucí osobnosti rodu Vítkovců, a to Vok z Rožmberka a Vítek z Krumlova, kteří stáli na straně českého krále. Na jejich místo se dostává Závíš z Falkenštejna, „který se rozhodl těžit z postavení českého krále donuceného před Vídní ke kapitulaci. Ovlivnil zřejmě své příbuzné a díky starším vztahům s rakouskou šlechtou nabídl své služby římskému králi Rudolfovi, jemuž taková pátá kolona v Čechách přišla vhod.“⁶⁴ Jan dále zmiňuje, že v odboji participují Vítkovci a Boreš z Rýzmburka, který byl velmi blízko spřízněn s Vítkovci. Ten měl s Přemyslem již konflikty od mládí, kdy Přemysl stál v čele povstání proti Václavovi I. a právě Boreš byl tím, kdo za Václavem věrně stál. Vítkovci jako jihočeská nobilita nebyli příliš nadšeni s Přemyslovou zakladatelskou činností v jižních Čechách.⁶⁵ Důvodem tedy bylo dle Jana to, že Vítkovci, konkrétně Závíš, sledovali možné zisky ze spojení mezi nimi a Rudolfem Habsburským. Na jaře roku 1277 Vítkovci podnikali násilné akce proti obyvatelům panovníkova územního vlastnictví. Ten přirozeně zasáhl, protože je považoval za osoby vázané ku svému majestátu, které mu odpřísáhly věrnost. Ovšem již v této době je Rudolf chápán jako své služebníky, čili Přemyslovu akci ku potření odbojných služebníků bral jako záminku k vojenské akci. To ovšem silně podporuje teorii, že Rudolf se za žádných okolností nemínil s Přemyslem smířovat. Byl až příliš silným rivalem.

⁶⁴ Tamtéž: str. 95

⁶⁵ tuto myšlenku rozvíjí Vratislav Vaníček: „Přemysl údajně prozíravě obkličoval vítkovská rodová sídla v jižních Čechách novými fundacemi, aby jejich odtrhnutí zabránil. Ale právě pro založení města českých Budějovic a kláštera Zlaté Koruny prý zase k odboji nedošlo. Pak se ovšem můžeme ptát, proč Vítkovci po smrti krále svůj odvěký separatistický program nedokončili...král nepostupoval do jižních Čech proto, aby je vyrval chtivé šlechtě z rukou. Význam tohoto území postupně narůstal díky úzkému politickému spojení Čech s Podunajím. Nikdy předtím ani potom se čeští vládci o jižní Čechy výrazně nezajímali. Proto zde jenom Přemysl Otakar II. zakládá velké město Budějovice, které tvořilo aktuálně oporu proti hrozbě z Bavorska a zapadalo zároveň do sítě královských sídelních míst od Prahy přes Písek a Kremži po Vídeň.“ VANÍČEK, Vratislav. *Velké dějiny země koruny české III*. Praha 2002. s. 171-172

Přemysl byl obviněn z porušení smlouvy z 21. listopadu 1276. Po této akci nastávají další jednání – 6. května roku 1277 byla uzavřena další smlouva, která ustanovuje, že všem participantům sporu mají být navráceny majetky – a to jak svobodné, tak lenní – které byly obsazeny počátkem a v průběhu celého konfliktu.⁶⁶

Vítkovci ovšem nerespektujíce ujednání této smlouvy v bojích pokračovali. Přemysl se tedy rozhodl sám proti Vítkovcům nezasahovat a informovat o celé situaci římského krále Rudolfa. Pro ten samý krok se rozhodli i Vítkovci, kteří rovněž podali Rudolfovi Habsburskému zprávu, že Přemysl v ozbrojených akcích pokračuje.⁶⁷ Z logiky Rudolfových záměrů jasně vyplývá, komu Rudolf dal za pravdu.

Po těchto žalobách následovala další jednání o míru. Listina o tomto třetím míru pochází z 12. 9. 1277.⁶⁸ Přemysl se zde zavazuje dodržovat všechna ujednání z 6. května 1277 „s výjimkou hranic a práv zemí, které, jak tyto země, tak jejich poddané, český král drží, jak předtím on i jeho předkové drželi“⁶⁹ a dále uvádí, „že pomocníkům a služebníkům římského krále i jeho samotného má být podle znění předchozích smluv udělena milost a veškeré právo, nadto ty, kteří z Přemyslových zemí římskému králi pomáhali v době války, obdařuje svojí

⁶⁶ „krom celé řady podrobných ujednání týkajících se navrácení a držby oběma stranami obsazených majetků se především na jižní Moravě do smlouvy pojímají služebníci a pomocníci českého krále z Rakouska, Štýrska, Korutan, Krajiny a Vindické Marky stejně jako Rudolfovi z Čech a Moravy a těmto lidem mají být navráceny jejich statky svobodné i lenní obsazené před počátkem konfliktu i v jeho průběhu.“ JAN, Libor. *Domáci šlechtická opozice a přemyslovští králové 13. věku*. in: *Rituál smíření. Konflikt a jeho řešení ve středověku*. Brno 2008. s.96

⁶⁷ Libor Jan ve svém článku poukazuje na dosti významné skutečnosti, že „podle listu Přemysla Otakara II. norimberskému purkrabímu Fridrichovinu královské statky útočili synové dřívějšího Přemyslova spolupracovníka Voka z Rožmberka a lidé Ojře z Lomnice napadli v předvečer svatodušního svátku (16. Května 1277) českobudějovické měšťany, které oloupili a jejich statky poškodili ohněm. Český král zde také píše, že po uzavření míru, přičemž má nepochybně na mysli smlouvu z května 1277, okamžitě přestal s odvetnými akcemi proti Vítkovcům a poslal k Rudolfovi dokonce jako zvláštního pověřence Všebora z Náměště, předtím znojemského a bitovského komorníka, který měl o nepatřičném chování Vítkovců římského krále přesně informovat... v květnu 1277 psal [Rudolf] Ludvíkovi Bavorskému, že mu krom Uhrů a Kumánů poskytuje podporu šestnáct českých županů, kteréžto číslo může odpovídat počtu dospělých Vítkovců případně s Borešem z Rýzmburka a jeho zetěm Fridrichem ze Šumberka dohromady.“ Tamtéž, s. 96

⁶⁸ CDB V. 2, č. 846, s. 558-562

⁶⁹ JAN, Libor. *Domáci šlechtická opozice a přemyslovští králové 13. věku*. in: *Rituál smíření. Konflikt a jeho řešení ve středověku*. Brno 2008. s. 97

milostí a pod přísahou slibuje, že jim do konce svého života nebude odplácet za způsobená provinění či se nedopustí násilí proti spravedlnosti. Pokud by však v budoucnu konali nepřístojně, pak proti nim zakročí jako proti jiným poddaným na základě práva a zvyklostí království, tzn. podle zemského práva.⁷⁰

Z tohoto jasně plyne, jak se Přemysl velmi ponížil, ponížil svůj královský lesk a majestát. Vždyť Vítkovci byli jeho poddaní, ač barones, tak stejně náleželi pod autoritu panovníka, byli mu vázáni dle lenního práva slibem věrnosti. Jak vidno, Přemysl se skutečně snažil danou situaci vyřešit klidně a spory rychle ukončit. Ovšem tato snaha nebyla na obou stranách. Rudolf si nemohl dovolit zničit Přemysla veřejně a přímo. Přece jen to byla dosti politicky silná osobnost Evropy vrcholného středověku, za kterým pořád stáli dosti vlivní spojenci. Proto bylo pro Rudolfa nutné pro pokoření českého krále železného a zlatého udělat něco, co by Přemysla vyprovokovalo a pak mohl být „po zásluze“ potrestán jako ničitel všeobecného míru.

Po této dohodě následoval list od Rudolfa Habsburského Přemyslu II., který se bohužel, jak to již se středověkými prameny bývá, nedochoval. Do dnešní doby se nám dochovala pouze Přemyslova odpověď římskému králi, že nikdy nebylo jeho záměrem zahrnovat do míru mezi ním a římským králem své leníky, kteří se mu postavili na odpor. Mínil udržovat s nimi příměří pouze a jen do té doby, než proběhnou další jednání a bude dosaženo dalších ujednání, jak dále postupovat! Přemysl zde též po Rudolfovi požaduje, aby zachovával veškerá práva, která Přemysl jako panovník má vůči svým poddaným.⁷¹

Jaký byl ovšem motiv tohoto Přemyslova obratu v politice vůči říši? Tímto aktem Přemysl de facto zmařil veškerá mírová úsilí, která byla do této doby vykonána, odmítl běžnou právní praxi řešení takového konfliktu.

⁷⁰ Tamtéž, s. 97

⁷¹ JAN, Libor. *Domáci šlechtická opozice a přemyslovští králové 13. věku*. in: *Rituál smíření. Konflikt a jeho řešení ve středověku*. Brno 2008. s. 98

Zhodnocení celé této situace není jednoduché. Libor Jan upozorňuje na fakt, že i Přemysl sám měl svázané ruce tím, „že ve starém českém státě nebylo možné, aby panovník přijímal jakékoli smlouvy, které by ve své zásadě odporovaly zemskému právu, které on sám nadto nemohl měnit. Vítkovci navíc byli vůči Přemyslovi ve stejném postavení, jako ostatní přední rody, byli v pozici jakýchsi kvazileníků, kteří měli vůči panovníkovi jasně dané závazky. Zrada a vzpoura jasně k těmto závazkům nepatřily. Aby si Přemysl uchoval moc, musel jednat na základě zemského práva, a tudíž nemohl uznat principiální naprostou beztrestnost svých domácích oponentů.“⁷²

Je naprosto jasné, že toto bylo nepřijatelné. Pokud by Přemysl takové jednání svých leníků připustil a přijal, zaručil narušitelům zemského míru beztrestnost, tak by se situace bývala mohla ještě zhoršit. Pomněme, že v Čechách by stejnou protikrálovskou politiku bývaly mohly zavádět i další rody, jako právě kupříkladu Ronovci. Byly zde jisté povinnosti, které si všichni museli plnit. Středověk, jakožto období s velmi silnou symbolikou, byl přeci velmi citlivý na jakékoli změny. Přemyslovo uznání beztrestnosti by bývalo mohlo odstartovat nezadržitelnou lavinu dalších a dalších bouří. Přemysl nemohl uznat požadavky na beztrestnost pro Vítkovce již z principu.⁷³

Zde se nabízí ovšem další otázka. Jak povstání Vítkovců působilo na zbylou nobilitu českých zemí. Zodpovězení této otázky rozhodně není věcí jednoduchou. Prameny nám informace bohužel nezanechávají, můžeme na tomto poli pouze teoretizovat.

⁷² Tamtéž, s. 98

⁷³ Dalimil situaci vykresluje takto: „Král však ve své nerozumné pýše českou šlechtu utlačoval spíše, že na rytíře ctného, na Závěse, tak šval, že ten musel za hranice uprchnout, a pány Vítkovice připravil král o ústecký hrad. Do sporu se potom pustil s Čičem z Budějovic. Ten byl brzy zničen jako Vilém z Poděbrad, Zvířetické z Kladska vypověděl, Žirotínským Louny odejmul a přivedl jenom za pár neděl mnoho pánů na žebráckou hůl. Beneše upálil v temné věži. Tím oblibu mohl získat stěží. Všude lkali sirotkové malí, vdovy na něj bohu žalovaly.“ *Kronika tak řečeného Dalimila*, Marie Krčmová – Marie Bláhová (edd.), Praha 2005, s. 161. Toto vyprávění může být dáno také původem autora. Podle jedné teorie je autorství Dalimilovy kroniky připisováno jakémusi vzdělanému šlechtici. Proto Dalimilova kronika hodně lpí na obhajobě šlechty a na Přemyslově očerňování jako toho, kdo šlechtě škodí.

Hynek z Dubé zajisté celému dění přihlíží, jako člen Přemyslova dvora, tedy z dosti vysokých a významných pozic uvnitř české politiky. Již bylo řečeno, že středověk je obdobím velmi symbolickým a také dosti konzervativním, což se kupříkladu odráží i ve způsobu vlády. Jak hodnotí Libor Jan, způsob vlády byl stejný, neměnný. Přemysl vládl obdobným způsobem jako jeho otec Václav I., a stejně tak vládl i Přemyslův syn Václav II. Tedy existovala zde jakási konzervativní praxe vlády. Pro celou vysokou společnost musel toto být dosti značný šok, když se leníci bouří proti svému pánovi. Můžeme říci, že je pravděpodobné, že se chování Vítkovců nesetkalo s ohlasem, muselo být pro českou středověkou společnost dosti nevhodné. Kdyby ne, kdyby společnost toho neodsuzovala a souhlasila, stalo by se takové chování běžnou praxí, prameny by zmiňovaly i další podobná povstání. Přemysl jako panovník je hodnocen kronikáři dosti kladně. Nobilita neměla obecně pragmatických důvodů k povstání.⁷⁴ Ba naopak, dle Dalimila Přemysl hájil majetky své i svých leníků.⁷⁵

Ovšem o pár stránek později Dalimil tvrdí, že se v průběhu své vlády Přemysl odklonil od českých předáků.⁷⁶ Dalimilovo líčení je dosti sugestivní, projevuje se v něm jeho inklinace k národnostnímu zápalu a literárního potírání německého národa.⁷⁷ Libor Jan ve své studii *Domáci šlechta a opozice* rovněž stručně hodnotí postavení Přemysla II. k nobiletě. Podle něj je možné vysledovat odlišný přístup ke královskému dvoru. Příslušníkům určitých rodů Přemysl v závěru svého života nevěřil a do nejvyšších úradů dosazoval sobě oddané muže,

⁷⁴ „Krásný byl jak růže, která nemá trn a uprostřed louky sličně rozkvétá. Postavy byl statné, dobrých způsobů, zem neměla nikdy větší ozdobu. Kníže nejmoudřejší byl vždy ve sněmu, v mládí štědré dary dával každému, **ctil každý stav, řešil spory bez hněvu**, nikdo neodolal jeho úsměvu.“ *Kronika tak řečeného Dalimila*, Marie Krčmová – Marie Bláhová (edd.), Praha 2005, s. 156

⁷⁵ „V době jeho vlády, jak se hovoří, vyjžděli na lup do Čech Bavoři, pronikali do vsí, do bran českých měst, pánům brali statky, paním jejich čest. Že vévoda nedbal hlasu knížete, dal Přemysl stíhat lotry prokleté, když nechtěli ze svých skutků už se kát, dal třiceti lotrům hlavy usekat.“ Tamtéž, s. 156

⁷⁶ „České země strádaly v tom čase od hladu jak od morové knuty. Na Plzeňsku lid mřel jako ovce. Tehdy král dbát přestal o své obce, Němcům dával dědiny i hrady, kolem měst jim stavěl palisády. České šlechtě škodil bez ustání, svoje správce pošval na Vítkovce.“ Tamtéž, s. 160

⁷⁷ Dalimilovy verše jsou v této pasáži silně národnostně tendenční: „My všemu dáme vale, vzdáme se svých statků, polí, hověd, ale nikdy Němci nadutému nedopřejem se tu roztahovat.“ Tamtéž, s. 160-161

kteří mnohdy nepatřili k nejvyšší vrstvě společnosti, ale moc panských rodů se obecně zvětšovala. V zásadě panuje jednota panovníka a „jeho mužů“.⁷⁸ Ale nehovoří o výhradním obklopování se německým živlem. Příchod Němců do Čech ano, ale to souvisí s příchodem nové kultury do Českých zemí z říše. Přichází sem totiž nová kultura vrcholného středověku – dvorská rytířská kultura, jejíž reprezentanti jsou německého původu. Dalimil zde spojuje dvě rozdílné věci a navíc v hodnocení Přemysla si protiřečí. Zprvu popisuje Přemysla jako panovníka, který se o poddané stará, trestá ty, kteří je ohrožují, ale na stranu druhou se o poddané nestará.

Ve sporech Přemysl II. versus Vítkovci a Rudolf Habsburský na sebe naráží dvě hlediska: jednak hodnocení lenních vztahů v říši, které byly poněkud uvolněné, ale na druhou stranu český středověk hodnotil lenní vztahy poměrně striktně a lpěl na jejich dodržování. Můžeme rovněž operovat s myšlenkou, zda tohle Rudolfovi docházelo. Zda si Rudolf uvědomoval tyto rozdíly, zda měl na paměti to, že Přemysl nemůže dost dobře přijmout podmínky, jejichž přijetí Habsburk vyžaduje.

Další alternativou ovšem je, že si Rudolf tuto situaci dost dobře uvědomoval a bylo mu jasné, že Přemysl na tyto podmínky nikdy nepřistoupí, že české zemské právo je od říšského odlišné a neslučuje se s říšskými požadavky a tím pádem Rudolf našel cestu, jak Přemysla zničit. Byla to od Rudolfa nevědomost, která Přemysla stála život, či chladnokrevný a nečestný kalkul? Na tuto otázku nám skoupé středověké prameny odpověď nepřinášejí.

Nebylo zbylí. Řešení konfliktu se neobejde bez vojenské akce. Je možné, že podle předchozí hypotézy Rudolf o boj usiloval. Vyřešit tento problém jednou pro vždy. Válčení nebylo cizí ani Přemyslovi. V létě 1278 tedy Přemysl vytáhl do boje. Opustil Prahu, ale do svých rodných Čech se již nevrátil. Padl v bitvě na Moravském poli v pátek, v den svatého Rufa, 26. srpna 1278. Přemysl byl v bitvě vážně zraněn, ubit a okraden o svou majestátnou

⁷⁸ JAN, Libor. *Domáci šlechtická opozice a přemyslovští králové 13. věku*. in: *Rituál smíření. Konflikt a jeho řešení ve středověku*. Brno 2008. s. 99

zbroj. Čechy ztratily krále, malý Václav otce, Hynek z Dubé ztratil svého lenního pána. Po smrti krále železného a zlatého se nad Čechami stahují mraky následujících velmi nepříznivých let poručnictví rodu Askánců.

IV. 2.2. Zlá léta po smrti Přemysla II.

Když český král Přemysl Otakar II. padl v bitvě na Moravském poli, připadly Čechy do správy Otovi V. Braniborskému.⁷⁹ Ota Braniborský přichází do Čech na popud královny Kunhuty, protože Přemysl ještě před svým odjezdem do bitvy s Rudolfem Otu Braniborského pověřil, že v případě jeho smrti bude spravovat Přemyslovy země, jelikož Přemyslův a Kunhutin syn Václav byl ještě dosti malý.

Ota V. nebyl ovšem jediným pretendentem, který se hlásil o správcovství nad osiřelým Českým královstvím. Objevil se nový kandidát – Jindřich IV. Probus.⁸⁰ Tedy v Čechách se v jeden čas sešla dvě vojska – Otovo a Jindřichovo. Situace si žádala řešení hodné německého krále.⁸¹

Již 16. 10. 1278 se sešel Rudolf Habsburský s královnou-vdovou Kunhutou v Sedleckém klášteře. Formální záminkou tohoto setkání byla Kunhutina žádost o vydání Přemyslova těla.⁸² Byla ustanovena pětičlenná komise,⁸³ která měla rozhodnout o vyrovnání

⁷⁹ Ota V. Braniborský byl synovcem Přemysla Otakara II., byl synem Oty III: Braniborského a Boženy (Beatrix) České, sestry Přemysla Otakara II., Ota V. byl tedy bratrancem Václava II.

⁸⁰ Jindřich IV. Probus byl vnukem Jindřicha II. Vratislavského, jehož manželkou byla Anna, dcera Přemysla Otakara II., a právě po své babičce částí Přemyslovec chtěl uplatnit svá práva a hlásit se o správu uprázdněného království.

⁸¹ Jak uvádí historik Libor Jan, Ota V. Dlouhý dorazil do Čech na pozvání pražských měšťanů a předních šlechticů a rovněž se souhlasem Kunhuty, ba dokonce snad i z jejího popudu. Jindřich Probus přispěchal rovněž na pozvání královny-vdovy, která se zoufale snažila najít východisko a tak mu nabídla poručnictví nad malým Václavem a celou českou zemí. Zároveň ale také požádala o ochranu své osoby a též svých dětí Rudolfa Habsburského. JAN, Libor. *Správa země v době interregna (1278 - 1283)*. in: *Vznik zemského soudu a správa středověké Moravy*, Brno 2000, s. 215 - 216

⁸² Tamtéž, s. 216

mezi oběma pretendenty. Mimo dalších jednání, jako důchody pro Kunhutu a nakládání s tělem mrtvého Přemysla, bylo dohodnuto, že „tradiční přemyslovské državy, Čechy a Morava, měly být na dobu pěti let odděleny, správa Čech a poručnictví nad nezletilým králem svěřeny Otovi Braniborskému, Morava pak Rudolfovi Habsburskému,⁸⁴ který si nárokoval příjmy z této země jako náhradu za škody, které utrpěl při obraně Rakous před Přemyslem v létě téhož roku. Vratislavský kníže Jindřich Probus nezískal sice žádné oficiální postavení, dostal však dočasně do správy Kladsko.“⁸⁵

Čechy byly tedy spravovány braniborským markrabím, bratrance Václava II. Ota V. neměl v Čechách vůbec lehké postavení. Byl cizího původu, nedokázal se v Čechách prosadit. Co se týče vztahů mezi předáky a panovníkem, panovaly v Čechách, jak již bylo řečeno, o dost jiné vztahy a vazby, než na co byl Ota zvyklý z říše.

Období Braniborské správy Čech bývá v historiografii nazýváno jako **Zlá léta**. V tomto období nastává hladomor, lidé ve velkých počtech umírají, v zemi vládne nestabilita: „...bylo toho času největší pobouření a zmatek po celém království českém po zahynutí krále v loupežích a násilích...“⁸⁶ „...loupežné útoky a drancování se většinou opětuji a náhle se celá země stala pustou a neschůdnou. Království kvílilo a zemdlelo a sotva bylo možno najít jednoho z tisíců, kdo by žil v míru. Dědiny hynou, města scházejí a hrady, vzájemně se ničíce,

⁸³ jako členy této smírčí komise uvádí Libor Jan: olomoucký biskup Bruno ze Schauenburka, Ota Se Šípem (bratranec Oty V. Dlouhého), Menhart Tyrolský, norimberského purkrabího Fridricha a salcburského arcibiskupa Friedricha. Tamtéž, s. 217

⁸⁴ „Moravu mezitím opanovaly kontingenty Rudolfa Habsburského, který hned druhého dne po vítězné bitvě překročil rakousko-moravskou hranici a vstoupil na půdu někdejších Přemyslovských zemí. Již v září přijal hold moravské šlechty a během několika týdnů se mu poddalo celé markrabství. Vzhledem k neklidné situaci v Čechách pokračoval Rudolf s částí svého vojska ve svém tažení dále na západ a utábořil se na Čáslavsku nedaleko vsi Habry. Odtud vyzval českou šlechtu a představitele měst, aby se k němu dostavili a složili mu povinný hold...[Rudolf] správu země rozdělil, severní oblasti svěřil do rukou zkušeného olomouckého biskupa Brunona ze Schauenburku, jižní předal do správy basilejského biskupa Jindřicha...“ CHARVÁTOVÁ, Kateřina. *Václav II. Král český a polský.*, Praha 2007, s. 49-50

⁸⁵ Tamtéž, s. 49

⁸⁶ *Vypravování o zlých letech po smrti krále Přemysla Otakara II.*, EMLER, Josef (edd.), FRB II., Praha 1874, s. 336

*upadají. Boháče zajímají, chudáky pobíjejí, mladíky i dívky, starce s mladšími bídně utlačují, pocestní přestali choditi cestou...*⁸⁷

Vrchol hladomoru popisuje kronikář v roce 1282: „*Léta páně 1282 hlad veliký ve všech věcech, které náležejí ku potřebě potravy lidské, lidi mnohých zemí mořil.*“⁸⁸ Ovšem nemůžeme se v hodnocení této situace omezovat pouze na braniborskou správu. Středověk byl velmi symbolický a logicky lidé viděli ve smrti krále a příchodu Braniborců nové období plné útrap. Navíc mladý panovník v Čechách nebyl, s ním odešlo veškeré štěstí a blahobyť. Z ukázky ovšem vyčteme, že hladomor nebyl fenomén pouze Českých zemí. Byl to do jisté míry obecný zjev, který byl zapříčiněn meteorologickými jevy.

K tomuto se ale nabalovaly i jiné věci – loupeže, nepokoje: „*...útisky, loupežemi, vybijením nočním a žhářstvím, zkažením všech věcí nepřátelé uvedli jsou hlad mezi ně...*“⁸⁹ Zde kronikář jako viníky označuje Braniborce. Ovšem podívejme se na situaci apriori. Letopisec byl člověk, církevník, který vše vnímal ze svého pohledu. Při popisu, jak se loupí na církevním zboží, zajisté pojal jakousi predestinaci k vyvození tohoto názoru.

Ota Braniborský nepřišel do Čech sám. Přivedl si s sebou také ozbrojenou družinu⁹⁰, která musela být z něčeho živa. Morava byla oddělena od Čech, tedy zbývalo o hodně menší území na uživení vojenského kontingentu. Navíc v situaci, kdy řadí hladomor,⁹¹ poddaní nemohou odvádět dostatečné dávky v naturáliích, musí se armáda uživit i nečestnými

⁸⁷ *Chronicon Aulae Regiae, Zbraslavská kronika*, František Heřmanský – Zdeněk Fiala (edd.), Praha 1976, s. 43

⁸⁸ Tamtéž, s. 355

⁸⁹ Tamtéž, s. 355

⁹⁰ Libor Jan odhaduje počty braniborských vojenských příslušníků na českém území na 400 až 500 ozbrojených jezdců: JAN, Libor. *Správa země v době interregna (1278 - 1283)*. in: *Vznik zemského soudu a správa středověké Moravy*, Brno 2000, s. 215

⁹¹ „*Ty časy pro přílišnou krutost hladu neznal otec synu žádného prostředku pomoci poskytnouti, ani zase syn otci. Matka neznala dcery, ani dcera matky; bratr bratru byl neznám; neb se jim ztrácela známost přirozenost příbuzenství z příčiny nedostatku věcí...*“ *Vypravování o zlých letech po smrti krále Přemysla Otakara II.*, EMLER, Josef (edd.), FRB II., Praha 1874, s. 359

způsoby, jako jsou krádeže, nehledě na zvyk armády ve středověku – vyplácet se kořistnickou činností.

Letopisec dále popisuje v Českých zemích žebráctví,⁹² žebrají dokonce i řemeslníci,⁹³ žebráctví se vyskytuje také na vesnici, což již ukazuje na značnou neúrodu, pokud žebrají i vesničané, lidé kradou z hladu.⁹⁴ Pokud se vžijeme do středověkého, nábožensky velmi založeného člověka, muselo být pro ně hrozné krást, vždyť krádež byla hříchem, který ohrožuje jejich cestu k dosažení spásy. Ovšem zachování života vlastního i své rodiny bylo silnější. Z ukázek rovněž je patrné, že se společnost snaží tento problém řešit – je dovoleno obcházet domy movitých měšťanů a žádat o almužnu. Ovšem není divu, že při problémech společnost reaguje zákazy této výsady.⁹⁵ Děly se také vraždy z hladu.⁹⁶ Ono hladové období mělo za následek přirozeně obrovskou úmrtnost obyvatelstva,⁹⁷ bylo nutné kopat masové hroby, což podle slov kronikáře muselo být strašné pochovat člověka bez obřadu, pomazání.⁹⁸

⁹² „Chodili jsou tedy chudí, příliš velkým hladem přinuceni, po ulicích města Pražského, po náměstích a po domech měšťanů, prosíce almužny. A poněvadž bylo již příliš velké množství chudých vzrostlo, bohatší nemohli jsou v udělování jim almužny postačiti. Vraceli jsou se tedy k večeru, a trpěli hlad jako psi, a lačností jsouc usouzeni reptali.“ Tamtéž, s. 56

⁹³ „Žebráci jsou i nesčíslní řemeslníci a rozličných řemesel dělníci, z nichž někteří měli jmění ve věcech svých do ceny sta hřiven stříbra, a z toho všeho někteří jsouc oloupeni, jiní s rodinou svou vše protrávivše, prodávali jsou s manželek svých náramky, náušnice, řetězi a všeliké ozdoby, které náležejí k obyčejí ženskému v šatstvu, chtějí zdravý život zahánáním hladu zachovati.“ Tamtéž, s. 356

⁹⁴ „Měli jsou pak všichni chdídovoleno od měšťanů vcházeti do domů jejich k žádání almužny; ale když přicházeli žebráci z vesnic do města Pražského, kterých bylo bez počtu, pro příliš velké množství začali jsou krásti hrnce od ohně s krměmi, které se pro měšťany k jídlu připravovaly, také jiné nábytky domácí, cokoli pobrati mohli.“ Tamtéž, s. 357

⁹⁵ „A tak od toho času bylo všech chudým vcházení do domů bráněno, a nebyli přijímáni na noclehy vnitř ani vně města, protože mnoho zlého měšťanům pocházelo z jich ošklivého chování.“ Tamtéž, s. 357

⁹⁶ „Někteří chudí přijati byvše na nocleh vně zdí městských, v noci vstali a zabivše hospodáře a rodinu jeho usmrtivše, pobrali všechny lepší věci, a utekli.“ Tamtéž, s. 357

⁹⁷ „...léhali jsou [chudí] v noci na ulicích a na náměstích, jako svině do hnoje zavinuti, který se vyhazoval na ulice z konic, pro nahotu a krutost zimy...a tak za času letního jenom pro hlad mřeli; v čas zimní však zlé ze zdvojnásobilo, poněvadž smrt nevlezla do světa oknem, nýbrž dveřmi, neznajíc slitování nad pokolením lidským; nebo měla silné průvodce; hlad, nahotu a krutost mrazu, kterých síla rychle pronikala všechny končiny celé země české, zabila větší část smrtelných, a nebylo, kdo by pochovával...“ Tamtéž, s. 360-361

⁹⁸ „...konečně z rady a obecné vůle uzavřeli jsou najmouti dělníky k vykopání hrobů velikých, do kterých by se mohlo vložiti mnoho těl lidských; kterýchžto hloubka byla tři láter, šířka po každé straně desíti loket, a do

Kronikáři připisují období hladomoru přítomnosti cizinců. Jak připomíná Vratislav Vaníček, tak tato neutěšená situace rozvířila pohyb obyvatelstva, protože nouze zasáhla nejen Přemyslovská území, ale také Rakousko a Slezsko, což vyvolalo „panický pohyb obyvatel ze země do země, který vystavil domácí české obyvatelstvo dalšímu strachu z cizinců.“⁹⁹

Jako příčina hladomoru je zmiňována velmi krutá zima na přelomu let 1280 a 1281, kdy pomrzlo mnoho již zasazených ozimů a tím pádem bylo jednak málo obilí při sklizni na konzumaci a taktéž málo osiva pro příští rok.¹⁰⁰ Bezúspěšná situace let 1278 – 1283 rovněž s sebou přinesla rozrušení obchodních styků a tak se hospodářská nouze dále prohlubovala.

A Hynek z Dubé? Ten byl zajisté svědkem těchto krutostí, jak si příroda pohrává s osudy středověkého obyvatelstva Českého království. Podívejme se nyní, co vypovídají prameny o něm v tomto období zkázy. Hynek si udržel svou dvorskou hodnost stolníka i přes dosti zásadní změnu ve vedení země – zprávy podává Dalimilova kronika, která popisuje Hynka jako odbojného reka, který brání český lid proti útlaku Němců, respektive Braniborů:

*Nejvíce však Hynek v bojích vyniká.
Kde se bitka strhne, Hynek chce být u ní,
jeho rány jako mocné hromy duní
a německé helmy palcátem svým kuje,
že z nich žhavý oblak jisker odletuje.
Volá: „Hahou, na ně! Hahou, hrdinové!“
V každé bitvě získá vítězství vždy nové.
Němci nepřičetně Hynku z Dubé lají,*

každého hrobu se vešlo tisíc těl, neb něco více neb méně. Těchto hrobů strašlivých pro svou velikost bylo počtem osm... Tyto hroby všechny byly naplněny těly lidskými během šesti měsíců... Bylo pak ku povinnosti ustanoveno několik mužů, kteří pilně pracují každý den, sotva stačili donášeti všechna těla ke hrobům, co jich zemřelo ten den do západu slunce...“ Tamtéž, s. 361

⁹⁹ VANÍČEK, Vratislav. *Velké dějiny země koruny české III 1250 – 1310.*, Praha 2002, s. 382

¹⁰⁰ JAN, Libor. *Správa země v době interregna (1278 – 1283).* in: *Vznik zemského soudu a správa středověké Moravy*, Brno 2000, s. 261

*bojí se ho, v děsu každého se ptají:
„Neviděli jste tu někde pana Hynka?
Ten rozbijí naše helmy jako dýnka.“
A když zahlédnou ho třeba jenom zdáli,
patama řít' bijí, jak když zem se pálí,
pana Hynka z Dubé zvou též Jetřichem
Berounským, před kterým se sotvakdo spásí.
České báby z Němců dělají si kláasy
a často je Hynkem straší se smíchem.¹⁰¹*

Pokud se zamyslíme nad tímto úryvkem, tak nám kronikář chce vylíčit hrdinství člověka, který vehementně potírá německý živel v Českých zemích. Na druhou stranu musíme brát v potaz také jeho funkci u dvora, kterou máme doloženou z diplomatického materiálu. Dozajista musíme brát Dalimila velmi rezervovaně a přiřknout toto jeho značnému nacionalismu a fabulaci.

Hynkovo odbojné a energické počínání proti Otovi V. podporuje také zpráva Zbraslavské kroniky, že lid Českého království se začíná bouřit proti braniborské správě:

„Ale protože zřídka kdo poslouchá bez reptání cizí vlády, když se za podobného stavu děje bezohledné vydírání panujícího, počali se obyvatelé Českého království bouřiti proti Sasům a po několika skromných schůzích se rozhodli vyhnati ty, které krátce před tím svorně povolali ke správě země.“¹⁰²

Tato zpráva může potvrzovat Dalimilův zápis, Zbraslavská kronika hovoří o bouřích, vyhnání. Ovšem věnujme pozornost obratu „po několika skromných schůzích se rozhodli vyhnati“. Zde se jasně odkazuje na jednání, která probíhala jak mezi šlechtou samotnou, tak mezi šlechtou a markrabětem.

¹⁰¹ *Kronika tak řečeného Dalimila*, Marie Krčmová – Marie Bláhová (ed.), Praha 2005, s. 163-164

¹⁰² *Chronicon Aulae Regiae, Zbraslavská kronika*, František Heřmanský – Zdeněk Fiala (edd.), Praha 1976, s. 43

Není vyloučeno, že Hynek nesvedl nějaké boje s braniborskými oddíly při obraně svého majetku, protože braniborské vojsko zde bylo na útraty českých vesnic a majetků vlastníků půdy. Je jen těžko slučitelné, aby Hynek zastával úřad stolníka za vlády Oty V. Dlouhého a v tu samou chvíli tvrdě proti Otovi vystupoval nějakými ozbrojenými akcemi.¹⁰³

Ovšem zpět k politice. Politickou situaci Čech jsme opustili po dělení země 17. října 1278. Po polovině února roku 1279 se stala velmi závažná věc, která do jisté míry zaručeně prohloubila duševní krizi v Českých zemích. Ota V. nechal internovat na hradě Bezděz mladého krále Václava se svou matkou královnou-vdovou Kunhutou.¹⁰⁴ Pro Kunhutu nebyl podle letopisce bezdězský pobyt žádným vězením. Dochovaly se zprávy z letopisů, že několikrát jí bylo dovoleno hrad opustit. Dne 24. 4. 1279 navštívila kostel svatého Jiří ve Freistadtu, poté navštívila cistercký klášter v Hradišti nad Jizerou a potřetí navštívila svůj věnný Mělník, kde dokonce pobyla tři dny. Při své čtvrté cestě, kdy jela navštívit Anežku Přemyslovnu do kláštera klarisek do Prahy, se již na Bezděz nevrátila a zamířila přímo na Opavsko, na své území, které jí bylo po sedleckých dohodách uděleno.¹⁰⁵ Josef Šusta¹⁰⁶ tento počín interpretuje jako Kunhutin záměr odjet do Znojma za ostatky manžela, i když byly

¹⁰³Zajímavostí je, že na základě této pasáže bylo v minulosti autorství Dalimilovo kroniky připisováno J. V. Šimákem synovi Hynka z Dubé, Hynkovi Žákovi z Dubé, který působil jako kanovník a později olomoucký biskup.

¹⁰⁴ „...nejjasnější paní královnu českou se synem jejím Václavem jediným a outlinkým, v nepohodě noční, když bylo vše ticho, nestrachoval se, když byli ve spaní pohřženi, vythnouti je, naříditi rytířům svým a služebníkům, ji i s pacholetem bezděky a vzpírající se v málo šactva oděné naložiti na vůz a odvézti na hrad Bezděz po cestách drsnatých a zákoutích tmavých...královnu paní se synem jejím nejmilejším, vsadili je dle rozkazu markrabova na hrad Bezděz v místě těsném pod hlídkou cizozemců nejukrutnějších Němců, tak že všem Čechům byl k nim přístup zaražen...“ *Vypravování o zlých letech po smrti krále Přemysla Otakara II.*, EMLER, Josef (edd.), FRB II., Praha 1874, s. 346 - 347

¹⁰⁵ *Vypravování o zlých letech po smrti krále Přemysla Otakara II.*, EMLER, Josef (edd.), FRB II., Praha 1874, s. 348

¹⁰⁶ „Setrvati však v ponižující závislosti na markraběti, v němž nyní viděla jen úlisného zrádce a vetřelce, toho její pěnivá duše nesnesla. Chystala se k novému boji s ním, který opravdu nebyl bez vyhlídek pro zjevnou nepřízeň, kterou poručenská vláda proti sobě hromadila u panstva i duchovenstva českého. Bylo však třeba uniknouti z dosahu moci Otovy k tomu dalo Kunhutě záminku jednání o převoz těla Přemysla II....vstříc se rozjela tedy Kunhuta někdy v květnu 1279 na Moravu a přijala mrtvolu chotě svého ve Znojme.“ ŠUSTA, Josef, *České dějiny II/1. Soumrak Přemyslovců a jejich dědictví*, Praha 1935

převezeny až v květnu. Jednalo se o její logický kalkul a záminku odjet z dosahu trýznitele. Podle Libora Jana je tato hypotéza lichá. V době její pražské návštěvy, tedy čtvrtého odjezdu z Bezdězu, již Přemyslovy ostatky ve Znojmě byly. Kunhuta se zřejmě v Praze setkala s biskupem Tobiášem. Toto proběhlo za součinnosti Tobiáše, dále olomouckého Bruna a též části moravské šlechty a snad i za tichého souhlasu Rudolfa Habsburského.¹⁰⁷

Rudolf Habsburský se na základě tíživé situace v Českém království vypravuje do Čech v září roku 1280. Ota špatně vykonává správcovství v Čechách, špatně zachází se svými svěřenci. Šlechta domácí i ta zahraniční využívá nestability – v Čechách se loupí, vraždí, trpí statky klášterů, biskupství. Ota v Čechách svůj čas prakticky netráví. Byl též správce svých rodových držav a jeho přítomnost byla nutná doma. Čechy svěřil braniborskému biskupovi Gebhardovi koncem roku 1279. On se rovněž ukázal jako špatný správce, protože během jeho působnosti v Čechách se krize ještě prohloubila.¹⁰⁸

Rudolf a Ota se setkali mezi Čáslaví a Německým Brodem, kde se oba dohodli. Rudolf dozajista nechtěl ukončit Otovo správcovství, protože bylo řádně dohodnuto předchozími úmluvami. Zde šlo o domluvy patrně soukromého rázu, čemuž nasvědčuje i fakt, že k jednáním nebyli přizváni ani příslušníci české a ani moravské šlechty – a to hlavně poměr Askánců k sousedům a říši. Rudolfovo tažení bylo spíše demonstrativní, chtěl tak trochu Otu

¹⁰⁷ JAN, Libor. *Správa země v době interregna (1278 - 1283)*. in: *Vznik zemského soudu a správa středověké Moravy*, Brno 2000, s. 233-234

¹⁰⁸ „Ten biskup brandenburský, postaven byv, aby měl péči o jiné, jenž povinen byl z moci úradu sobě svěřeného od loupeží, od krádeží, od nátisků všelikých násilníků s ostatními, kteří s ním k tomu byli ustanoveni, prostředkem trestů zákony světskými ustanovených takové přečinitele káratí, zaslouženými pomstami vinné stíhaj, hluchým uchem a slepým okem toho pomíjeje, přivoloval ke skutkům zločinců, kteří pro skutky rukou svých a předsevzetí nejšlechternějších beze vší pochybnosti peklu jsou odkázáni...Toho času jsou oloupeny všechny kláštery mnichů Cistercienských šedých, černých, křižovníků, jeptišek i kanovníků a jiných duchovních po celém království českém...“ *Vypravování o zlych letech po smrti krále Přemysla Otakara II.*, EMLER, Josef (edd.), FRB II., Praha 1874, s. 348 - 349

postrašit, aby se poměry v království upravily do té míry, aby byly akceptovatelné oběma stranami.¹⁰⁹

V průběhu dalšího politického vývoje dochází ke sblížení Oty Braniborského a české politické reprezentace. Dle letopisce se o Vánocích a na Nový roku 1281 konal sněm, na kterém jedná markrabě Ota a Tobiáš z Bechyně¹¹⁰ společně s českými předáky. Libor Jan tuto událost datuje na přelom let 1280 / 1281.¹¹¹ „*Otto, markrabí brandenburský, poručník Václava, knížete českého, o Vánocích a o Novém roce držel jest sněm s Tobiášem, biskupem pražským, a se šlechtou zemskou, s rytíři, s pány i také s měšťany hrazených měst; na kterémžto sněmu týž markrabí z obecného svolení představil jest Tobiáše, biskupa pražského, celé zemi za nejvyššího, k němuž by měli útočisté všichni utišení, násilími, loupežemi a jakýmikoli křivdami stížení. I přidal jest také k témuž panu biskupu Děpolta, sudí celého království a jiné úředníky k trestání výtržností a zločinů světských, aby viníky a jakékoli zločince nálezy zákonů světských v kázni drželi.*“¹¹² Na tomto sněmu byla uzavřena dohoda, že Otovi bude vyplaceno 15 000 hřiven stříbra, za což Ota přivede do Čech nazpět malého Václava a svěří ho do péče biskupu Tobiášovi. Toto ovšem Ota nesplnil, omluvil se skrz posly za svou nepřítomnost a žádal o nový termín předání Václava.¹¹³

Dalším jednáním, které proběhlo mezi Otou V a českým panstvem, bylo kolokvium v refektáři dominikánského kláštera sv. Klimenta 21. května 1281. Podle Libora Jana to

¹⁰⁹ JAN, Libor. *Správa země v době interregna (1278 - 1283)*. in: *Vznik zemského soudu a správa středověké Moravy*, Brno 2000, s. 239-241

¹¹⁰ Tobiáš z Bechyně byl investován do úřadu pražského biskupa 18. 1. 1279 olomouckým biskupem Brunem ze Schauenburku, za přítomnosti basilejského biskupa Jindřicha. S volbou dopředu souhlasil mohučský arcibiskup. JAN, Libor. *Správa země v době interregna (1278 - 1283)*. in: *Vznik zemského soudu a správa středověké Moravy*, Brno 2000, s. 229. K problematice Tobiášovy volby a investování se rovněž vyslovuje autor letopisu *Vypravování o zlých letech po smrti krále Přemysla Otakara II.*, EMLER, Josef (edd.), FRB II., Praha 1874, s. 335-339

¹¹¹ Tamtéž, s. 241

¹¹² *Vypravování o zlých letech po smrti krále Přemysla Otakara II.*, EMLER, Josef (edd.), FRB II., Praha 1874, s. 353

¹¹³ Tamtéž, s. 355

mohla být „reakce na omluvy markraběte, který nejenže nepřišel do Čech, ale ani nepropustil Václava“¹¹⁴

Výsledek tohoto jednání se dočkal zlistnění. Šlechta se zavázala, že nebude již v království trpět zloděje, bude je stíhat, bude dodržovat a ctít spravedlnost. Dohodli se, že odevzdají do rukou markraběte Oty všechny královské statky a majetky, které zabrali, nebo jim byly neprávem přiděleny. Nepřítomným byla stanovena lhůta 13 dnů. Dohodli se, že také vrátí majetek neprávem získaný na církevních institucích a jiných osobách. Dále, že nebudou zakládány pevnosti, tvrze bez souhlasu Oty V. a že budou rušeny ty, které vznikly svévolně po smrti Přemysla II., pokud je Ota nepovolí. Poté byly navrženy tresty pro ty, kteří se neúčastnili anebo tuto schůzi opustili před složením přísahy či přísahu svévolně odepřeli složit.¹¹⁵ Lze předpokládat, že Hynek z Dubé se těchto jednání také účastnil. V registě je totiž použito : „*Conclusio Tobiae, episc. Prag. et baronum regni Bohemiae Pragae congregatorum de pace observanda*“¹¹⁶, kde Hynka můžeme považovat také za držitele označení „barones“ – již listina 2516 někdy z roku 1277 označuje Hynka jako „baron“.¹¹⁷

¹¹⁴ JAN, Libor. Správa země v době interregna (1278 - 1283). in: Vznik zemského soudu a správa středověké Moravy, Brno 2000, s. 242

¹¹⁵ blíže k tomuto: RBM II č. 1238, s. 535-536: „...ut ipsum regnum in tranquillitatis opulentia conservetur, pacem perpetuam domino auxiliante juravimus observare hoc in forma juramenti expresso, quod nullus nostrum retinebit fures uut latrones, seu aliquos malefactores fovebit, quinimo juxta omnium nostrarum virium valentiam tales homines persequemur et ipsorum malitiam contundemus, excessus eorum correctione debita refrenando. Praetera nullum ratione odii vel amoris, benilonebtiae seu pavoris indebite gravabimus, vel in malitia sua fovebimus quoquomodo, sed potius ad hoc omnem, quam poterimus, dabimus operam, auod unusquisque justitiam consequatur, et generaliter omnia mala, quae regni praedicti commoda possent aliquatinus perturbare, interciperepromittimus toto posse...si praesens sit, statim restituere debeat illi, quem ipsorum possessione privaverat; si vero absebs fuerit, id facere infra XIV dies ab hodierno die continue numerandos; et jus, quod talibus in bonis hujusmodi competit, prosequantur justitia mediante...Contra illos vero, qui hodie et heri presentes fuerunt et hujusmodi juramento praestito recesserunt, seu etiam praesentes sunt et praesentare recusant hujusmodi juramentum, aut ad istud colloquium (venire) neglexerunt, edicto publico convocati: talem omnium nostrum accedente concensu sententiam promulgamus, quod nisi hodie, qui praesentes fuerint ac sunt, et absentes infra XIVdies, praefata hujusmodi exhibeantjuramenta, ipsorum omnia bona debeant devastari, et castra eorum, si ea hubuerunt, post sex septumanarum spatium, quousque condigne satisfaciant, **per dominum nostrum marchionem praedictum** [Ota Braniborský] vel eum, qui vices suas in regno Bohemiae gesserit, nobis omnibus sibi ad hoc auxilium impendentibus obsideri vel etiam impugnari.“

¹¹⁶Tamtéž

¹¹⁷ RBM II. č. 2516, s. 1082-1083

Zde můžeme vidět, že Hynek je součástí české politické špičky, když je přítomen takto důležitých jednání, která začínají směřovat českou politiku. Dnes již zajisté nedovedeme ocenit úsilí šlechty, ale musíme si uvědomit, že toto je pro české předáky veledůležitý moment. V Čechách je interregnum a vedoucí představitel státu, panovník, není přítomen a oni berou iniciativu do svých rukou, což musel být okamžik velkého uvědomění si své sociální pozice v české středověké společnosti.

Směrování české politiky je jasné – pokus podepřít poručenkou vládu. Vždyť se jedná o právoplatného regenta, dokonce potvrzeného císařem a odepírat mu poslušnost mohlo být považováno za velice závažný právní poklesek.¹¹⁸ Již toto svědčí proti Dalimilově zprávě o Hynkově tvrdém odboji proti Otovi V.

Jednání mezi Otou a českým panstvem stále pokračují, když čeští předáci odjíždějí za Otou do Reppen u Frankfurtu. Z listiny je patrné, že jednání se účastnili: Hynek z Dubé, Heiman z Lichtenburka, Ješek z Michalovic, Ješek z Lemberka, Beneš z Vartemburka, tedy jsou to všechno ti šlechtici, které Dalimil označuje jako „Braniborské nepřátele“. V listině vystupuje také braniborský šlechtic Berenger z Meldingu jako camerarius regni Bohemiae, tedy snad zastupuje Otu za jeho nepřítomnosti v Čechách, jak to dříve činil biskup Gebhard.¹¹⁹

V úřadu stolníka tedy Hynek „přežívá“ na české politické scéně až do návratu Václava do Čech, tedy do 24. května 1283, a působí i nadále. Jeho dvorská hodnost přetrvala další zvrát, další výměna ve vedení země, nastupuje Václav.

Dostí pozoruhodné je v tomto ohledu také sledovat pořadí Hynkova jména ve svědečných řadách listin období 1276 až 1283. Zdá se, že fakt, že Hynek se udržel i přes všechny možné

¹¹⁸ Jednání z 21. května 1281 je v latinských pramenech označováno jako colloquium a bylo veřejně vyhlášeno (edicto publico convocati). Rozhodně šlo o řádný sněm, který mohl svolat pouze pán země či jeho zástupce – tím byl Tobiáš z Bechyně. Viz. JAN, Libor. *Správa země v době interregna*. in: *Vznik zemského soudu a správa středověké Moravy*, Brno 2000.

¹¹⁹ ŠUSTA, Josef, *České dějiny II/1. Soumrak Přemyslovců a jejich dědictví*, Praha 1935, s. 322

zvraty ve vedení země v tak vysoké pozici jako je stolík, svědčí o tom, že měl poměrně pevnou pozici. Můžeme uvažovat o silném rodovém zázemí, které si Ronovci vybudovali vlastně již od dob vlády Přemysla Otakara I., přes Václava I. až k Přemyslu Otakarovi II. Na druhou stranu se zde nabízí úvaha, že Hynek nezastával až tak důležitý úřad, aby v něm byla nutná personální změna z důvodu jakéhosi ohrožení. Řekněme, že za vlády Přemysla II. byl na dvoře poměrně nový, a navíc Přemysl měl ke konci své vlády dost starostí o svou vládu a potřeboval stabilní prostředí dvora. Otovi Dlouhému Hynek nikterak nepřekážel, zřejmě Ota potřeboval ve vyšších úřadech české předáky, protože znali domácí prostředí a pokud se Hynek tvářil neutrálně anebo tak, že Otovi nebude překážkou, tak proč ho odstraňovat. Období konce vlády Přemysla II. a přítomnost Oty v Čechách bych viděl jako období Hynkovi politické latence. Tomu nasvědčují i pozice ve svědečných řadách – čtvrtý ze šesti, patnáctý z jednadvaceti atd. viz prosopografická tabulka. Dá se tak usuzovat, že se Hynek pohyboval spíše na okraji skupiny Tobiáše z Bechyně a Purkrata z Janovic. Tím se tedy stal poměrně dobrým terčem pro jinou dvorskou kliku, která by vytvořila pro něj přijatelnější podmínky a ucházela se tak o jeho podporu.¹²⁰

Situace se ale poněkud obrací okolo roku 1282, kdy Hynek je již druhým svědkem z 27. Bohužel skoupé středověké prameny, jak již tak bývá, nám nedovolují zmapovat toto na více listinách. Nelze tedy přesně rozhodnout, zda Hynek skutečně v tomto období zapadl do dvorského prostředí, rozjel jistou politickou aktivitu a tím i jeho pozice u dvora vzrostla, proto je ve svědečných řadách v předních pozicích. Je zde ještě ale druhá možnost, že tato svědečná řada, kde je Hynek na druhém místě z 27 zúčastněných svědků, je pouze výjimkou. Pro tuto teorii svědčí i další politický vývoj v Čechách.

¹²⁰ Viz kapitola *Záviš z Falkenštejna*

IV. 2. 3. Počátky vlády Václava II.

Dvacátý čtvrtý květen 1283 přináší dlouho očekávanou změnu. Malý Václav se vrací do Prahy ve svých necelých dvanácti letech. Podle slov letopisců této šťastné události předcházelo několik znamení, která příchod dlouho očekávaného dědice naznačovala.¹²¹

*„Když přijel dne 24. května, vyšli jsou vstříc páni a druzí rytíři ve více tisících. Duchovní pak z celého města s lidem vyšedše jemu vstříc, ve procesí přijali jej poctivě před branami hradu, zpívající: Přišel jsi žádoucí [Advenisti desiderabilis] a jiné zpěvy a písně; lid pak zpíval: Hospodine, pomiluj ny.“*¹²² Malého Václava vítal celý lid, který v něm viděl zachránce, spasitele, toho, kdo lid zachrání od zkázy zlých let. Zajisté Hynek Václava rovněž vítal, jak se sluší a patří, vrací se mu král. Mohutné oslavy, na kterých se účastní samozřejmě i šlechta, zmiňuje Zbraslavská kronika.¹²³

Jak uvádějí listiny, i po návratu mladého následníka trůnu Hynek zůstává v pozici stolníka. Václav přišel do Prahy jako malý, v této době ještě ne dvanáctiletý chlapec. Přijížděl z prostředí, kde jeho dvůr se dozajista nemohl mocensky rozvíjet, tedy neměl okolo sebe jiné

¹²¹ „Léta Páně 1283 dne 26. prosince...stalo jest se, co se málokdy stává. Ukázala jest se duha divné krásy, která objímala celé město Pražské, vztahujíc jeden konec na zdi městské na poledne, druhý nad řeku Vltavu z druhé strany města ku krajíně půlnoční...jak duha stavíc se proti deštům bouře nečasů zastavuje, tak z dopuštění Pána Boha...obyvatele Království českého od utištění a rozličných utrpení zachrání...ve hvězdě, která byla viděna dne 5. dubna nad rohem měsíce leskem nejskvělejším se třpytící, poněvadž moudří a učení muži předpovídali příchod knížete svého a dědice království českého Václava, který přebýval u Oty markrabí brandenburského, svého poručníka.“ *Vypravování o zlých letech po smrti krále Přemysla Otakara II.*, EMLER, Josef (edd.), FRB II., Praha 1874, s. 365 - 366

¹²² tamtéž, s. 366

¹²³ „Když pak vezou chlapce do království, celá země nepochybně řízením božím oživena je všude zalita rosou radosti. Přicházejícímu králi vyšli vstříc šlechtici a přijali ho, vyrvaného z osidla utrpení, s nesmírnou radostí. Provádí slavnostní reje lid český a radost ho hřeje, všichni se veselí, smějí a radostné hlasy tu znějí...Všude se tluče v bubny a také v citery bije, trubky tu s ozvěnou zvučí, zní dotekem nejedna lyra, šašci tu skotačí hned, sbor plesá a varhany znějí, na lid se usmívá král, jenž přichází, lid zase tleská přicházejícímu pánu jak poutníku, který je šťasten; celý se raduje národ, když vyslovil králi svá přání.“ *Chronicon Aulae Regiae, Zbraslavská kronika*, František Heřmanský – Zdeněk Fiala (edd.), Praha 1976, s. 49

další pretendenty.¹²⁴ A navíc, jeho výchova a první politické kroky byly svěřeny právě skupině, která zastupovala Čechy na jednáních s Otou, tedy skupině okolo Tobiáše z Bechyně a Purkrata z Janovic, do které náležel i Hynek. Kdo jiný by měl držet nejvýznamnější úřady země než ti, kteří se zasloužili o návrat malého krále, ve kterém viděli symbol obnovení pořádku a nastolení dlouho očekávaného blahobytu a prosperity. Václav navíc zajisté uvítal okolo sebe zkušené muže, kteří velmi dobře znají české prostředí, když Václav byl již od svých 5 let mimo jakékoli politické dění Českých zemí.

Poručenská vláda tedy skončila po 23. srpnu 1283, kdy Rudolf Habsburský svolal sjezd říšské šlechty do Freiburgu, jehož výsledkem bylo potvrzení, že poručnictví Oty V. Dlouhého trvalo pouze omezenou dobu, není spojeno s žádným odškodněním – jednalo se o zástavu severočeských měst a hradů v hodnotě 20 000 hřiven a dluh 7 000 hřiven stříbra. Správa Čech měla být nezištná. Ota poté předal správu nad Čechami Václavu II. V roce 1283 bylo rovněž obnoveno panování českého krále na Moravě.¹²⁵

¹²⁴ Zbraslavský kronikář líčí Václavův pobyt v Braniborech velmi tragicky jako neustálé strádání naplněno útrapami. Připomeňme si jen útržkovitě: „...zřejmě mu často scházel i chléb, když po ránu hladový vstával, takto už několik roků tam prožíval v odřených šatech ... a protože mu bylo odepíráno lněné prádlo, spojkojoval se jen s vlněným. Často vycházel v roztrhaných střevicích ... Chlapec se věru častěji hladověním dostal do tak krajního stavu, že tehdy ani nemohl vykonávati tělesnou potřebu.“ *Chronicon Aulae Regiae, Zbraslavská kronika*, František Heřmanský – Zdeněk Fiala (edd.), Praha 1976, s. 42

Proti této interpretaci vystupuje Dana Dvořáčková-Malá se svým článkem *Braniboři v Čechách a zajetí Václava II. (česko-braniborské vztahy ve 13. století)*. in: Korunní země v dějinách českého státu II. Společné a rozdílné. česká koruna v životě a vědomí jejích obyvatel ve 14. – 16. století. Uspoř. L. Bobková, J. Konvičná, Praha 2005, s. 129-158, TÁŽ, *Václav II.*, in: Přemyslovci. Budování českého státu., Petr Sommer, Dušan Třeštík, Josef Žemlička (eds.), Praha 2009, s. 328-331

Václav pobýval v Braniborech na dvoře Oty V. v letech 1279 – 1282/3. Zbraslavský lament nad Václavovým pobytem u svého bratrance nenachází oporu v žádných jiných pramenech, leda v těch pozdějších, které ze Zbraslavské kroniky čerpají. Václav dozajista musel mít určité služebnictvo, které zajišťovalo jeho každodenní potřeby, navíc kontakty mezi Václavem a Otou po květnu 1283 jsou poměrně bohaté a zajisté by se Václav dobrovolně nescházel se svým trýznitelem z dětství, jak ho líbí Zbraslavská kronika. Navíc na askánském dvoře působila Božena Česká, matka Oty V, tedy teta Václava II. Navíc dalším dokladem dobrých vztahů mezi Otou a Václavem je skutečnost, kterou dokonce uvádí i sám zbraslavský kronikář, který si tím protiřečí, že při tažení Čechů do Slezska Václav byl od Oty pasován do rytířského stavu: „*Léta tedy 1292 nazítří svatého Vavřince vytáhl král z Prahy a nepřetržitými denními pochody došel do země vévody opolského a byl tam od pana Oty, markraběte braniborského, který tam přišel s ním, opásán rytířským pásem.*“ *Chronicon Aulae Regiae, Zbraslavská kronika*, František Heřmanský – Zdeněk Fiala (edd.), Praha 1976, s. 89

¹²⁵ CHARVÁTOVÁ, Kateřina. *Václav II. Král český a polský.*, Praha 2007, s. 73-74

IV. 2.4. Závaš z Falkenštejna

V osmdesátých letech 13. stol. se dostává do Václavovy přízně Závaš z Falkenštejna. Je velmi pravděpodobné, že Václav v Závašovi viděl obraz svého mrtvého a kdysi velmi slavného otce, také mu možná imponovalo Závašovo dvorné rytířské chování. Nezapomeňme, že dvorné chování a u mužů rytířské mravy byly nezbytnou podmínkou reprezentace a úcty v této době.

Podívejme se, jak se to stalo. Václavova matka, česká královna Kunhuta, opustila svého syna ještě před jeho odvezením do Branibor. Odjela na své sídlo Hradec nad Moravicí, které získala již za jednání s Rudolfem Habsburským ještě v roce 1278. Podle Josefa Šusty motivace tohoto jejího činu byla taková, že odjela do Znojma přijmout mrtvolu svého manžela, Přemysla Otakara II. Byla to ovšem jenom záminka, jak se dostat z Otovy moci¹²⁶. Historik Libor Jan má na tuto situaci zcela jiný názor. V době, kdy Kunhuta navštívila Anežku Přemyslovnu v Praze a oznámila své přání navštívit Znojmo a znovu spatřit manžela, tehdy již Přemyslovo tělo ve Znojmě bylo. Proto je nesmysl brát v potaz Šustovu teorii. Podle Janova názoru se Kunhuta sešla v Praze s Tobiášem z Bechyně¹²⁷. Její únik nebyl tedy podnícen jejím vlastním pohodlím, a ani tím, že by dala přednost mrtvému Přemyslovi před svým vlastním živým synem Václavem. Její počín byl spíše motivován politicky.

Zdeňka Hledíková rovněž vyslovila názor, že její únik na Moravu by rovněž mohl souviset se špatnou hospodářskou situací v Čechách a že Morava pravděpodobně nebyla tak

¹²⁶ ŠUSTA, Josef. *České dějiny II/1. Soumrak Přemyslovců a jejich dědictví.*, Praha 1935, s. 306-307

¹²⁷ JAN, Libor. *Správa země v době interregna.* in: *Vznik zemského soudu a správa středověké Moravy*, Brno 2000, s. 233-234

zasažena.¹²⁸ Tento důvod uvádí rovněž Zbraslavská kronika.¹²⁹ Ať tak či tak, Kunhuta pobývá na Moravě od roku 1279.

Významným se stává příchod Závíše z Falkenštejna na její dvůr. Závíš je poprvé zmíněn jako purkrabí na Kunhutině Hradci již 11. února 1281. V této době se také o svá práva na Moravě začíná hlásit Mikuláš Opavský, nemanželský syn Přemysla Otakara II. a Anežky z Kueringu, od roku 1269 používající titul „dominus Opavie“.¹³⁰ Ten po bitvě na Moravském poli padl do uherského zajetí a až v létě roku 1281 se mu podařilo obstarat dostatečnou sumu peněz a vykoupit se. Podle Libora Jana se vrátil již někdy v červenci či srpnu roku 1271¹³¹ a zamířil ke svému příbuznému Jindřichu IV. Vratislavskému, tedy k Jindřichu Probovi. Mikuláš nelenil, požádal římského krále Rudolfa Habsburského o přidělení práv k Opavsku, které mu odkázal jeho otec Přemysl Otakar II. Rudolf souhlasil, olomoucký biskup Bruno za Rudolfova souhlasu dosadil Mikuláše na opavské vévodství. Rudolf měl na Mikulášově příchodu na Moravu zajisté eminentní zájem, protože ho mohlo znepokojoovat, když viděl, jak se dvorný Závíš zdržuje v Kunhutině přítomnosti. Zajisté Rudolf nezapomněl na to, jak Závíš postupoval proti Přemyslu II., i když to tenkrát v letech 1277-1278 bylo v říšském zájmu.¹³² Podle starších autorů, Mikuláš Kunhutu na Moravě připravil o velkou část politického vlivu a ta žila se Závíšem na Hradci až do příchodu Václava II.¹³³ Podle Libora Jana je možné, že

¹²⁸ BLÁHOVÁ, Marie. *Hladomor v Čechách roku 1282 a jeho reflexe v české středověké historiografii*. in: Documenta Pragensia XVI. Ponížení a odstrčení. Města versus katastrofy, Jiří Pešek, Václav Ledvinka (edd.), Praha 1998, s. 161-170

¹²⁹ „*Tak se paní královna Kunhuta, když se jí nedostávalo v Čechách potravin, upozorněna od některých, přestěhovala na Moravia zdržujíc se tam v letech vyhnanství syna Václava, zakusila se svou družinou nesčíslně nedostatků v životních potřebách.*“ *Chronicon Aulae Regiae, Zbraslavská kronika*, František Heřmanský – Zdeněk Fiala (edd.), Praha 1976, s. 49

¹³⁰ JAN, Libor. *Správa země v době interregna*. in: *Vznik zemského soudu a správa středověké Moravy*, Brno 2000, s. 255

¹³¹ Tamtéž, s. 255

¹³² Tamtéž, s. 258

¹³³ ŠUSTA, Josef. *České dějiny II/1. Soumrak Přemyslovců a jejich dědictví.*, Praha 1935, s. 340

Mikuláš nezískal na svou stranu úplně všechna města na Opavsku – a to Opavu, Krnov a Hlubčice. Hradec by byl totiž zcela odříznut od prostředků. Snad se Opava přiklonila na stranu Kunhuty Uherské. Jisté je, že Záviš s Kunhutou se po Mikulášově příchodu a nárůstu jeho vlivu stáhli na jistou vítkovskou doménu.¹³⁴

Historici shodně uvádějí, že se Záviš do Kunhutiny přízně vetřel. Podle líčení zbraslavského kronikáře se ani jiná interpretace nenabízí.¹³⁵ Zbraslavská kronika svaluje veškerou vinu počátku tohoto vztahu na Záviše. Že on jako vypočítavec svede královnu kvůli osobnímu a majetkovému prospěchu. Královna je zcela bez viny, Záviš jí zcela zaslepil mysl.¹³⁶ Pohled na vztah mezi Závišem a Kunhutou je svou dobou hodnocen zcela jasně. Toto poznamenává i opat Ota, autor Zbraslavské kroniky: „*Takto zhanobil Záviš pak Kunhutu, počestnou ženu, poskvrnil přitom lože již mrtvého českého krále.*“¹³⁷

Postoupíme-li v líčení zbraslavského kronikáře dále, zjistíme, že po Václavově příchodu Kunhuta vedla s Václavem korespondenci. Byla si vědoma toho, že se provinila. Opustila své sedmileté dítě. V těžké situaci, za těžkých podmínek, v těžké době. Měla obavy, co si její syn o ní myslí. V dopisech rovněž představila svého nynějšího životního partnera a dostavila se k pražskému dvoru. Zde na synovi si vymohla odpuštění všech Závišových přečinů proti otci, zemskému míru, feudálním zvyklostem a Záviš se dostavil do Prahy.¹³⁸

¹³⁴ JAN, Libor. *Správa země v době interregna*. in: Vznik zemského soudu a správa středověké Moravy, Brno 2000, s. 259-260

¹³⁵ „...jeden šlechtic z česk, jménem Záviš...po smrti krále Otakara navštívil královnu Kunhutu pobývající na Moravě a začal jí býti nad ostatní rytíře ne tak v službách ochotnější, jako v rozmluvách důvěrnější; neboť doufal, že bude-li chtít opět získat své bývalé postavení, dostane zpět bez nesnáze své statky v království, jestliže najde s pomocí jakékoli chytrosti u královny milost důvěrného přátelství.“ *Chronicon Aulae Regiae, Zbraslavská kronika*, František Heřmanský – Zdeněk Fiala (edd.), Praha 1976, s. 51

¹³⁶ „Ale že mysl ženy tak snadno podléhá změnám, královna, jak říkají, ošálena od něho jakými úskoky kouzelného umění, milujíc jej velmi prudce, brzy se snažila mu zalíbiti, odpustila mu ze srdce jeho provinění proti královi a ustanovila ho v denní družině svého dvora přednějším před ostatními...Záviš pozoruje, že nalezl v očích královniných milost, zatoužil po vyšších věcech a vzbudil v srdci královnině lásku k sobě, obelstiv ji nějakými černokněžnickými pokusy...“ Tamtéž, s. 51

¹³⁷ Tamtéž, s. 52

¹³⁸ Tamtéž, s. 52

Podle Josefa Šusty bylo důvodem toho, že Kunhuta se nesetkala s Václavem osobně ihned to, že se na její vztah se Závíšem pohlíželo s despektem, a proto nechtěla příliš vystupovat na veřejnosti.¹³⁹

Je otázkou, kdy se Závíš s Kunhutou poprvé seznámil. Josef Šusta uvádí, že podle některých názorů, jejichž původce bohužel neuvádí, k tomuto seznámení došlo již v letech 1274-1275. Původcem sporů mezi Přemyslem a Vítkovci byla Kunhuta, která chtěla takto Přemysla připravit o život, aby měla volnou cestu pro svůj život se Závíšem. Poznali se, když se Závíš údajně vyskytoval při dvoře Přemysla II, tedy před vítkovskou revoltou.¹⁴⁰ Ovšem při pohledu do pramenů diplomatické provenience zjistíme, že se jedná o holý nesmysl. S největší pravděpodobností se Závíš při Přemyslově dvoře nevyskytoval, ale když už, tak velmi sporadicky – jen jedinou zmínkou těchto let je listina 917 z 11. 12. 1274¹⁴¹, kde Závíš vystupuje jako svědek – a po pouze při Přemyslově putování v Rakousích.

Ovšem podle Zbraslavské kroniky došlo k seznámení až po Přemyslově smrti. Tohoto názoru je rovněž Otokar Štýrský.

Právě díky Kunhutě se Závíš zařadil mezi elitu Českého království. Ovšem že můžeme spekulovat o tom, zda vztah královny a Závíše byl oboustranně z velké lásky. Zda Závíš nesledoval pouze osobní prospěch. Jaký byl potom vztah Závíše k mladému Václavovi? Musíme mít na mysli, že Václavovi bylo v této době dvanáct let, byl tedy ještě malým chlapcem a Závíš zaujal pozici otčíma, který učí svého malého nevlastního synka všemu, co by se měl na dvoře naučit – hlavně rytířskému dvornému chování. Činil tedy přesně to, co by v tuto chvíli činil Václavův zesnulý otec Přemysl Otakar II. Tento názor přináší i zbraslavský opat Ota: „Závíš naučil krále pěstovati dětské hry, aby při jeho hrách spravoval poměry

¹³⁹ ŠUSTA, Josef. *Závíš z Falkenštejna*, in: ČČH 1, 1895, s. 292-293

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 290-291

¹⁴¹ RBM II č. 917, s. 383

v *království*...¹⁴² Ovšem o řádek dále zbraslavský mnich dodává, jak Istivě a zištně toto Záviš činí, že obsazuje úřady svými nejbližšími.

Záviš svého postavení v králově bezprostřední blízkosti využil. Díky jeho sílicímu vlivu došlo k nové mocenské výměně v Českém království. Jedna skupina české elity, soustředěná okolo Tobiáše z Bechyně a Purkrata z Janovic, byla nahrazena skupinou reprezentantů vítkovského rodu: „[Záviš] *spravoval poměry v království ve vlastní prospěch, a aby povyšoval své důvěrné přátele ne tak na úřady tohoto království, jako na obročí. Toho ustanovil komorník, onoho purkrabím, jiného pak, kterého chtěl povýšiti, maršálkem, nebo snad stolníkem. Nikoho číšníkem nechtěl a nikoho nechtěl mít sluhou mladého českého krále, kdo jemu se znelíbil. Proto některé pokořil, zdeptal, však přátele ke slávě vynesl. Povýšil jedny, leč druhé zas nátlakem odstranit uměl.*“¹⁴³

Vratislav Vaníček o této situaci mluví jako o přirozeném vývoji. Purkrat z Janovic, který zastával úřad hofmistra, nemohl nadále zastupovat Václava vedle královny-vdovy a jejího druha.¹⁴⁴

Tento přirozený vývoj politické situace ovšem vedl k dalším bojům. Již v prosinci 1283 se formují dvě šlechtické aliance – vítkovská okolo Záviše a k ní opoziční v čele s Purkratem z Janovic a pražským biskupem Tobiášem z Bechyně. Vypukly nové boje, které jsou historiografií označovány jako tzv. „nová válka“.¹⁴⁵ Ta trvala přibližně od poloviny roku 1283

¹⁴² *Chronicon Aulae Regiae, Zbraslavská kronika*, František Heřmanský – Zdeněk Fiala (edd.), Praha 1976, s. 53

¹⁴³ Tamtéž, s. 53

¹⁴⁴ VANÍČEK, Vratislav. *Velké dějiny země koruny české III. 1250-1310*, Praha 2002, s. 389

¹⁴⁵ tento vývoj je přirozený nejen z politického hlediska, ale také z hlediska sociálního. Na panovnickém dvoře se vyskytují skupiny osob, jak připomíná Dana Dvořáčková, které neustále vstupují do interakcí. Panovník zde nese klíčovou roli jako poskytovatel, který členům dvorské společnosti přináší zisk (úřady, posty, oděv, strava, vliv, moc apod...). Proto v rámci zachování přízně panovníka se vytvářela různá protichůdná dvorská uskupení, která zápasí o přízeň svého vládce. Právě jejich řešení přináší převahu té či oné strany a vede „opětovně k upevnění existence dvorské společnosti. Jednotlivci dosahují zisk a důvod pro další setrvání systému byl opětovně potvrzen.“ DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana. *K modelu středověkého panovnického dvora jako sociálního systému*. in: ČČH 107/2009, s. 328-329

po příchodu Závíše na královský dvůr až do května 1284, kdy končí příměřím. K 24. květnu 1284 byla vydána listina, která potvrzuje výměnu dvorských úředníků. Garantem míru se stal Rudolf Habsburský, který měl eminentní zájem na uklidnění situace v Čechách. V této mírové listině jsou zmiňovány ony dvě skupiny předáků – skupina číslo jedna – Vítkovci a jejich příznivci, která získává nejdůležitější úřady království: Ojír z Lomnice se stal nejvyšším komorníkem, Vítek ze Skalice podkomořím, Hroznata z Húžic pražským purkrabím, **Hynek z Dubé** stolníkem, Jaroslav ze Šternberka číšníkem a nakonec Boleslav ze Smečna nejvyšším sudím.¹⁴⁶

Závíš svého dobrého postavení v královské rodině značně využil k tomu, aby převzal moc ve státě. Zajisté jeho touha po moci musela být značná. Nutné pro něj bylo opřít se o správní struktury království – dvorské úřady, aby mohl jako Václavův regent plně vládnout a rozhodovat. Ve výčtu dvorských hodnostářů Hynek opět figuruje v nejvyšších postech, i když se opět změnila politická konfigurace a u moci je úplně opačná skupina. Vratislav Vaníček nabízí vysvětlení, že Hynek byl spíše na okraji skupiny Purkrata z Janovic a Tobiáše z Bechyně.¹⁴⁷ Z této situace lze vyvozovat, že nebylo pro něj složité přeběhnout do druhého tábora. Ovšem nabízí se ještě jedno vysvětlení.

Hynek z Dubé a Závíš z Falkenštejna byli do jistého stupně příbuzní. Hynek Krušina z Lichtenburka,¹⁴⁸ též jeden z dvořanů Václava II., se oženil právě s dcerou Závíše z Falkenštejna a jeho první manželky. Sic nebyli příbuzní v přímé linii, jelikož otec Hynka z Dubé a děda Hynka Krušiny byli bratřenci. Ale dle výskytu obou v pramenech se můžeme

¹⁴⁶ „*Nos Hogerus de Lomnicz, summus regni Bohemiae camerarius, Hroznata de Husicz, purchravius Pragensis, Zawissiuus de Falkenstayn, Witgo de Crumnow, subcamerarius regni Bohemiae, Henricus de Rosenberch, Ulricus de Nova Domo, Zesema sde Stras, Hanmannus de Duba dapifer, Jarolaus se Sternenberch, pincerna et purchravius in Wetow, Hincó de Liechenburch, Albertus se Sebech, Mutina se Costomlat, Andreas de Caucihehor, Poto de Msen, Wilhelmus Milicin, Poto se Potensteyn, Zobeherdus de Liticz, Holenus de Wildensteyn et univarsi et siguli fratres...*“ RBM II č. 1317, s. 570, dále též RBM II č. 1316, s. 569

¹⁴⁷ VANÍČEK, Vratislav. *Velké dějiny zemí koruny české III. 1250-1310*, Praha 2002, s. 388

¹⁴⁸ k pozici Hynka Krušiny na panovnickém dvoře blíže MALÁ, Dana. *Skladba pražského dvora za vlády Václava II.* in: *Mediaevalia Historica Bohemica* 9, Praha 2003, s. 103-163

domnívat, že byli podobného věku, tak je dosti možné, že společně vyrůstali, dobře se znali a tak mezi sebou měli vazby. Hynek politicky přežívá další mocenský zvrat a drží se v pozici stolníka Království českého.

Zajisté důležitou roli by v Hynkově setrvání mohla hrát i ronovská dvorská politika uplatňovaná již jeho dědou Častoslovem a prastrýcem Jindřichem na dvoře Václava I. Tato teorie navazuje na názor Vratislava Vaníčka. Tito muži se moc nezapojovali do dvorských úřadů a tedy ani do klik, které na dvoře vznikaly¹⁴⁹. Závěrem by bylo, že Hynka netížilo žádné subjektivno, byl prostě úředníkem a chtěl si udržet svou pozici. Byl zásadním pragmatikem. Velkým plus pro Hynka bylo také pevné rodové zázemí. Ronovci totiž za vlády posledních Přemyslovců velmi silně prorostli do správního systému Českého království, stali se rodem velmi váženým – to vše hrálo do jisté míry také roli při udržování pozic.

Dle mého názoru toto nebude jediným aspektem. Hynek nemohl spoléhat na své soukromé vazby na panovníka jako jeho předkové. Vždyť Václav je v Čechách pouze deset let, navíc je velmi mladý a politiku řídí Záviš! Tedy musíme zde počítat s osobními vazbami na Záviše. Je potom logické, že ve skutečnosti byla Hynkova pozice podepřena kombinací těchto **dvou** skutečností – osobními vazbami na Vítkovce plus vyhýbání se přehnané angažovanosti. Tento druhý aspekt bude patrný v dalším vývoji politické situace.

V květnu 1284 byl uzavřen mír mezi oběma stranami na čtyři roky, tedy do roku 1288.¹⁵⁰ Mezitím se ovšem stala velmi důležitá událost, totiž svatba Záviše z Falkenštejna s královnou-

¹⁴⁹ „...je zcela pochopitelné, že se na každém dvoře setkáváme v různě hierarchizovaných funkcích obou těchto složek [duchovní a světské] s osobami rozličného původu, často stojícími nejen vedle sebe, ale nezřídka i proti sobě. Už v nejstarších dobách se tak začínají **vytvářet různá zájmová seskupení osob v návaznosti na panovníka, někdy ovšem i mimo tento vztah**, a to bez ohledu na to, zda tu se jednalo o osoby světské nebo duchovní. ...vždy existovala snaha získat vedle panovníka (ba někdy i proti němu) na svou stranu maximální množství přívrženců i napříč spektrem jednotlivých výše dotčených skupin. HLAVÁČEK, Ivan. Dvořan – diplomat. in: NODL, Martin – ŠMAHEL, František (edd.). *Člověk českého středověku*, Praha 2002, s. 122-123

¹⁵⁰ RBM II č. 1317, s. 570

vdovou Kunhutou.¹⁵¹ Datace této události je poměrně složitá a historici o ní vedou spory.¹⁵² Právě tímto aktem Závíš potvrdil své postavení u dvora a též vztah k Václavovi samotnému.

Královna ovšem již v září roku 1285 umírá. Její smrtí se poměry v zemi opět mění. Závíš je nyní po Václavovi nejpřednější postavou dvora. Snad tato tragická událost malého krále a regenta ještě daleko více sblížila. Ovšem díky tomuto sblížení se začal Závíš vzdalovat své vlastní vítkovské rodině a svým spojencům.¹⁵³ Zájmy předáků se začaly rozcházet. Závíš hájí zájmy Václava a koruny, ale předáci hájí pouze zájmy své. Závíšův příklon k dvorské politice je jasně patrný ve vztahu Českého království k Uhrám. Český panovník obnovuje nároky na Korutany, Rakousy a Štýrsko, čímž se narušují zájmy Albrechta Habsburského. Pro Václava je nutné získat dobré a věrné spojence. Obrací se směrem na Uhry na krále Ladislava, kdy v diplomatických jednáních je domluveno, že spojenectví mezi oběma se dotvrdí sňatkem členů obou královských rodin. Bohužel, pražský dvůr neměl ženichy nazbyt. Proto se uvolil Závíš.¹⁵⁴ V druhé polovině roku 1287 se odebral Závíš do Uher, aby se oženil s Ladislavovou sestrou Alžbětou. Tím bude zajištěno česko-uherské spojenectví proti eventuálnímu habsburskému nebezpečí.¹⁵⁵

Závíš nesetřval v Uhrách příliš dlouho, ale i to byla dostatečně dlouhá doba, aby pražský dvůr využil jeho nepřítomnosti a začal profilovat malého Václava ve svůj prospěch.

¹⁵¹ *Chronicon Aulae Regiae, Zbraslavská kronika*, František Heřmanský – Zdeněk Fiala (edd.), Praha 1976, s. 53-54

¹⁵² k teoriím datace jejich svatby podrobněji CHARVÁTOVÁ, Kateřina. *Václav II. Král český a polský.*, Praha 2007, s. 77-79

¹⁵³ ŠUSTA, Josef. *Závíš z Falkenštejna*, in: ČČH 1, 1895, s. 295

¹⁵⁴ Tamtéž, s.297

¹⁵⁵ Zbraslavská kronika oproti Šustovi líčí sňatek jako Závíšovu prohnálost a projev pýchy: „*Potom Závíš nabyv veliké pýchy manželstvím s královnou dříve zesnulou, nechtěl míti manželku z dcer šlechticů sobě rovných, aby se snad nezdálo, že rodem upadá, nýbrž poslal posly do Uher a žádal, aby mu byla řádně zasnoubena sestra tamního krále Vladislava.*“ Tamtéž, s. 60. Josef Šusta tvrdí, že Závíš odjel do Uher sám a že sňatek byl motivován politicky.

Z doby předcházející Závišově uherské cestě se dochovala jedna důležitá zpráva. Zbraslavská kronika popisuje, jak se mezi lidem vypráví, že Záviš usiluje králi o život. Tato zpráva je dosti zvláštní a podle mého soudu dosti nevěrohodná, protože zbraslavský opat je vždy v líčení událostí dost přesný a strohý. Zde najednou se odvolává na lid, že se mezi lidmi něco povídá. Čili tato zpráva je neověřená jím samým! „*Neboť bych to z obavy v líčení nikterak nezaznamenal, kdybych to neslyšel už jako věci známé zahalečům a holičům z hlasu reptajícího lidu.*“¹⁵⁶ Navíc kronikář neuvádí žádné důvody, proč by se toto mělo dít, neuvádí žádné projevy, i když zmiňuje, že nějaké byly. Ale není konkrétní, i když bychom předpokládali, že kdyby bylo pravdou, že Záviš usiluje o Václavův život, tak by kronikář zajisté vylíčil některé události detailně: „*Dále Záviš podněcoval proti sobě hlas reptajícího lidu tím, že odhaloval některými zřejmými důkazy snahy svého rozvratného smýšlení a poskytoval tím myslím šlechticům, které dosud ušlapával, příležitost k svému pronásledování.*“¹⁵⁷ Tato informace se jeví spíše jako omluva pro následné postupování české šlechty – jak se zbavit Záviše, který byl již moc silnou dvorskou postavou. Jisté náznaky je možné vysledovat i v samotné Zbraslavské kronice, která líčí politickou situaci v Čechách té doby jako jakési dalekosáhlé spiknutí: „*Nastaly tedy zmatky daleko horší dřívějších, když šlechtici království, kteří měli podporovati mír, rušili smlouvy míru a usilovali odporovati rozkazům svého pána.*“¹⁵⁸ Je možné, že porušováním míru má autor na mysli smlouvu z května 1284, kdy nepřátelské šlechtické tábory se dohodly, že budou garantovat mír v zemi, Hynek tím zůstal ve dvorské politice.

Tato situace byla pro Záviše opravdu velmi nebezpečná. V současnosti již neměl nikoho. Vlastní rodina, příbuzní a přátelé se od něj odrhli, jelikož zastává korunní zájmy a jede se ve

¹⁵⁶ *Chronicon Aulae Regiae*, Zbraslavská kronika, František Heřmanský – Zdeněk Fiala (edd.), Praha 1976, s. 59

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 59

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 59

jménu krále oženit do Uher s uherskou princeznou. Toho šlechta využívá – a to jak šlechtický tábor nepřátelský, tak i spojenci, mezi které patřil i Hynek.

Kronikář popisuje neustálou Václavovu tíseň v srdci nad Závišovým počínáním.¹⁵⁹ Sám Václav určitě k závěru, že se musí Záviše zbavit, nedošel sám. Je možné, že po Závišově odjezdu se k Václavovi dostala skupina buď šlechticů okolo Purkrata z Janovic, nebo šlechtici, kteří kdysi byli věrni Závišovi. Zbraslavská kronika totiž zmiňuje jednu událost, která se odehrála při Závišově putování do Uher: *„Když tedy již konal s velikým zástupem cestu mimo Železné hory, jeden český šlechtic, jménem Haiman z Lichtemburka, na zprávu o tom nepřátelsky ho stíhal a napadl a zajav vozy obral ho o všechno bohatství, které si na cestu připravil.“*¹⁶⁰

Není pochyb, že postavou Haimana z Lichtemburka je míněn Hynek Krušina z Lichtemburka. Jiný Hynek se v lichtemburské větvi ronovců nevyskytoval. Byl to právě onen Hynek z Lichtemburka, který se oženil se Závišovou dcerou, a právě z jejichž příbuzenství dovozují podporu Hynka z Dubé při oné dvorské výměně v květnu 1284.

Z jakého důvodu vůbec zaútočil zeť na průvod svého tchána, netušíme, skoupé středověké prameny v tomto ohledu mlčí. Snad to souvisí s neutěšenou vnitřní situací, kterou zmiňuje Zbraslavská kronika. Je ovšem i možné, že toto vykonal účelově, zbavit se nebezpečné postavy dvorské politiky, která je nyní až příliš silná na to, aby mohla dále setrvávat ve vedení země.

Podle Oty Zbraslavského k sobě Václav povolal sobě věrné šlechtice a žádal je, aby mu poskytli pomoc: *„Zatím dal král tajně k sobě povolati některé šlechtice k sobě nad jiné oddanější a vyjevil jim ne bez silného strachu – představ si, přátelům svého pronásledovatele*

¹⁵⁹ „Veliká tedy úzkostlivost z trápení stísnila srdce Václavovo při úvaze o tom, když na jedné straně ze zkušenosti poznal úskočnost Závišovu, na druhé straně začal pozorovati zpupnost svých šlechticů, přesvědčuje se o tom stálými důkazy...Král byl pobouřen v srdci a navenek byl sklíčen, když shledal, že Záviš strojí tajné úklady nejen jeho životu, nýbrž i prospěchu království, a poznal, jak jeho neposlušní šlechtici kořistnictvím a loupežemi zcela pustoší království.“ Tamtéž, s. 60

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 62

– *záměr své mysli žádaje, aby zachovali tajemství a poskytli mu pomoc.*¹⁶¹ Nechal Záviše na Pražském hradě zajmout a uvrhl ho do vězení. Dne 24. srpna 1290 byl Záviš z Falkenštejna popraven u jihočeské Hluboké.

Poslední Závišovi sympatizanti, kteří mu zůstali věrní, museli opustit své úřady – nastává další politický zlom. Vítek z Krumlova, Albrecht ze Žeberka, Hroznata z Húžic, Zdislav ze Šternberka a Jindřich z Rožmberka – ti všichni museli opustit dvůr. Ale ostatní bývalí spojenci na dvoře zůstali! Zdá se, že zavčasu přeběhli na správnou stranu – k okruhu Purkrata z Janovic, královny Guty a samotného Václava II. Je dosti možné, že je chránila mírová smlouva z května 1284. Ta by ještě platila, jelikož byl Záviš uvězněn roku 1288. Hynek z Dubé opět na dvoře přetrvává – snad díky spojení s Hynkem Krušinou, který energicky proti Závišovi vystoupil a zajisté si vysloužil uznání od pana Purkrata, či to bylo díky tomu, že platila ještě květnová mírová smlouva, či Hynek přeběhl sám zcela iniciativně a též proti Závišovi vystupoval. Jisté je, že musel být poměrně na dvoře oblíben a musela být do něj vkládána důvěra díky dalším politickým akcím, které pořádal.

IV. 2. 5. Hynkova diplomacie po Závišově pádu

Prameny nám zachovaly ještě další Hynkovu politicko-diplomatickou akci. Hynek totiž jako vyslanec hájí zájmy Václava II. v míšeňské otázce. Roku 1288 umírá Jindřich Jasný. Ten byl příbuzným Přemyslovců, jak tvrdí Josef Šusta, v druhém loži byl choťem sestry Přemysla II. (tedy jeho druhou manželkou byla sestra Přemysla II), pocházel z rodu Wettinů. Zanechal po sobě jednoho syna a 3 vnuky. Po jeho smrti nastávají prudké boje. Navíc zde ještě vystupuje jeden Jindřichův syn Fridrich, řečený Dráždanský, kterého zplodil Jindřich s jakousi Alžbětou z Maltic, jejichž manželství prý bylo nevyrovnané, zřejmě kvůli nižšímu

¹⁶¹ Tamtéž, s. 65

původu manželky, ale Rudolf Habsburský ho prý zrovnoprávnil. Fridrich, v této době šestnáctiletý, se také hlásí o svá práva. Tu se ve Václavovi zrodila myšlenka, že od Fridricha odkoupí nárokované statky – tedy Drážďany, protože sám Fridrich má malé naděje na úspěch v tomto litém boji o majetek. Václav tak bude mít blíže nakročeno k Míšni.

Desátého ledna roku 1289 se do Prahy dostavil Ota z Henburgu, zástupce Fridricha a byla uzavřena smlouva.¹⁶² Fridrich Drážďanský podstoupil Václavovi svá práva k Míšni, Osterlandu, Dolní Lužici, poté i Drážďany, hrad Scharfenberg, hrad i město Pirno, hrady Donín, Tarant, Boršov, Závidov, Frauenstein, Tiefenau, Radeberg, Liebenthal, Sachsenberg, tvrz Luženice, města Grossenhein, Radeburg. Kompenzací Fridrichovi měly být statky, které Václav zabavil Závišovi! Jednalo se o ty, kde roční výnos bude pokrývat důchod minimálně 4500 hřiven – Svojanov, Police, Landškroun, Landšperk, Vysoké Mýto, Ort, Šebín, Skuteč, Zábřeh, Hohenštajn a Svitavu. Fridrich byl ale vázán pevnou jednotou Českých zemí. Konečné předání statků měl provést z české strany nejvyšší purkrabí Zdeněk ze Šternberka a Hynek z Dubé. Tato akce podporuje teorii o Hynkově oblibě na dvoře a též o jeho diplomatických dovednostech, když mu byla svěřena k výkonu taková delikátní politická akce.

Dále se Hynek také angažoval jako diplomat ve volbě nového římského krále po smrti Rudolfa Habsburského. Rudolf zemřel 15. července 1291 ve věku 73 let. Po jeho smrti vyvstává otázka nástupnictví v říši. Velmi silným pretendentem se stal Rudolfův syn Albrecht. Problémem bylo to, že Albrecht se jevil jako moc silný potenciální panovník. Ač Rudolf si svázal světské kurfiřty sňatkovou politikou, aby svému synovi zajistil nástupnictví. Po jeho smrti však již byla možnost nedodržet slib a tak proč volit muže silného rodového zázemí a velkých ambicí. Stejný postoj zastával i Václav II. V roce 1291 se sešel s Otou Dlouhým a Albrechtem II. Saským k politickému jednání o postupu v říšské volbě.

¹⁶² RBM II č. 1467, s.627

Roku 1292 se objevil nový kandidát – Adolf Nasavský. Ten byl asi tak čtyřicetiletý, byl druhorozeným synem nasavského hraběte Walrama, k vládě se dostal jen kvůli tomu, že církevní služba byla u jeho bratra silnější než jeho světské povinnosti vládnout v državách získaných po otci. Roku 1277 se Adolf stal pánem hrabství Wiesbaden a Idstein. Adolf také vstupoval jako námezdník do služeb vojska Rudolfa Habsburského. Byl rovněž na tehdejší dobu dosti vzdělaný – byl gramotný, uměl francouzsky a trochu ovládal i latinu. Na protikandidaturu ho vybral kolínský arcibiskup Siegfried, podpora se mu dostala i od mohučského Gebharda. Václav neměl důvodu váhat. Volba byla stanovena na počátek května 1292 do Frankfurtu nad Mohanem. Václav sám se volby neúčastnil, vypravil velké okázalé poselstvo, které vedl biskup Bernard z Kamence.¹⁶³

„Po smrti římského krále Rudolfa hleděl jeho syn pan Albrecht, vévoda rakouský, nastoupiti po něm a s nejvyšší bedlivostí usiloval o uprázdněné království u německých knížat nejen listy, ale i dary. Kurfírťi tedy říšští ‘, vyhovující po neustálém naléhání, jednotliví dají mu své hlasy a sami se mu listinami a listy pevně zavážou , aby nepochyboval o slíbech... Ale protože zavržení hodná špatnost zlomyslných lidí nasela z popudu d’áblova mezi pana Václava, krále českého, a vévodu rakouského, jeho svrchu řečeného švagra, býlí jakéhosi tajného záští, vyslal sám pan Václav jako jeden z říšských volitelů, protože se nemohl osobně zúčastnit volby krále, k této volbě místo sebe s neuvěřitelnou nádherou pana Bernarda, opata míšeňského, s ostatními šlechtici svého království [Hynka z Dubé, nejvyššího komorníka, Albrechta ze Žeberka, purkrabího kadaňského, Tobiáše z Bechyně, purkrabího na Hluboké], aby ho při této volbě zastupovali a usilovně zabránili jeho švagrovi, totiž rakouskému vévodovi, dosáhnout říšské koruny.“¹⁶⁴

¹⁶³ k osobnosti Bernarda z Kamence: DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana. *Biskup Bernard z Kamence, zakladatel, kancléř, rádce a diplomat*. in: Dvory a rezidence ve středověku I., *Mediaevalia Historica Bohemica*, Supplementum 1, Dana Dvořáčková-Malá – Jan Zelenka (edd.), Praha 2006, s. 107-121; CHARVÁTOVÁ, Kateřina. *Bernard z Kamenice, politik ve službách Václava II.* in: *Dějiny a současnost* 6/1998, s. 2-5

¹⁶⁴ *Chronicon Aulae Regiae, Zbraslavská kronika*, František Heřmanský – Zdeněk Fiala (edd.), Praha 1976, s.91

Proč zrovna Bernard z Kamence? Byl biskupem pražským, tedy jako vrcholný církevní činitel velmi dobře zvládal latinu a byl výborným diplomatem a Václavovi velmi blízkým člověkem, kterému mohl Václav plně důvěřovat. Dokonce Bernard vytlačil z předních pozic u Václava bamberského biskupa Arnolda a Bernard se tedy stal vůdčím diplomatem.¹⁶⁵

Do Frankfurtu dorazilo poselstvo v čele s Bernardem z Kamence, dále Hynek z Dubé, Tobiáš z Bechyně, Albrecht ze Žeberka. Bernard sem byl vyslán pouze s instrukcemi zabránit volbě Albrechta, ale komu má dát hlas, v tom měl zřejmě Bernard svobodné rozhodnutí. Je možné, že toto plyne právě z velké Václavovy důvěry jednak v to, že Bernard je zkušený diplomat a nedopustí se žádné chyby, které by Václav později litovat.¹⁶⁶ Bernard podle očekávání sjednal s Adolfem podmínky, za jakých bude českou stranou podpořena jeho volba. Bohužel přesné znění těchto podmínek neznáme. Víme pouze, že byl domluven sňatek mezi Adolfovým synem Ruprechtem a dcerou Václava Anežkou,¹⁶⁷ dále byla dojednána zástava

¹⁶⁵ Diplomatická poslání v přemyslovské době knížecí, která profilovala aktivitu předních duchovních činitelů, směřovala původně nejčastěji ke dvoru římských panovníků a na dvory sousední...**Hlavní břemeno tu nesli vysocí církevní hodnostáři působící bezprostředně na dvoře**; své uplatnění zde leckdy našli i čelní představitelé vzrůstajícího se řádového kléru...Diplomatickou aktivitu ovšem museli duchovní činitelé vyvíjet i při řadě misí papežských legátů, které opakovaně směřovaly do Čech zejména ve 12. a 13. století. Jednou z hlavních náplní zahraničních cest exponentů pražského dvora, byla takřka vždy výsostně politická jednání...**Vůdčí činitelé takových poselstev pak byli postupem doby doprovázeni** – podle závažnosti příslušného úkolu – **zvětšujícím se počtem dalších diplomatů**, mezi nimiž hrály stále významnější roli osoby světské, které nejpозději od počínajícího 14. století získávají převahu, a to i proto, že **laici byli schopni dostát zvyšujícím se nárokům na potřebnou kvalifikaci**...Probíráme-li celou tuto diplomatickou aktivitu komplexněji, vidíme, že se na ní podílely zcela v duchu starých zvyklostí obě dotud k těmto úlohám předem kvalifikované skupiny řádového kléru a vysoké šlechty. HLAVÁČEK, Ivan. Dvořan – diplomat. in: NODL, Martin – ŠMAHEL, František (edd.). *Člověk českého středověku*, Praha 2002, s. 130-132

¹⁶⁶ Vzhledem k tomu, že v době jejich odjezdu z Prahy předvolební jednání teprve probíhala, neměl Václav možnost zaujmout k vlastní volbě žádné stanovisko. Delegoval proto zřejmě na Bernarda i rozhodnutí, komu dát hlas. Do Frankfurtu jej vyslal nejspíš pouze s instrukcemi zabránit volbě Albrechta Habsburského; v ostatním nechal svému diplomatovi volnou ruku, spoléhaje na jeho schopnosti. CHARVÁTOVÁ, Kateřina. *Václav II. Král český a polský*., Praha 2007, s. 139

¹⁶⁷ Václav II. se zavazoval v krátkém termínu zaplatit věno své dcery ve výši 10 000 hřiven...Rychlost splátky, vzhledem k tomu, že svatba se kvůli dětskému věku snoubenky měla konat až za řadu let, dokládá nesolventnost budoucího římského krále a jeho akutní potřebu peněz. Za tuto sumu měl dát Adolf Nasavský českému králi do

Chebska a Pliseňska za vyplacení věna Adolfovi pro dosud nesezdaný pár. Dále Adolf slíbil, že neudělí momentálně uprázdněné míšeňské markrabství nikomu, dokud Václav neprokáže své nároky na něj. Dále byl zde naznačen zájem Václava o alpské země – Štýrsko a Korutany, kdy Adolf Nasavský bude usilovat o dohodu mezi Václavem, Albrechtem Habsburským a Menhartem Tyrolským.

Několik týdnů po volbě dosáhl Adolf Nasavský korunovace, která se uskutečnila 24. června 1292 v Cáchách.¹⁶⁸

V. Polské tažení

Hynek z Dubé je zmiňován rovněž s Václavovou polskou politikou. Zájem Václava k Polsku se upíná od 80. let 13. století. Ve druhé polovině 13. století je Polsko rozdrobeno na několik piastovských knížectví. Roku 1288 umírá Lešek Černý, vládce v Malopolsku, který ovládá malopolská knížectví Krakovsko a Sandoměřsko. Václav si zde dělá nároky, jelikož manželkou Leška byla Griffina, sestra Kunhuty, tedy Václavova teta. Mimo jiné pretendentem byl též Vladislav Lokýtek, Jindřich IV. Vratislavský a jiní. Dne 17. ledna roku 1291 se podařilo Václavovi podepsat smlouvu v Olomouci o spolupráci s opolskými bratry – Kazimírem Bytomským, Bolkem Opolským, Měškem Těšínským, a navíc ještě udržoval velmi přátelské kontakty se svou tetou Griffinou.

zástavy Chebsko a Pliseňsko, přičemž po uzavření sňatku měla pominout zástava Pliseňska, kdežto na Chebsko měl Václav II. prokázat své nároky. Tamtéž, s. 140

¹⁶⁸ Kolínský arcibiskup však jeho skráně nemohl ozdobit pravou říšskou korunou, neboť ta zůstala v držení habsburského roku...Mistrovským politických tahem se podařilo oběma soupeřům dospět na podzim 1292 k výhodné dohodě, jež v dané chvíli posilovala jejich pozice. Albrecht Habsburský, stále ještě tísněný ve svých rodových državách, uznal královský titul Adolfa Nasavského a vydal mu říšské insignie, Adolf pak na oplátku udělil Albrechtovi jak vévodství rakouské, tak i vévodství štýrské v léno. České nároky byly zapomenuty. Tamtéž, s.141

V březnu 1291 podstoupil Václavovi Krakovsko současný vévoda Přemysl Velkopolský. Podle Josefa Šusty ho Václav odkoupil díky kutnohorskému stříbru.¹⁶⁹

V Sandoměřsku vládne Vladislav Lokýtek, ovšem Václav o Sandoměřsko usiluje, ale v bojích o toto knížectví Václav II. prohrává a Vladislav Lokýtek svou pozici obhájil. Tedy Václav vládne v této době pouze v Krakovsku, jehož správu svěřil do rukou Bolka Opolského.

Václavova vláda v Krakovsku je i přesto, že zemi spravuje Polák, krajan, který se vyzná jak v tamější politice, tak mentalitě lidí, nestálá, neustále je Krakovsko ohrožováno ze Sandoměřska Lokýtkem a proto se Václav připravuje na vojenské tažení zřejmě od poloviny roku 1292, aby jako právoplatný vládce zde konsolidoval poměry.¹⁷⁰

Václav ovšem na nápravu krakovských poměrů rozhodně není sám. Václav si našel v Polsku mnoho vlivných spojenců. Předně opolské bratry – Kazimíra Bytomského, Bolka Opolského, tedy již onoho zmiňovaného správce Krakovska za Václavovy nepřítomnosti, Měška Těšínského, dále Přemysla Velkopolského, Boleslava Mazovského, jehož manželkou byla Václavova sestra Kunhuta a navíc jako výborný spojenec se ukázal rovněž Ota V.¹⁷¹

¹⁶⁹ ...věc vyvrcholila pak úspěšným jednáním s Přemyslem Velkopolským. Neboť někdy na konci března 1291 odstoupil Piastovec ten své nároky ke Krakovsku vůbec králi českému. O vlastních příčinách tohoto nezvyklého činu můžeme činiti jen rozličné dohady....a k tomu přistupoval konečně i motiv, který zaznamenaly souvěké letopisy kujavské. V nich praví se totiž, že Václav II. Istivě vymánil na Přemyslovi krakovské vévodství penězi i prosbami je omámiv. České stříbro rovnalo tedy i tu cestu rozpínavé politiky Přemyslovců, a dovidáme se nadto, že velkopolský vévoda, ustupuje dobrovolně z Krakovska, s Václavem uzavřel spojeneckou smlouvu, namířenou proti druhému nápadníku vévodství, Vladislavovi Lokýtkovi.. ŠUSTA, Josef, *České dějiny II/1. Soumrak Přemyslovců a jejich dědictví*, Praha 1935, s. 424-425

¹⁷⁰ „A hle, přišli poslové navštívili krále Václava a ústně i písemně mu vylíčili, že království Krakovské, v které se nedávno uvázal, je neustále pustošeno úklady ne tak okolních knížat, jako domácích šlechticů. Král tedy poslal bez meškání listy panu Otovi [byl to Ota Braniborský, někdejší Václavův poručník a správce Českého království], markraběti braniborskému, příjmením Dlouhému, milovanému svému příbuznému, a naléhavě prosil a žádal, aby mu přišel na pomoc, aby posílněn ne tak jeho pomocí, jako radou, dovedl zkrotit útoky zlomyslníků a mohl po předchozím míru zlepšit svat vévodství spějícího ke zkázu. Markrabě pak bez odkladu shromáždil množství ozbrojenců a osobně pospíšil králi na pomoc.“ *Chronicon Aulae Regiae, Zbraslavská kronika*, František Heřmanský – Zdeněk Fiala (edd.), Praha 1976, s.88

¹⁷¹ „...přišli také ke králi vévoda opolský, ratibořský, bytomský a těšínský, čtyři rodní bratři, a přijavše od něho [Václava II.] svá vévodství v léno, slíbili v budoucnosti poslouchati jeho rozkazů. Potom táhl král dále a přišel

Prahu opustil Václav podle Šusty 13.8.1292,¹⁷² zbraslavský kronikář Ota hovoří o dni svatého Vavřince, který připadá na 11. srpna. Sraz spojeneckých vojsk byl ustanoven v Opolí, kde byl Václav opásán rytířským pasem od Oty V. Dlouhého a dozajista následovala velická sláva a hostina na oslavu této významné události.¹⁷³

Dne 28.9.1292 byl Lokýtek poražen, respektive byl v obležení na svém hradě Sieradzi v Kujavsku i se svým bratrem a právě 28. září 1292 sám kapituloval.¹⁷⁴ „Podmínky uložené poraženému byly dosti tuhé. Lokýtek zřikal se závazně nejen všech nároků ke Krakovsku i Sandoměřsku, nýbrž byl nucen své rodné úděly Břešť Kujavský a Sieradz přijmouti jako manství z rukou Václavových, přiznati mu za ně věrné služby a slíbiti přísežně, pod ztrátou všech lén a s pohružkou klatby arcibiskupa hnězdenského, že moci českého krále nikdy se neprotiví.“¹⁷⁵ Václav se po vyřešení situace vrací před koncem roku 1292 zpět do Čech.

do Krakova, kde ho uvítali všichni šlechtici toho vévodství s nesmírnou radostí. A když tam velmi pečlivě projednali mírová opatření, rozhodl se táhnout dále a připraviv vozy a jezdce přišel do Sieradze [lat. Zyriadam]; tam postavil stany a v den svatého Václava mučedníka dobyl pomocí toho města a podrobil zákonům svého poddanství rušitele míru, totiž vévodu Lokietka s jeho bratrem. Když tedy zlepšil stav těch zemí, vrátil se král domů a šťastně dosáhnuv palmy vítězství velebil Pána ve všech jeho skutcích.“ Tamtéž, s.91

¹⁷² Prahu opustil Václav někdy po 13. srpnu. ŠUSTA, Josef, *České dějiny II/1. Soumrak Přemyslovců a jejich dědictví*, Praha 1935, s. 448

¹⁷³ „Léta tedy 1292 nazítří svatého Vavřince [11. srpna] vytáhl král z Prahy a nepřetržitými dennímu pochody došel do země vévody opolského a byl tam od pana Oty, markraběte braniborského, který tam přišel s ním, opásán rytířským pasem. Král tu rozdává dary. Kdo rytířem novým se stane, pole si vykupuje. Mávají kopími všichni a hostina velká se chystá; poháry plní se vínem, svou žalost a zármutek všichni za záda zahazují. S celou družinou král se veselí, obavu nemá; v radosti tonou všichni, jimž nádherné dary jsou dány.“
Chronicon Aulae Regiae, Zbraslavská kronika, František Heřmanský – Zdeněk Fiala (edd.), Praha 1976, s.89

¹⁷⁴ „Prostředníky kapitulace byli jednak Jakub, arcibiskup hnězdenský, jednak pruský landmistr německého řádu Meinhard Querfurtský. V ležení králově přítomni byli pak vedle Mikuláše Opavského a Piastovců, Kazimíra Bytomského, Bolka Opolského a Boleslava Mazovského také pražský biskup Tobiáš a olomoucký Dětřich spolu s kancléřem českým, nevlastním bratrem královým Janem, proboštem vyšehradským“ ŠUSTA, Josef, *České dějiny II/1. Soumrak Přemyslovců a jejich dědictví*, Praha 1935, s. 448 – 449

¹⁷⁵ ŠUSTA, Josef. *České dějiny II/1. Soumrak Přemyslovců a jejich dědictví*, Praha 1935, s. 449

„... Wladijslaus, - dux Cuijauie ei Sijradie, in domini...regis Boh. ducis Crac. et Sudamerie, ac march. Mor. ... – promittens eidem d. regi fidelitatem et assistenciám contra omnem hominem in futurum. Et hoc ibidem proprio iuramento firmavit se nostre subiciens excommunicacionis sentencie.“ RBM II, č. 1590, s. 684

V roce 1293 se Václav vrátil opět do Krakova, ale spíše preferoval vládu z jednoho centrálního místa – a to z Prahy, svého sídelního města – toto bývá často přičítáno jeho zdravotnímu stavu, kterému dlouhé cesty na koni zajisté nepřispívaly. Proto vládu v Polsku svěřoval hejtmanům, kteří byli v Polsku nazýváni starostové, latinsky *capitaneus*. V této funkci se uplatnil také Hynek z Dubé. Na pozici krakovského a sandoměřského starosty nastupuje již v roce 1283.¹⁷⁶

O tom, jak si Hynek počínal v Krakově ve svém úřadu, se dozvídáme z dokumentů, které pojednávají o procesu hnězdenského arcibiskupa Jakuba Svinky s biskupem Janem Muskatou.¹⁷⁷ Hynek zde působil jako zástupce českého krále, a proto měl za úkol prosadit Jana Muskatu na krakovský biskupský stolec. Tuto akci měl uskutečnit s vynaložením značného tlaku na krakovskou kapitolu, aby Jana prosadil. Krakovská kapitula byla striktně proti, protože Muskata obhajoval zájmy české koruny v Polsku.

*„Nos Wladizlaus, --dux Syrazie et Cuyauie, tenore ... d. Wenczeslao inclito regi Boh. duci Crac. et Sand. marchionique Mor. sub fide et iuramento, quod sibi prestitimus, promitimus ... quod si nos pacta et promissa nostra eidem domino nostro facta per nos violaremus vel aliquod eorum, quod ipsi eidem domino nostro tanquam vero et legitimo suo domino de cetero subessent et parerent fideliter et non nobis, obligantes nos ad hoc pene nomine, quod si iuramentum ipsum super fidelitate ipsi d. nostro regi exhibenda, vt. **predictum est, a predictis civibus fieri non procurabimus in spacio supradicto, quod ex tunc terre nostre Syrazia at Cuyauia ad ipsum d. nostrum regem et heredes eius pleno iure domini tamquam ad verum dominum impertetuum pertinebunt, et nos nichilominus periurii reatum ex eo volumus incidisse ac exleges, infames et inhabiles ad honores ab omnibus amplibus nos constituimus reputari. Insuper etiam excommunicationis sententiam per vener.**“* RBM II., č. 1591, s. 684

*„d. Wladyslaus, dux Syrasie et Gvyaue, - desiderans couniri gracie, amicie et favori – d. Wenczeslao, incliti regis Boh. ... – **Ceterum omne ius proprietatis et possessionis, si quot ipse d. dux habuit aut habere videbatur super ducatus et terris Cracoviensi et Sandomiriensi ad manus et possessionem eiusdem d. regis nostri totaliter, pure, simpliciter et libere resignavit - pro se et suis heredibus, - obligavitque se ad hoc pene nomine, quod si premissa omnia et singula – non impleret, vt extunc terrarum suarum Syrasie et Guyauie ducatus et dominus ad ipsum d. nostrum regem et heredes eius in perpetuum pleno iure domini pertinere debeant protinus ipso facto, tamquam ad verum et legitimum possessorem.**“* RBM II., č.1592, s. 685

¹⁷⁶ Poprvé s titulem „capitaneus Cracoviuaie et Sandomiriae“ vystavuje Hynek listinu, v níž urovnává při mezi sulejovským opatem Alberikem a pánem Dobiesławem Węzykem 26. května 1293. ANTONÍN Robert, *Zahraniční politika krále Václava II. v letech 1283 – 1300.*, Brno 2009, s. 255

¹⁷⁷ Právě v tomto procesu Svinka obviňuje Muskatu ze zastávání starostenského úřadu v době české správy: „...*quod eo tempore, quo terram Cracoviensem nomine regis Bohemie in temporalibus reget sue capitaneatus officio fungeretur ibidem, multi de eius mandato sententiam sanguinis et mortis supplicium subierunt...*“ Tamtéž, s. 258

Jak vidno Hynek musel být skutečně bravurní politik, velmi schopný, jelikož se mu podařilo Muskatu prosadit. Jan Muskata byl zvolen dne 11. července 1294.¹⁷⁸ Dlouho ovšem v tomto úřadu Hynek nepůsobil. Již 1. srpna 1294 je v diplomatických pramenech jako starosta Krakovska a Samdoměřska doložen jiný český šlechtic, a to Tas z Vizmburka. Předpokládá se, že tato výměna byla uskutečněna při návštěvě Václava II. v Polsku na konci roku 1293 a začátkem roku 1294.

Proč se tak stalo, prameny bohužel neuvádí. Je dost možné, že Václav potřeboval Hynka spíše na českém dvoře v české politice než v Polsku. Přeci jen měl Hynek dost významnou pozici u dvora, zastával úřad komorníka, staral se tedy o královskou komoru, o finance. Je možné, že zvolení Hynka do úřadu starosty bylo pouze prozatímní řešení v roce 1293, než se vyskytne vhodný kandidát, který bude dost schopný na to, aby takto důležitou funkci, de facto funkci zástupce českého krále v Krakovsku a Sandoměřsku, vykonával. Je ovšem i možné, že Václav o Tasovi z Vizmburka uvažoval, ale bylo nutno dosadit Muskatu na biskupský stolec. Bohužel nevíme ani věkový a ani zkušenostní rozdíl mezi těmito dvěma šlechtici, ale dá se teoretizovat i o tom, že Václav nechal Hynka jako zkušenějšího, aby prosadil Muskatu na krakovský biskupský stolec, aby zatlačil na správných místech, vždyť bylo nutno mít v Krakově silného spojence, a tím byl právě biskup. Arcibiskup sídlil až v Hnězdně. Vždyť víra byla jednotícím prvkem středověké společnosti. A právě mít nejvyššího zástupce církve v daném regionu na své straně, byla politická výhra. Václav si nemohl dovolit riskovat.

Biskup byl nejvyšší církevní představitel této části Polska a nesmíme přirozeně zapomínat na mentalitu středověkého člověka. Zajištění si spásy bylo esenciální podmínkou existence každého středověkého člověka. A kdo ji zajišťoval – dva lidé. Především panovník a poté

¹⁷⁸ ...je tedy možné, že Hynek z Dubé zastával starostenský úřad ještě k tomuto datu, avšak již 1. srpna 1294 se jako „capitaneus Cracovie et Sandomirie“ tituluje další český šlechtic Tas z Vizmburka. Tamtéž., Brno 2009, s. 256

ovšem nejvyšší církevní představitel, v tomto případě biskup. A souhra politiky panovníka a biskupa byla základem.

Doposud jsme hovořili o správě Krakovska a Sandoměřska, tedy o správě tzv. Malopolska. Václav ovšem pracoval na postupném získání Polska dál. V roce 1300 si podmanil značnou část území Piastovců a přibližně v druhé polovině roku 1300 se nechal korunovat polskou královskou korunou v Hnězdně.

Toto podmanění ovšem ospravedlňuje Zbraslavská kronika velmi krásnými slovy: *„Zvláštností každého dobra je to, a slušnost řádných mravů, které měl v sobě z daru Božího český král Václav, rozsahem pověsti všude rozšířila, že každá okolní kmen nebo národ usiloval žíti pod vládou tohoto krále mírumilovného i znamenitého.... Nazývali ho přemnozí králem moudrým, dobrým, mírným a knížetem pokoje. Tím se stalo, že když byl zavražděn první král kališský a nezanechal po sobě žádného mužského dědice, sešli se spolu starší onoho království a pečlivě jednali o jiném knížeti...Zkrátili se tyto porady, neboť všichni společně určili své hlasy Václavovi, šestému králi českému, aby nad nimi panoval. Řekli totiž: 'Tento slavný král je přemocný, je rozmnožovatelem a milovníkem pokoje, má přemnoho pokladů, drží téměř všechny země kolem nás, proto nás nejlépe obrání před nepřátelskými útoky...tak budeme míti my i Čechové jednoho krále a společný zákon přátelského soužití. Shodnou se totiž o králi a budou se radovati pod jedním knížetem, kdož se nemnoho mezi sebou liší nářečím jazyka slovanského. Neboť kdož mluví touž řečí, obyčejně se k sobě vinou těsnějšími svazky lásky.' ...Zbožný král je laskavě přijal, ještě laskavěji s nimi jednal ... Konečně zjevil král Václav polským poslům rozhodnutí a tajemství své rady těmito slovy: ' Nemá v obyčeji naše vznešená královská důstojnost zavíratí náručí lásky své těm, kteří se pokusili k němu s důvěrou uchýliti v naději na získání milosti. Vaši žádosti tedy, kterou nás*

*zvete na království Polské, s ochotným duchem rád nyní vyhovujeme slibující, že do něho co nejdříve přijdeme se silným sborem a s ozbrojenou mocí.*¹⁷⁹

Podle vyprávění se jednalo de facto o polský čin, kdy Poláci se dozvěděli po smrti svého knížete o Václavově dobrotě a lásce, a tak přišli za ním a sami ho žádali o tu laskavost, aby se ujal uprázdněného polského trůnu. Samozřejmě že toto nemůžeme brát doslovně. Musíme odmyslet tendenčnost Zbraslavské kroniky ospravedlnit všechny Václavovy činy, oslavit zakladatele cisterckého kláštera na Zbraslavi, kde ona kronika vznikla. Václav je zde vylíčen jako ideální panovník, mírumilovný, láskyplný, připravený hájit bezpráví, slabé a utiskované, vnést svou autoritou do země s uprázdněnou vládou opět řád a pořádek.

Na podzim roku 1300 byl Václav v Hnězdně korunován polským králem.¹⁸⁰ Je nutné si však uvědomit, že ani po korunovaci Václav neovládal celé území Polska. Po celou dobu vlády Václava II. zůstala ale správa jednotlivých polských knížectví pod jeho vládou oddělena a ke sjednocení země z pohledu právního nikdy nedošlo. Král pouze ve všech získaných územích zavedl nové hodnosti související s královskou správou. Tedy v Malopolsku, stejně jako Velkopolsku a Gdaňském Pomoří, se stal nejvyšším úředníkem a zástupcem nepřítomného panovníka starosta (capitaneus). Prvním velkopolským starostou byl jmenován Hynek z Dubé roku 1300.

„Zatím týž král shromáždil četný sbor kvetoucího vojska a vytrhl do Polska léta Páně 1300 v době, kdy obyčejně táhnou králové do války¹⁸¹ ... konečně, když král řádně uspořádal

¹⁷⁹ *Chronicon Aulae Regiae, Zbraslavská kronika*, František Heřmanský – Zdeněk Fiala (edd.), Praha 1976., s. 118-119

¹⁸⁰ *„Konečně jakmile zaujala královská moc v zemi Kališskou, Hnězdenskou, Pomořanskou, Poznaňskou a všechny ony kraje sousední, přišel potom král k hlavnímu městu Hnězdně a tam byl na žádost všech šlechticů a knížat polských tehdy tam přítomných, od Petra, arcibiskupa hnězdenského, Václav, král český, po předchozím požehnání okázale a slavnostně ozdoben korunou království Polského. Aby se pak slavnost tak významného svátku konala slavnostněji, byli přemnozí páni a šlechtici od krále opásáni rytířským pasem...“* *Chronicon Aulae Regiae, Zbraslavská kronika*, František Heřmanský – Zdeněk Fiala (edd.), Praha 1976., s. 119

¹⁸¹ předpokládá se, že vytáhl někdy do července roku 1300

jednotlivé věci v oněch končinách Polska a ustanovil tam za hejtmana Jindřicha, řečeného z Dubé, vrátil se do Čech s radostí a v míru.“¹⁸²

Jak připomíná Robert Antonín, přesné určení doby Hynkova starostování ve Velkopolsku je poměrně složitou záležitostí. „Hynek z Dubé totiž není v úřadu velkopolského starosty doložen v žádné listině.“¹⁸³ Existuje teorie, že jeho jmenování do úřadu proběhlo po návratu Václava II. do Čech, první listina vydaná Václavem po jeho návratu, která se nám dochovala, je listina 1872.¹⁸⁴ Logicky vzato, Václav musel odjet z Polska někdy koncem roku 1300. Jenomže již na listině z 27. ledna 1301 je ve starostenském úřadu doložen Hynkův následovník Oldřich z Boskovic, kterého v tomto úřadě vystřídal Mikuláš Opavský, ke kterému se váže listina, kde je prvně zmíněn jako „capitaneus regni Polonie“ z 8. května 1301.

Na základě těchto informací z diplomatických pramenů byly vytvořeny dvě teorie, které zmiňuje Robert Antonín ve své knize *Zahraniční politika krále Václava II.* Hynek z Dubé se účastnil Václavovy výpravy do Polska, jejímž cílem bylo obsadit Hnězdno a poté korunovat Václava polským králem. Zdá se, že Václav zanechal většinu svého doprovodu v Hnězdně, kde se konaly přípravy na jeho korunovaci. Václav mohl Hynka pověřit, aby jako starosta, „capitaneus regni Polonie“, plně prosadil české nároky v zemi. Když se Václav vracel do Čech, pověřil již správou konsolidované země Oldřicha z Boskovic a Hynek z Dubé se navrátil do Prahy.¹⁸⁵

Druhou teorií, kterou zde Robert Antonín zmiňuje, je ta, že právě onu listinu, která uvádí Oldřicha z Boskovic jako starostu polského království, tedy tu z 27. ledna 1301, máme

¹⁸² Tamtéž, s. 119

¹⁸³ ANTONÍN Robert, *Zahraniční politika krále Václava II. v letech 1283 – 1300.*, Brno 2009, s. 259

¹⁸⁴ RBM II., č. 1872, s. 804-806

¹⁸⁵ více: ANTONÍN Robert, *Zahraniční politika krále Václava II. v letech 1283 – 1300.*, Brno 2009, s. 260

dochovanou pouze z opisu a je tedy možné, že písař, který ji opisoval, mohl udělat chybu při opisování letopočtu a změnit tak dataci listiny.¹⁸⁶

Pokud ovšem je datace listiny správná, tak pro první teorii by mluvilo i to, co se de facto stalo již při Hynkově starostování v Malopolsku. Tehdy před sedmi lety, v roce 1293, Hynek prosadil na biskupský stolec Jana Muskatu a poté odchází do Prahy a právě tato situace se jevila vysvětlitelná tak, že Hynek jako komoří byl velmi důležitým úředníkem pro království a krále, takže zajistil jako výborný politik jen diplomaticky nejnutnější a vrátil se za svým králem do Prahy.

V této době, v roce 1300, bohužel s přesností nevíme, jaký úřad Hynek zastával. Z nejbližšího období jsou známy dvě listiny, kde je uvedena jeho titulatura – jednak listina č. 1692 z 11. srpna 1295, kde je Hynek zmiňován jako komoří a poté až listina č. 2026 z 15. dubna roku 1305, kde jeho osoba nese titul pražského purkrabího. Mezi těmito dvěma listinami se vyskytuje ještě listina č. 1750 z 28. dubna 1297, ale zde se titulatura bohužel neuvádí.

Nelze tedy s jistotou rozhodnout, jaký měl Hynek v té době titul, jestli komoří či pražský purkrabí, ale s jistotou lze říci, že oba byly velkého významu jak pro správu, tak i ona osoba byla panovníkovi zajisté dosti blízká, když jí byla svěřena takováto dvorská hodnost.

Tak se můžeme domnívat, že Hynek opět udělal jen ty nejdůležitější diplomatické kroky, které bylo potřeba vykonat, a po jejich splnění předal svůj úřad někomu rovněž spolehlivému, ale s menší důležitostí a do jisté míry i s menší vazbou na pražský královský dvůr a vrátil se zpět za svými povinnostmi do Prahy.

¹⁸⁶ více: Tamtéž, s. 260-261

VI. Konec vlády Václava II., vláda Václava III.

Nyní ale zpět k dvorské politice Hynka z Dubé v Čechách. V Čechách jsme opustili Hynka v roce 1292. Poslední zmínku o jeho působnosti v dvorském úřadě přináší listina č. 1430 z 27. ledna 1288.¹⁸⁷ Poté následuje období, kdy listiny o jeho působnosti ve dvorských úřadech mlčí.

Další zmínka o Hynkovi pochází z roku **1291**, tedy listina 2734,¹⁸⁸ kde je Hynek označován jako „*summus camerarius regni nostri*“, tedy jako nejvyšší komorník Království českého. Tuto funkci musel získat někdy v letech 1289 – 1291. To znamená, že v tomto období musel mít Hynek již dosti značnou pozici u dvora, protože mu byla svěřena tak veledůležitá funkce jako úřad nejvyššího komořího, tedy toho, kdo operuje s pokladnou a financemi a drží ve svých rukou soudní pravomoc. Ihned se nám zde nabízí otázka, jak je možné, že si Hynek tento úřad zasloužil, když navíc v Českém království se odehrál další politický převrat.

Záviš z Falkenštejna byl odstraněn, tedy tím i celá jeho vládnoucí klika. Ale Hynek stále zůstává v aktivním politickém životě a navíc je mu udělen daleko výnosnější a daleko náročnější úřad nejvyššího komořího. Bohužel z pramenů se nedozvíme, kdy přesně Hynek k úřadu komořího přišel, v letech 1289 – 1291 nám úplně chybí v listinách Hynkova titulatura. Víme jen, že přední pozice neopustil. Jako „*summus camerarius*“ se poprvé připomíná až 1291.

Nejen přímo titulatura svědečné rady nám může poukazovat na jeho důležitost a neochvějnost jeho pozic u dvora. Důležité je ovšem i jeho pořadí ve svědečné radě. Pokud sledujeme svědečné rady listin let 1285 až 1288, zjišťujeme, že pozice nejsou nikterak

¹⁸⁷ RBM II., č. 1430, s. 617

¹⁸⁸ Tamtéž. č. 2734, s. 1195-1197

příhodné. Jedná se o pozice osmý z 21, desátý z 12, třináctý z 20. Zde můžeme tedy vnímat značný úpadek jeho pozice ve srovnání s dobou okolo roku 1282, kdy jeho pozice jsou dosti příznačné, jak plyne z prosopografické tabulky. Bohužel pro léta 1283 – 1284 nám chybí jak titulatura, tak logicky i pořadí ve svědečné řadě. Poměrný nárůst důležitosti jeho osoby můžeme zaznamenat později v letech 1289 až 1290, tedy v době Závišova pádu, kdy jeho jméno se opět dostává do popředí a to druhý ze 17 a druhý ze 13. To dosvědčuje teorii, že Hynek se nikterak vehementně nezapojoval do dvorských klik a uskupení. Zdá se, že v době Závišova regentství nebyl zvláště oblíben – a to i přes příbuzenské svazky Lichtemburků se Závišem. Hynkovi se zajisté včas podařilo odpoutat se od vítkovské kliky a přidat se na stranu Purkrata z Janovic a královny Guty, protože jeho pozice narůstá v době Závišova odstranění.

Další diplomatickou zmínkou je ovšem listina č. 1880.¹⁸⁹ Pozice na této listině je sedmý svědek z 8 přítomných. V tomto případě je nutné tuto výjimku objasnit. Je zde třeba brát v potaz svědky předchozí. Jedná se o babenberského biskupa, vyšehradského probošta a jiné důležité osobnosti. Z pohledu české dvorské šlechty je Hynek uveden přímo na prvním místě za Purkratem z Janovic. Z tohoto faktu vyvozují i přes sedmou svědečnou pozici jeho důležitost. Za Hynkem z Dubé posledním svědkem je uveden Hynek z Lichtemburka.

Poté následuje opět hluché období, kdy diplomatický materiál o Hynkově dvorské tituluře mlčí. Hynek se nám připomíná opět až 15. dubna 1305,¹⁹⁰ tedy velmi krátce před smrtí Václava II. A tentokrátě opět povýšil. Nyní se stal již pražským purkrabím – v listinách se objevuje titulatura „*Purchravius Pragensis*“. Tento titul získal tedy někdy v letech 1295 – 1305. Podržel si ho až do okamžiku, ve kterém mizí z pramenů, tedy do roku 1309. Poslední listina týkající se jeho jména pochází z 29. července 1309.¹⁹¹

¹⁸⁹ RBM II č. 1880, s. 743

¹⁹⁰ RBM II. č. 2026, s. 877

¹⁹¹ RBM II. č. 2190, s. 952

Zde je opět mnoho otazníků. Uvědomme si, jakou dobu Hynek opět přečkal na českém královském dvoře v této špičkové funkci. Úřad pražského purkrabího byl jeden z nejvyšších na dvoře a ten, kdo ho zastával, musel být ve velké přízni panovníka. Vraťme se tedy nyní ještě na konec života Václava II. do roku 1305. Hynek je v tomto roce zachycen Zbraslavskou kronikou u smrtelného lože Václava II.

*„...poněvadž na králi Václavovi spočívala starost o několik zemí a na něho jakožto rádného vládce se děle vznášela záležitost poddaných ... proto rozkázal král povolati k sobě čtyři ctihodné muže, které proslavila moudrost i svědomitost, totiž pány **Jana, nyní biskupa brixenského, Jindřicha [Heidenreicha], opata sedleckého, Konráda, opata zbraslavského a také Jindřicha Šturmova, notáře moravského** a ustanoviv je vykonavateli své závěti ... král k sobě povolal svého syna Václava, královského nástupce, pana Petra, svého kancléře, nyní biskupa olomouckého, **Heimana z Dubé** [nejvyšší purkrabí], **Tobiáše z Bechyně, Jindřicha z Rožmberka** a více jiných šlechticů a pánů království a začav řeč, promluvil k nim takto. 'Vy, ty, můj synu, a vy, věrní moji milí, víte nejlépe, že mne v tomto roce dohnala krajní nutnost na obranu království a na obranu mých práv proti římskému králi Albrechtovi a také na získání království Polského činiti nesčíslná vydání a náklady, dávat žold vojákům a to na úkory přijímati, a nebo jako půjčku tu onde od věřitelů žádati, protože na ty věci všechny i jednotlivé nestačila královská pokladna. A protože se po právu splácí z královské pokladny to, co se jménem královým vypůjčuje, ráčí-li mne Pán Bůh, v jehož okovech jsem kárán, děle zachovati v tomto životě, zaplatím těmto věřitelům i všechny dluhy, neboť v rukou Páně spočívá smrt i život můj, co se mu zlíbí v očích jeho, to nechť se mnou, ubohým červíčkem, učiní.' ... i oni šlechtici, kteří tehdy byli přítomni, věrně slíbili, že se chtějí přičiniti o zaplacení dluhů a slavnostně to též utvrdili přísahou“¹⁹²*

¹⁹² *Chronicon Aulae Regiae, Zbraslavská kronika*, František Heřmanský – Zdeněk Fiala (ed.), Praha 1976, s. 130-133

Svého mladého syna a špičky zemské reprezentace, které měly za nezrušitelnost dluhů spoluručit, svázal král Václav morálním opatřením, nad něž v dané kritické chvíli asi nebylo. Jako vykonavatele své závěti ustanovil

Hynek a přední šlechtici Václavovi, který již cítí, že se blíží konec jeho dní, slíbili, že se zasadí o splácení královských dluhů v případě Václavovy smrti. Zajisté Hynkova pozice byla u dvora velmi důležitá, a tedy byl povolán k účasti na tak soukromé záležitosti, jako je pořízení poslední vůle. Václav zde chce zachovat kontinuitu autority královského majestátu, aby nebyl poškozen lesk, neboli slendor, a vážnost koruny, které se přenášejí z panovníka na jeho nástupce. Finanční situace v Českém království byla poměrně alarmující. Dosti nákladná zahraniční politika Václava II – konkrétně jeho orientace na polskou a uherskou politiku, dále boje s Albrechtem Habsburským a vůbec náklady na dvorský život a reprezentaci byly poměrně velikými výdaji, které zatěžovaly královskou pokladnu i přes značné příjmy z kutnohorské urbury. Václavovi II. šlo o to, aby se věřitelé nezačali po jeho smrti a za vidiny mladého a nezkušeného krále odškodňovat sami a nezačali rozchvacovat majetek královské komory. Ještě umírající se Václav pokoušel odškodňovat jednak církevní instituce i světské osoby.¹⁹³

Po smrti Václava II, který umírá 21. července 1305 v necelých 34 letech, nastupuje jeho syn Václav III. Hynek si zachovává úřad pražského purkrabího i nadále. Zdá se, že pokud

čtyři důvěryhodné muže, z toho dva cisterciácké opaty (Sedlec, Zbraslav)[Konrád, Heidenreich], kteří měli bdít nad jejím plněním. Dále nechal povolat následníka Václava a **přední muže v království**. V nabádavé řeči, kterou zprostředkoval opět Petr Žitavský, vysvětlil, jak tyto dluhy nastaly.

ŽEMLIČKA, Josef. *Rituál přísahy a koruna Václava II. K obrazu dvora posledních Přemyslovců*. in: BOBKOVÁ, Lenka - HOLÁ, Mlada (edd.). *Lesk královského majestátu ve středověku*. Pocta Prof. PhDr. Františku Kavkovi, CSc. k nedožitým 85. narozeninám., Praha-Litomyšl 2005

¹⁹³ „Na smrtelné posteli se proto Václav II. snažil listinami a majetkovým vyrovnáním odčinit křivdy a bezprávní způsobené během své poměrně dlouhé vlády nejen církevním institucím, kdy např. při zakládání měst prostě odnímal nebo násilně směňoval církevní majetky bez adekvátních či okamžitých kompenzací, ale i splatit dluhy osobám světským. Jmenujme třeba listinu z 31. května 1305, kterou slíbil splatit svůj peněžní dluh 500 hřiven stříbra Bonavitovi z Casetina, pergamen z 8. června 1305, kterým pražskému svatojiřskému klášteru daruje jako náhradu za odňaté statky ves Velenice u Poděbrad a 12 a půl lánu v Podmoklech, listinu z 18. června 1305, kterou dal pražskému kanovníkovi Janu Velišovi jistý plat ve vsi Vrbice u Poděbrad jako náhradu za statky kostela v Dražkovicích, jež připojil k městu Slaný...“ MARÁZ, Karel. *Václav III. (1289 – 1306). Poslední Přemyslovec na českém trůně*. České Budějovice 2007, s. 45-46

nastala změna na trůnu, tak nástupce přebíral dvůr svého předchůdce.¹⁹⁴ Jak s ním, tedy s personálním obsazením, naložil, to je již věc jiná. Mohla nastat situace, že vyhrála druhá strana a vrcholní úředníci byli nahrazeni osobami loajálnějšími. V tomto případě, tedy v případě Václava III., tato možnost nepřichází v úvahu. Vždyť mladý princ přebírá korunu po svém otci v dost mladém věku, ve věku patnácti let, a navíc vztahy mezi Václavem II. a jeho synem byly klidné, přátelské, vřelé. Nemáme žádné doklady o tom, že by se proti sobě postavili, jak to známe například u Václava I. a Přemysla II. Otakara. Proto si zajisté Václav zachoval personální složení dvora jako jeho otec, šlo přeci jen o zkušené úředníky, kteří dobře spravovali České království.

Václav II. se snažil svému synovi nástup do čela Českého království ulehčit. Listinami a různými majetkovými vyrovnáními se Václav pokoušel vyřešit alarmující situaci mezi korunou a dlužníky, začal splácet dluhy. Ustanovil dále čtyři vykonavatele závěti a před nimi a dalšími významnými muži v českém království, mezi nimiž byl i Hynek z Dubé, musel Václav přísahat na ostatky svatých před všemi přítomnými svědky, tedy i před Hynkem, že splatí dluhy a nechá Václava pohřbít na Zbraslavi.¹⁹⁵

Jak ovšem ale dopadla tato přísaha v reálu? Splnil Václav III. opravdu to, co svému otci slíbil na smrtelném loži?

¹⁹⁴ Tak jako panovník přejímal reprezentaci svého legitimního nástupce, musel více méně přejímat i s ním svázaný personální svazek osob, s nimiž předchozí dvůr stál a padal. HLAVÁČEK, Ivan. *Dvořan – diplomat*. in: NODL, Martin – ŠMAHEL, František (edd.). *Člověk českého středověku*, Praha 2002, s. 123

¹⁹⁵ Podle Petra Žitavského promlouvá Václav II. na smrtelném loži k svému synovi před nejvýznamnějšími muži království takto: „*Boj se Boha, pěstuj ctnosti, vyhledávej mír a spravedlnost! Přísahej mi tedy před Bohem na ostatky svatých, kteří už jsou tu přítomni, že po mé smrti vyslechněš hlas mých věřitelů a vymahatelů a že za mně zaplatíš dluhy z království, které budeš mít v držení, a že za dost učiníš všem těm, kteří byli mnou nezaslouženě poškozeni a uraženi*” A byla tam tehdy hlava svatého Václava mučedníka s jinými slavnými ostatky, na něž pod zárukou Václav, králův jednorozenec, přísahal a se rozhodl a slíbil, že má za otce všechno zaplatiti a poškozeným za dost učiniti. Podobně i oni šlechtici, kteří byli přítomni, věrně slíbili, že se chtějí přičiniti o zaplacení dluhů, a slavnostně to též potvrdili přísahou. Aby pak ta úprava placení nebyla v něm znemožňována, byla určena sedmina urbury a důchodů v Kutné Hoře, které se dávají králům každý týden, na placení dluhů a upokojení věřitelů...A přísahal dědic se šlechtici před otcem, že bude mít klášter Zbraslavský s jeho příslušenstvím v dobré ochraně a že jeho, nemocného krále, až zemře, pochová na Zbraslavi.“ *Chronicon Aulae Regiae, Zbraslavská kronika*, František Heřmanský – Zdeněk Fiala (edd.), Praha 1976, s. 133

Podle dostupných pramenů, které nám popisují období vlády Václava III, tedy od smrti Václava II. 21. června 1305 do olomoucké vraždy 4. srpna 1306, odpověď na tyto otázky není tak jednoznačná. V zásadě máme i zde dva typy pramenů. Jednak Zbraslavskou kroniku a jednak diplomatický materiál.

Podle Petra Žitavského nebyla jeho vláda, tedy alespoň začátek, úspěšná. Sice ho Petr popisuje jako důstojného mladíka, ale jeho důstojnost je spíše formální. To znamená, že pramení z jeho moci a titulatury,¹⁹⁶ ale hned v zápětí upozorňuje na jeho marnotratnost.¹⁹⁷ Zde už Petr přistupuje k líčení téměř všem již notoricky známém, jak Václav rozdával majetky a šlechta rozchvacovala České království. Petr hovoří o jeho štědrosti, která se stala marnotratností. Pozvolna ve svém líčení Petr dochází k názoru, že u Václava III. panovnické ctivosti jako právě štědrost, která byla neodmyslitelným znakem panovnického majestátu, přešla v nectnost a ostře kritizovanou vlastnost, jako je marnotratnost. Podle kronikáře se na této situaci dosti podílel i Václavův životní styl: *„...ó jak je zhoubné, není-li duch kvetoucího mládí řízen otěžemi zralé společnosti a upravován radou starších!...že špatná společnost kazí mravy...podívejme se na tohoto mladíka [Václava III.] znamenitě nadaného a, bohužel, prokážeme, že veliká zkáza a počátek útrap vzešel celému království i jemu pro ničemnou společnost. Neboť tomuto mladičkému králi přidružili někteří šlechticové zemští své mladší syny, kteří v ničemném styku sváděli poddajnou mysl mladého krále k mnohým nedovoleným věcem. Neboť bujný věk mladičkému krále počal s bujnými duchy bujeti, píti víno až do opilství, trávití beze spánku noci při pitkách, věnovati se hodům, oddávati se špatným mravům a zvráceným zvykům a prováděti všechno, k čemu svádějí popudy mladosti náchylné a zkažené mysli, ne však jak bylo dovoleno, nýbrž jak se mu libilo. Když pak v noční době panští synové,*

¹⁹⁶ „Třebas byl věkem mladík, přece vynikal převelikou důstojnost. Neboť byl králem tři království, totiž Uherského, Českého a Polského“ Tamtéž, s. 148

¹⁹⁷ „Na jeho [Václavovu] pak štědrost se někdo zbytečně ptá, protože se u něho objevila tak veliká štědrost v rozdávání, že se zdálo jako by se jeho štědrost převelice chýlila ke krajní marnotratnosti“ Tamtéž, s. 148

kteří byli ke králi přidruženi na to, aby na něm něco chytře vymohli, viděli toho krále rozpáleného vínem, žádali na něm královské statky a přemnoho jich obdrželi. Ten hrad, jiný dědinu. Ráno běželi ke královu kancléři [Petr Angeli], nabízeli mu dary a nejednou dostávali královské výsady na darování v opilosti. Tyto výsady nebo pravdivěji zlé výsady jsou dodnes uloupením mnohých statků králi patřících.“¹⁹⁸

V tomto úryvku nám Zbraslavská kronika líčí jakýsi záměr české šlechty využít situace, že na trůnu se nachází mladý a nezkušený panovník, a tak na něm vyzískat ve spojení s kancléřem co nejvíce statků a co nejvíce se obohatit. Václav III. je vyličen jako slabý panovník, kterému je o mnoho příjemnější holdovat alkoholu v okruhu šlechticů, než věnovat se státnickým záležitostem.

Zastáncem této myšlenky je i Josef Šusta.¹⁹⁹ Podle něj za slabou Václavovu povahu, jeho rozhazovačnost a uvolněné mravy může to, že v mládí byl hýčkaný na otcově dvoře, vyhříval se v lesku otcova majestátu, slávy a moci. Pokud se vyskytl problém, vyřešil jej Václav II. (jako kupříkladu komplikovanou situaci v Uhrách po Václavově nástupu na uherský trůn.)

Tato myšlenka je určitě velmi zajímavá, ale zkusme se na tuto situaci podívat z jiné perspektivy. Šusta popisuje protiklady obou Václavů. Václav III. je zde jako rozpustilé dítě vychovávané v luxusu a tím dost rozmazlené a neschopné řešit komplikované politické situace. Na druhou stranu Václav II. byl podle Šusty o mnoho schopnější proto, že v mládí si prožil nelehké chvíle a musel se o sebe postarat. Vezměme braniborské zajetí, kdy Šusta věří líčení Zbraslavské kroniky o nepředstavitelné strádání Václava na askánském dvoře a nebere v potaz tendenčnost tohoto pramene. Důležité je si uvědomit, že i počátky vlády Václava

¹⁹⁸ *Chronicon Aulae Regiae, Zbraslavská kronika*, František Heřmanský – Zdeněk Fiala (edd.), Praha 1976, s. 148-149

¹⁹⁹ ŠUSTA, Josef. *České dějiny II/1. Soumrak Přemyslovců a jejich dědictví*, Praha 1935, s. 665-672

nebyly tak úžasné a samostatné v rozhodování, též podléhal značnému vlivu – vzpomeňme na Závěse z Falkejštejna. Proto není zcela objektivní dávat syna a otce do protikladu.

Karel Maráz nám nabízí zcela jiný pohled z detailního studia diplomatických materiálů, které konfrontuje se Zbraslavskou kronikou.²⁰⁰ Z období vlády Václava III. se nám dochovalo 26 pravých listin. Pokud vezmeme v potaz politickou situaci, kterou musel Václav III. řešit, je tento počet listin adekvátní – složitá politická situace v Uhrách a v Polsku. Ovšem pokud by rozchvacování královského majetku probíhalo tak, jak popisuje Petr Žitavský, tak by listin muselo být daleko víc. Následně si také musíme uvědomit, že Václav III. přísahal před otcovým smrtelným ložem a ostatky, že se zasadí o splacení dluhů, což musel udělat. Ona sedmina urbury, která byla na tyto účely vyčleněna, jak popisuje Petr Žitavský, na to sotva stačila, a tak se musel Václav III. chtít nechtít uchýlovat ke splátkám v majetku, ne v penězích. A tak si logicky na své přišel i Hynek z Dubé. Hynkovi přislíbují Václav III. v listině z 26. dubna 1306 možnost nákupu vsi Tvarožná, což je podle Karla Maráze jen dotažení slibu, který Hynek dostal již od Václava II. Dále se k Hynkovi vztahu též listina ze 4. ledna roku 1306,²⁰¹ kdy od Václava získává „za věrné služby jeho“ vesnici Mšeno, aby ji užíval on i jeho dědicové. V této listině je použito sousloví „za věrné služby jeho“, což může být pouze stylistický obrat, který koresponduje se šablonovitostí, s jakou byly středověké listiny psány. Dále ještě Hynek se svým synem Hynkem mladším získal od Václava ves Holešovice do doživotní držby.²⁰²

Za co mohl Hynek takovou odměnu získat? Mohly to být odměny za půjčky, za které se Hynek zaručil jménem Václava II. Jedna taková listina se nám zachovala ve *Svatopavelské*

²⁰⁰ MARÁZ, Karel. *Václav III. (1289 – 1306). Poslední Přemyslovec na českém trůně*, České Budějovice 2007, s. 53-66

²⁰¹ RBM II., č. 2069, s. 893

²⁰² „*Nos Wencezlaus – Bohemiae et Pol. rex... quod nos erga fidelem nostrum dilectum Hynconem de Duba, Prag. purcravium, et Hynconem filium eius, canonicum Prag., fauorem nostrum regium – volentes ostendere graciosum, eis villam nostram dictam Holisowitz sitam circa Pragam damus*“ RBM II, č. 2085, s. 900

formulářové sbírce. Zde se Hynek z Dubé společně s Petrem, pronotářem Království českého a proboštem brněnským, dále s Burkhardem z Magdeburku, komořím Království českého zavazují, že do svátku svatého Martina splatí částku 1000 marek pánům Eberlinovi od Kamene (částku 400 marek) a Mikulášovi z Věže (částku 600 marek). Toto činí ve jménu Václava II. Listina pochází z roku 1296, zachycuje právní úkon, kdy Václav si půjčuje peníze a tito šlechtici se zaručují za jejich splacení do určité lhůty. Právě toto mohou být ony služby, za které je Hynek později odměněn. Nejedná se o žádné vykořisťování Českého království, ale o obyčejné buďto splacení dluhu – ať už králem, či tak, že dluh uhradil Hynek a později chtěl pochopitelně svou investici zpět formou majetku, anebo dluh byl již dávno vyrovnán a Hynek dostal tyto statky jako odměnu za věrné služby typu starání se o finance a královy půjčky.²⁰³

Šlechta ovšem nebyla výhradním příjemcem listin. Prvními českými příjemci byli ti z řad duchovenstva. V listinách lze vysledovat přízeň sedleckému klášteru. Pokud se jedná o listiny pro šlechtické příjemce, tak zde nelze postihnou jakékoli masové rozebírání královského majetku. „Předmětem darů jsou nanejvýše vsi, někdy dokonce kus neobdělané země, jistě určené příslušného šlechtici ke kolonizaci. Není tak možno přijmout častou výčitku historiků, že Václav III. rozdával královský majetek ve velkém...již i Václav II. byl nucen na konci svého života sáhnout na korunní statky a odměňovat četné šlechtice za jejich zásluhy, domnělé či opravdové, v jeho službách.“²⁰⁴ Václav ovšem neopomněl ani města. Je tedy nutné se podívat na Zbraslavskou kroniku kriticky.

²⁰³ „*Nos Petrus, prepositus Brunnensis, prothonotarius regni Bohemie, Burchardus se Meydburch purchravius, dicti regni camerarius, et Hermannus de Duba notum facimus univesrsis tenorem úpresencium inspecturis, quod honestis viris videlicet Eberlino de Lapide et Nicolao de Turri urbuirariis per Bohemiam congregata manu quadringentas et sexingentas marcas argenti puri absque omni dolo pro serrenissimo domino nostro Wenceslao inclito rege Bohemie dare et exolvere promittimus in festo sancti Martini proxime nunc venturo...*“ LOSERTH, Johann, *Das St. Pauler Formular. Briefe und Urkunden aus der Zeit koenig Wenzels II.*, Prag 1896, č.70, s. 68

²⁰⁴ MARÁZ, Karel. *Václav III. (1289 – 1306). Poslední Přemyslovec na českém trůně*, České Budějovice 2007, s. 55

Šlechta při dvoře Václava III. jistě neplánovala žádné komploty za uzurpací královského majetku, ještě ke všemu ve spojení s kancléřem Království českého. Toto je do jisté míry iluze, kterou Zbraslavská kronika vytváří, podle mého názoru jen proto, aby odvrátila pozornost od jistých momentů vlády Václava II., které nepasují do obrazu svěťce na trůně, který chce Petr Žitavský vytvořit.

Pro závěr, že Václav nebyl tak slabým panovníkem, hovoří i skutečnost, že po rapidním zhoršení situace v Polsku roku 1305 s Vladislavem Lokýtkem²⁰⁵ a Jindřichem Hlohovským, se rozhodl vypravit vojsko a odboj potrestat. Zcela logicky Václav očekával, že mu česká šlechta pomůže. Došlo ale k nedorozumění, kdy Václav počítal se zemskou hotovostí, kdežto šlechta myslela, že Václav vypraví žoldnéřské vojsko, na něž bohužel neměl dostatek finančních prostředků. Václav, který se cítil dozajista dosti zklamaně, pohrozil české šlechtě revindikací majetku. Jeho plán mohl být takový, že až se vrátí z vojenského tažení z Polska, zasáhne proti nepřizpůsobivé šlechtě a ukáže, kdo je v Čechách pánem. Je i možné, že se snažil omezit ambice Ronovců a znovu jim odebrat Žitavu.²⁰⁶

Přichází ovšem 4. srpen 1306 a olomouckou vraždou vymírají Přemyslovci po meči. Trůnu se ujímá korutanský vévoda Jindřich, manžel starší Přemyslovny Anny.

²⁰⁵ dobývá Sandoměřsko, ohrožuje Krakov

²⁰⁶MARÁZ, Karel. *Václav III. (1289 – 1306). Poslední Přemyslovec na českém trůně.*, České Budějovice 2007, s. 59 a 110-111

Pokud se jedná o Žitavu, tak tu drželi Ronovci do 60. let 13. století, kdy ji získal Přemysl II. a povýšil na královské město. Do jejich držby se dostala zpět podle Šusty ke konci vlády Václava II., který ji daroval Jindřichu z Lipé jako výsluhu za jeho služby v Polsku. Poslední držbu Žitavy Václavem II. máme zaznamenánu v roce 1305, roku 1309 je již v držbě Ronovců. MARÁZ, Karel. *Václav III. (1289 – 1306). Poslední Přemyslovec na českém trůně.*, České Budějovice 2007, s. 108-109

VII. Závěr Hynkovy dvorské kariéry

Olomouckou vraždou vymírá česká panovnická dynastie, držící otěže vlády Českého knížectví a království po dobu více než pěti set let. Václav III. byl posledním žijícím Přemyslovcem v přímé mužské linii a právě jeho smrtí se otevírá pro České království nová dějinná epocha.

Již koncem srpna 1306 se předáci českého panstva sešli v Praze. Lze předpokládat, že se této schůze účastnil i Hynek jako nejvyšší purkrabí, tedy pražský purkrabí. Uskutečnil se volební sněm. Česká šlechta se dostává do pozice, kdy rozhoduje o obsazení trůnu Českého království. Tímto se naskytla obrovská šance, posílit své hospodářské a politické pozice. Zde na sněmu převážila vůle respektovat dědičné nároky ženských příslušnic Přemyslovců, hovořilo se o manželovi Anny Přemyslovny Jindřichovi Korutanském. Pro Jindřicha se také vyslovili všichni Ronovci, reprezentovaní Hynkem z Dubé a Rajmundem z Lichtenburka²⁰⁷. Přívrženci Habsburků se octli v menšině. Ovšem objevil se na scéně římský král Albrecht Habsburský, který v září 1306 uskutečnil tažení do Čech. Navíc Jindřich ani nevyvinul žádnou snahu své pozice bránit, tak lze předpokládat, že ronovští zastánci byli jednáním svého vyvolence dosti zklamáni. Pravděpodobné je, že příkloněním se na habsburskou vítězí stranu hájili své pozice u dvora.

Již počátkem října vyjednával Albrecht s některými předáky o nástupu svého syna Rudolfa. Konkrétně se tohoto účastnil Jindřich z Rožmberka a Rajmund z Lichtenburka. Jednání byla oboustranně prospěšná. Ronovci, konkrétně Rajmund, vyzískali potvrzení privilegií a statků již od dob Václava II. Byla tím tedy nastolena habsburská vláda v Čechách

²⁰⁷ k tomuto tématu: URBAN, Jan. *Lichtemburkové. Vzestupy a pády jednoho panského rodu.*, Praha 2003, s. 146

výměnou za potvrzení statků a územní zisky.²⁰⁸ Zvolen byl Rudolf Habsburský. Albrecht vydává dne 23.10.1306 listinu, kde potvrzuje práva Českého království. Jak jasně plyne z prosopografické tabulky, tak Hynek si opět udržuje svůj úřad pražského purkrabího. Rajmund z Lichtenburka zajisté nejednal čistě ze svých vlastních zájmů, ale jednal se souhlasem všech rodových špiček Ronovců, tedy i v zájmu a se souhlasem Hynkovým. Možné je, že zde velkou roli hrály Rajmundovy osobní a majetkové zájmy, ale rozhodně zbytek rodiny nebyl proti. Kdyby ano, Hynek by určitě v listině z roku 1307 nevystupoval jako pražský purkrabí.

Rudolf se zdál být poměrně silným panovníkem, který po svém nástupu vyhlásil revindikaci „uchvácených“ majetků šlechtou zpět do rukou koruny, usiloval také o obnovu královské moci, což na šlechtu zajisté působilo omezujícím dojmem. Vždyť za vládu Václava III. a krátké panování Jindřicha Korutanského si zvykli na jistou volnost a nevázanost. Jeho vláda skončila však jeho předčasnou smrtí v červenci 1307. Čeští předáci, snad včetně Hynka z Dubé, si však byli až velmi jisti svým jednáním a nerespektovali sliby z ledna 1307 složené Rudolfovi o zajištění nástupnictví jeho bratřím a přistoupili k nové volbě. Byl zvolen opět Jindřich Korutanský, tedy onen slabý panovník neschopný prosadit jakékoli restriktce šlechtické moci v českém státě. Pod vládou Jindřicha Korutanského se krátí působení Hynka na českém královském dvoře. Poslední zpráva o Hynkovi, kterou dochovávají české prameny, pochází z 29. července 1309.²⁰⁹

²⁰⁸ „*Nos Albertus, Rom rex...quod nos nobilis viri Reynmundi de Luchtemburg, fidelis nostri dilecti, sincerum affectum, puritatem fidei et grata nobis et imperio impensa per ipsum obsequia et que debet ec poterit nobis et eidem imperio impenderre – intuentes, sibi et sus heredibus universis omnes litteras, privilegia, castra, villas, possessiones, partes in argentifodinis et res alias quascumque nomine censeantur, quas et que ipsi – Wenceslaus, affinis noster, et W. eiusdem filius et successor, avunculus noster karissimus, quondam reges Bohemie, tradiderunt, iuxta quod hec idem Reynmundus per eorundem regum privilegia poterit edocere, - auctoritate regia confirmamus.*“ RBM II, č. 2110, s. 909

²⁰⁹ RBM č. 2190, s. 952

VIII. Vztah Hynka z Dubé k ostatním Ronovcům ve dvorském prostředí

Dva ronovští bratřenci, působící na pražském dvoře, Jindřich z Lipé a Rajmund z Lichtenburka, podnikali na pražském dvoře pod patronací svého vlivného strýce Hynka z Dubé první krůčky ke své budoucí dvorské kariéře. Tito bratřenci na sebe poukázali svým dosti marnotratným životem. Neváhali se zadlužit u mnoha pražských měšťanů. Tyto zprávy přináší *Svatopavelská formulářová sbírka*.

V tomto dokumentu se jednak vyskytuje listina č. 38, ve které se společně Hynek z Dubé, Rajmund z Lichtenburka a Jindřich z Lipé přiznávají, že si vypůjčili obnos 62 marek stříbra od jistého Friedmana ze Smayn a zavazují se, že mu onu částku splatí do svatodušních svátků. V opačném případě, pokud ke splacení nedojde, tak mu odevzdají zástavy v příslušné hodnotě.²¹⁰

Zde je nutno říci, že tato praxe, kdy si i vlivní šlechtici půjčují peníze od pražských měšťanů, byla naprosto běžnou. Musíme si uvědomit, že dvorský život byl velmi náročný. Sebeprezentace byla hlavní podmínkou k dosažení autority a uznání – oblečení, výzbroj apod. Na pořízení těchto věcí byla nutná hotovost. Šlechta ovšem měla své jmění uloženo ne v hotovosti, ale v půdě. Většinou neměli pohromadě dostatek hotových peněz, půjčovali si a ručili svými statky. Měšťanstvo nevladilo pozemky, ale vydělávalo si hlavně obchodem, u bohatých a prosperujících měšťanů nebyla o hotovost nouze.

²¹⁰ „*Nos Henco de Duba, Henricus de Liupa, Reimundus se Luchtemburch tenore presencium publice recognoscimus et fatemur, quod viro honorabili et discreto Friedmano dicto se Smayn tenemur sexaginta duas marcas puri argenti et Pragensis ponderis, quam videlicet summam pecunie eidem Fridmanno dare et exsolvere promisimus manu congregata et tenemur absque omni dolicapciones ac fide sincera in festo Pentecostes proxime nunc venturo tali addita condicione, quod in predicto Fridmano promptam et paratam pecuniam exsolvere et dare non possemus in nullum eventum in termino prescripto, extunc promisimus manu congregata ipsi Fridmano dare et presentare bona et sufficientiapingnora, que scilicet pingnora predictus Friedmannus possit et valeat obligare in Judea vel ubicunque sibi placuerit pro sexaginta duabus marcis puri argenti ispius sine dampno et gravamine.*“ LOSERTH, Johann, *Das St. Pauler Formular. Briefe und Urkunden aus der Zeit koenig Wenzels II.*, Prag 1896, č.38, s.52

Rodové vztahy mezi Hynkem a dalšími Ronovci byli kladné a zástupci tohoto rodu využívali výhodné Hynkovy pozice k tomu, aby se i další zástupci Ronovců dostali na pražský dvůr. To ovšem mělo i výhodu pro Hynka, který z jejich účasti mohl těžit podporu.

Jak vidno, Hynek z Dubé nepěstoval vřelé vztahy jen a pouze s dvorem a panovníkem, ale byl zadobře i s ostatními příslušníky svého rodu. Dá se předpokládat, že právě přes Hynka se dostávali další Ronovci ke dvoru, jelikož Hynek držel velmi významné dvorské hodnosti již dlouhou dobu a měl zajisté na panovnickém dvoře své zázemí. Proto mohl nabídnout Rajmundovi z Lichtenburka a Jindřichovi z Lipé výborný start kariéry ve dvorském prostředí.

Dá se ovšem předpokládat, že i pro něj samotného toto mohlo nést i výhody. Pokud bylo více příslušníků jednoho rodu na vysokých postech, mohli právě lépe prosadit to, co oni chtěli, mohli si ve vysoké politice pomáhat navzájem.

IX. Závěr

Tato práce byla zaměřena na osobnost českého šlechtice, dvořana a diplomata Hynka z Dubé, člena významného šlechtického rodu Ronovců. Tento šlechtický rod se etabloval v době poměrně nedávné v porovnání s jinými starobylými rody. I přesto se za dosti krátkou dobu, během vlády třech přemyslovských panovníků, dostal mezi nejpřednější šlechtické rodiny Království českého.

Na základě listin bylo zjištěno, že se Hynek pohyboval v českém dvorském prostředí minimálně 33 let. Za tu dobu se stalo opravdu velmi mnoho v české vnitřní i zahraniční politice. Období bylo plné mnoha zvratů, mnohdy velmi politicky komplikované a téměř po celou dobu nestálé s výjimkou několika pár let ke konci vlády Václava II.

Proběhlo několik změn ve dvorských kruzích, oblíbenci přicházeli, působili ve službách, mnohdy se z nich stali zatracenci. Hynek celou dobu překvapivě setrval.

Prožil oněch 33 let na dvoře jednak za vlády Přemysla II. Otakara, kde působil minimálně 2 roky ve funkci stolníka. Tento post si udržel i v období regentství Oty V. Braniborského. Dá se říci, že i k Otovi byl Hynek loajální. Poté se zapojuje i do jednání o příchod Václava II. do Čech, po jeho návratu působí na jeho dvoře, kde se nadále rozvíjí jako politik a diplomat.

Dá se ovšem i vypořádat značná neotřesitelnost Hynkovy pozice. Začíná jako stolník, dostává se do dvorského uskupení Tobiáše z Bechyně a Purkrata z Janovic. Posléze se vyskytuje v okolí Závěše z Falkenštejna, který přichází na královský dvůr se svou novou manželkou a matkou Václava II. královnou Kunhutou. Do této skupiny se dostal díky svým rodinným vazbám na Závěše, díky umu politika vyjednat příznivý mír, který by ho chránil, a posléze díky loajlnosti a neangažovanosti.

Hynek ovšem v politice „přežívá“ Závěšův pád a dostává se zpět do okruhu druhé skupiny českých šlechticů. Získává úřad nejvyššího komořího. Tuto pozici si vydobyl díky své politické prozíravosti, kterou již si stihl za 12 let na dvoře vybudovat.

Rok 1288 byl pro Hynka osudným. Zapojuje též do zahraniční politiky. Podle zpráv dochovaných v pramenech to byla první Hynkova zahraničně-politická akce. Prokázal svůj diplomatický um jednak v česko-míšeňské politice, kdy se území českého krále opětovně rozrostlo právě díky Hynkovi, ale nicméně proslul i v diplomatickém poselstvu k říšskému dvoru hájit zájmy Václava II. při volbě říšského panovníka.

Následovně je jako zkušený diplomat a politik vyslán do Polska, nejdříve do Krakova, kde působí jako starosta a upravuje tam poměry ve prospěch české koruny na přelomu let 1293 – 1294 a jako velkopolský starosta v roce 1300.

Po návratu z Polska byl Hynkovi udělen titul pražského purkrabího a ten si drží do smrti Václava II., kterému byl dosti blízký, protože ho najdeme ve skupině šlechticů, přísahajících věrnost mladému Václavovi III. u smrtelného lože jeho otce.

Za vlády Václava III. stále působí jako pražský purkrabí, získává dědičně určité statky a titul si ponechává až do okamžiku, kdy mizí z českých diplomatických pramenů.

Po smrti Václava III. se Hynek zasadil o zvolení a následně nástup Jindřicha Korutanského, manžela Václavovy sestry Anny Přemyslovny. Objevil se ovšem jiný, výhodnější pretendent – Rudolf Habsburský, na jehož stranu se Ronovci přiklonili. Ovšem po Rudolfově smrti v červenci roku 1307 u Horažďovic ronovská podpora Habsburků končí a přiklání se opět k Jindřichu Korutanskému.

Jasně vidíme, že Hynek byl velmi úspěšný politik právě díky svému lavírování mezi stranami, včasnému odklonu od té či oné strany a příklonu ke straně druhé – ač už si podporu zajišťoval rodinnými pouty, či pouhými věrnými službami. Hynek uměl vycítit pravou chvíli a odhadnout co má právě udělat. Byl politikem, dvořanem, diplomatem mnoho let a značná praxe za nejistých období v české politice ho dosti naučila, a právě tyto zkušenosti využíval v pozdějších letech své kariéry, kdy situace byla již klidnější.

Pro středověkého dvořana znamenalo udržování si pozic u dvora znak jeho reprezentace. Právě on se smí pohybovat v panovnickově středu, panovník mu důvěřuje, proto zrovna jeho

osobnost vpustí do své blízkosti a může se „vyhřívat“ ve splendoru královského majestátu. Kromě lesku mu panovník rovněž poskytuje prostředky a materiální zajištění – ošacení, stravu, moc.

Hynek z Dubé byl šedou eminencí politiky Václava II. V úřadu nejvyššího komořího řídil toky financí, ve svých rukách držel soudní pravomoc. Jako purkrabí řídil příchody a odchody dvořanů. Proto se sejdeme na královském dvoře s postavami, jako Jindřich z Lipé a Raimund z Lichtemburka. Vzpomeňme na romantická vyprávění o velké lásce mezi Eliškou Rejčkou a Jindřichem z Lipé. Kde by byla jejich láska bez Hynka z Dubé, snad by se ani nepotkali. Vzpomeňme na opozici, kterou Jindřich z Lipé tvořil novému českému králi Janu Lucemburskému. Snad bez Jindřicha by se Janovi vládlo snáze, ovšem, kdyby nebylo jednoho českého předáka – Hynka z Dubé. O Rajmundovi ani nemluvě. Podle mého názoru politická prohnanost Rajmundova je ve velké míře odrazem té Hynkovy, jeho strýc mu byl zajisté velkým vzorem.

X. Prameny a literatura

1) PRIMÁRNÍ LITERATURA

1a) Narativní prameny:

- *Kronika tak řečeného Dalimila*, Marie Krčmová – Marie Bláhová (edd.), Praha 2005
- *Chronicon Aulae Regiae, Zbraslavská kronika*, František Heřmanský – Zdeněk Fiala (edd.), Praha 1976
- EMLER, Josef. *Vypravování o zlých letech po smrti krále Přemysla Otakara II.*, FRB II., Praha 1874
- EMLER, Josef. *Příběhy krále Přemysla Otakara II.*, FRB II., Praha 1874

1b) Listinné prameny:

- FRIEDRICH, Gustav. *Codex Diplomaticus et Epistolarius Regni Bohemiae*, Tomus II, Praha 1907
- DUŠKOVÁ, Sáša – ŠEBÁNEK, Jindřich. *Codex Diplomaticus et Epistolarius Regni Bohemiae*, tomus V., fasciculus. II., Praha 1981
- EMLER, Josef. *Regesta Bohemiae et Moraviae 1253 – 1310*, Praha 1882.
- LOSERTH, Johann, *Das St. Pauler Formular. Briefe und Urkunden aus der Zeit koenig Wenzels II.*, Prag 1896.

2) SEKUNDÁRNÍ LITERATURA

- ANTONÍN Robert, *Zahraniční politika krále Václava II. v letech 1283 – 1300.*, Brno 2009
- ANTONÍN Robert, *Správa polského území za vlády posledních Přemyslovců.*, in: *Sborník prací filosofické fakulty brněnské university C 48*, 2001, s. 17 - 36
- BLÁHOVÁ, Marie – FROLÍK, Jan – PROFANTOVÁ, Nad'a. *Velké dějiny zemí Koruny české I.* Praha 1999
- BLÁHOVÁ, Marie. *Hladomor v Čechách roku 1282 a jeho reflexe v české středověké historiografii.* in: *Documenta Pragensia. Ponížení a odstrčení. Města versus katastrofy.*, Pešek, Jiří – Ledvinka Václav (edd.), Praha 1998, s. 161-171

- ČAPSKÝ, Martin. *Lov a jeho role na dvoře slezských knížat*. in: Dvory a rezidence ve středověku III., Všední a sváteční život na středověkých dvorech, Mediaevalia Historica Bohemica, Supplementum 3, Dvořáčková-Malá Dana – Zelenka Jan – Doležalová, Eva (edd.), Praha 2009, s. 207-222
- DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana. *Braniboři v Čechách a zajetí Václava II. (česko-braniborské vztahy ve 13. století.*, in: Korunní země v dějinách českého státu II. Společné a rozdílné. Česká koruna v životě a vědomí jejích obyvatel ve 14.-16. století., Bobková, Lenka – Konvičná, Jana (edd.), Praha 2005, s. 129-158.
- DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana. *Biskup Bernard z Kamence, zakladatel, kancléř, rádce a diplomat*. in: Dvory a rezidence ve středověku I. Mediaevalia Historica Bohemica Supplementum 1., Dvořáčková-Malá, Dana – Zelenka, Jan (edd.), s. 107-121
- DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana. *K modelu středověkého panovnického dvora jako sociálního systému*. in: ČČH 107/2009, s. 309-334.
- DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana. *Panovnický dvůr ve středověku. Struktura, prostor a reprezentace*. in: Dvory a rezidence ve středověku II., Skladba a kultura dvorské společnosti, Mediaevalia Historica Bohemica, Supplementum 2, Dvořáčková-Malá Dana – Zelenka Jan (edd.), Praha 2008, s. 11-37.
- DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana. *Dvorská kultura přemyslovského období. Nástin problematiky a možnosti výzkumu*. in: Mediaevalia Historica Bohemica 12/1, 2009, s. 9-41.
- HLAVÁČEK, Ivan. *Dvořan – diplomat*. in: NODL, Martin – ŠMAHEL, František (edd.). *Člověk českého středověku*, Praha 2002
- HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v Českých zemích od počátku státu až po současnost.*, Praha 2007
- CHARVÁTOVÁ, Kateřina. *Václav II. Král český a polský.*, Praha 2007
- CHARVÁTOVÁ, Kateřina. *Bernard z Kamence, politik ve službách Václava II.* in: Dějiny a současnost 6-1998, s. 2-5
- JAN, Libor. *Václav II. Struktury panovnické moci.*, Brno 2006
- JAN, Libor. *Domácí šlechtická opozice a přemyslovští králové 13. věku*. in: Rituál smíření. Konflikt a jeho řešení ve středověku., Martin Nodl – Martin Wihoda (edd.), Brno 2008, s. 85-100
- JAN, Libor. *Vznik zemského soudu a správa středověké Moravy*, Brno 2000

- JUROK, Jiří. *Česká šlechta a feudalita ve středověku a raném novověku. Majetková a sociální struktura, politická moc a kulturní reprezentace šlechty a feudality v českém státě ve 13 – první polovině 17. století*, Nový Jičín 2000, s. 9 – 65
- KRIEGER, Karl-Friedrich. *Habsburkové ve středověku. Od Rudolfa I. do Fridricha III.*, Praha 2003
- LE GOFF, Jacques – SCHMITT, Jean-Claude. *Encyklopedie středověku*, Praha 2008, s. 368-377
- MALÁ, Dana. *Skladba pražského dvora za vlády Václava II.* in: *Mediaevalia Historica Bohemica* 9/2003, s., 97-163
- MARÁZ, Karel. *Václav III. (1289 – 1306). Poslední Přemyslovec na českém trůně.*, České Budějovice 2007
- NODL, Martin. *Středověká prosopografie jako metodická inovace.* in: VIII sjezd českých historiků, Hradec Králové 10. – 12. září 1999, Jiří Pešek (edd.), Praha 2000, s. 146-149
- RYNEŠOVÁ, Blažena. *Proč povstali Vítkovci proti králi Přemyslu Otakarovi II.* in: *Sborník prací k šedesátým narozeninám J.B. Nováka.* Praha 1932, s. 45-60
- SOVADINA, Miroslav. *Ronovci a Žitava ve 13. a 1. čtvrtině 14. stol.*, in: *Bezděz. Vlastivědný sborník Českolipska*, Česká Lípa 6/1997, s. 7 – 17
- SOVADINA, Miroslav, *Rozrod žitavských Ronovců ve 2. polovině 13. století*, in: *Bezděz. Vlastivědný sborník Českolipska*, Česká Lípa 7/1998, s. 15 – 34
- ŠUSTA, Josef. *Záviš z Falkenštejna*, in: *ČČH* 1, 1895, s. 69-75, 246-259, 287-298, 384-392
- ŠUSTA, Josef, *České dějiny II/1. Soumrak Přemyslovců a jejich dědictví*, Praha 1935
- URBAN, Jan. *Lichtemburkové. Vzestupy a pády jednoho panského rodu.*, Praha 2003
- VANÍČEK, Vratislav. *Velké dějiny země koruny české III 1250 – 1310.*, Praha 2002
- ZELENKA, Jan. *Vývoj přemyslovského dvora do 12. století* in: *Dvory a rezidence ve středověku II., Skladba a kultura dvorské společnosti*, *Mediaevalia Historica Bohemica*, Supplementum 2, Dvořáčková-Malá Dana – Zelenka Jan (edd.), Praha 2008, s. 39-